

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10767

FINF YOR MELUKHISHER
IDISHER KAMER-TEATER
1919-192

Moshe Litvakov

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מ. ליטוואַקאָוו

פינף יאָר מלוכישער
אידישער קאַמער-
טעאַטער

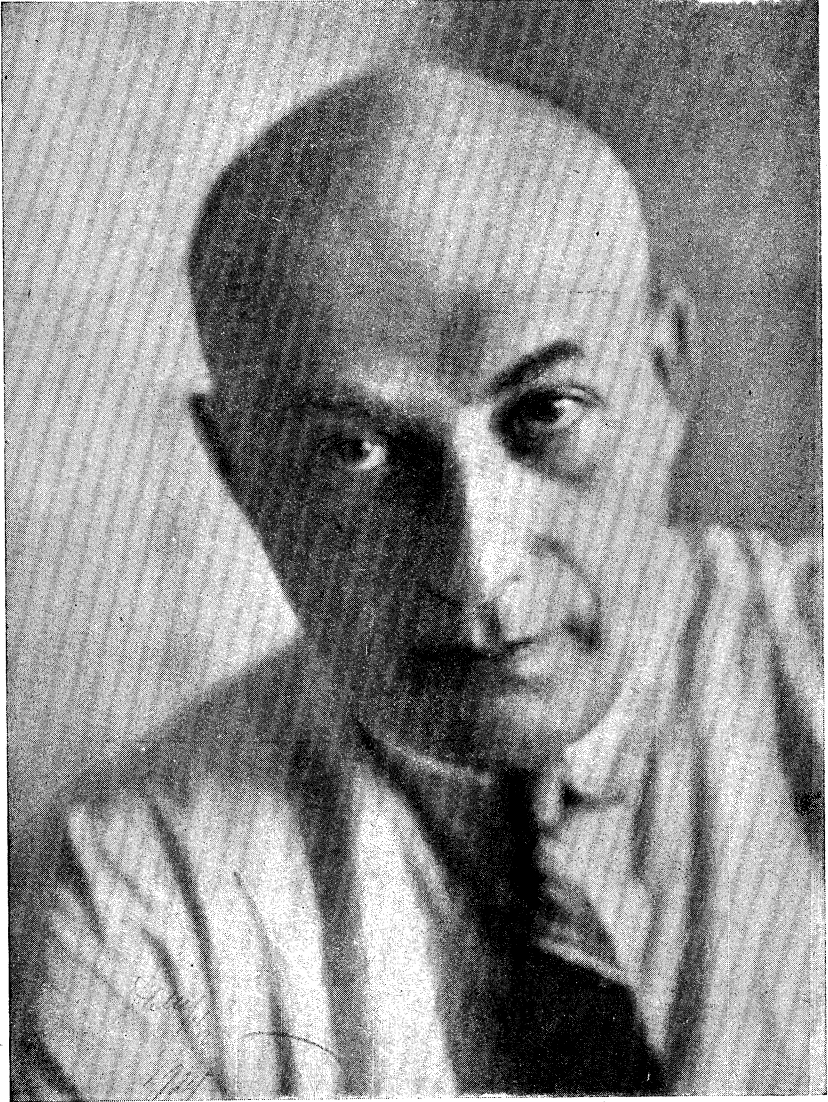
(1924—1919)

פאַרקאַג „שול און בוך“, מאַסקווע 1924

PRINTED in U.S.S.R.

Типография „Дер Эмес“, Москва, Кузнецкий мост 14.
Главлит 21837. Тираж 2000 экз.

דעם כ. א. מ גראַנאווסקי געווינדמעט

א. מ. גראנאווסקי
באשעפער אין אנפירער כּוּמ טעאטער.

דער טעאָטער
אַלס אַזעלכער

טעאטער און רעוואָלוציע

אין שטילע עפאָכן לעבן אַלע קונסטן, די טעאטער-קונסט אויך ביכלאַל, אַ שטיל לעבן. זיי קאכן דאן איבער און פארוואנדלען אין פאָקטן פון אלטעגלעכקייט די דערגרייכונגען פון דער פארגאנגענער שטורעם-און-דראנג-עפאָכע. זיי דריקן אויס די טעמפן און ריטמען פון דער אנגעקומענער אינערציע. אבער רעוואָלוציאָנערע עפאָכן, וואָס שטירצן אום אלע פאָריקע יעסוידעס פון לעבן, טרייסלען אויך אויף אלע מינים קונסט. און וועלכע קונסט איז נאָך אזוי פילבאר צו געזעלשאפט-לעכע אויפֿטרייסלונגען, ווי די טעאטער-קונסט? טעאטער איז דאך די סאַמע סאָציאַלע פון די קונסטן, דער טעאטער לעבט נאָר באַ אוילאם, באַ פובליקום, און דערביי איז ניט בלויז דער אקטיאר, לאמיר זאָגן, שטעקט אן דעם צושויער-זאל, נאר אויך דער צושויער-זאל ווירקט מעכ-טיק אויף אפן אקטיאר, אפן ספעקטאקל אין גאנצן גענומען.

וואָס איז די סיבע, וואָס אין מאַסקווע, אין דעמאזיקן צענטער פון וועלט-רעוואָלוציע, פילט זיך אַזאַ אומבאשרייבלעכער טעאטראלער כאַאס, אן עמעסער אוילאם-האטויע, אַ טומלדיקער הוהאַ? קעטידערדיקע צעשמעטערונג פון אלטע טעאטער-יעסוידעס און פיינלעכע זוכענישן פון נייע יעסוידעס, פיבערדיקע אומשטירצונג פון פריערדיקע געטער און ווילדער געיעג נאָך נייע געצן. פון וואנען נעמט זיך דאָס?

ווען די זאך וואלט געבליבן אפן באראָט פון דער בארימטער קאסטע קונסט-קויהאנים, וואלט אלץ פארבליבן ווי געווען, אן ענדערונג-גען אפן פראנט. ווייל ס'איז ניט פאראן קיין מער פארשימלטער, אר-

גאַניש קאנסערוואטיווער שיכט, ווי דערדאָזיקער שיכט אין זיך פארליבטע דאלאי-לאמעס. דער צושויער איז אבער אן אנדערער געוואָרן. דער צו-שויער, דאָס פובליקום—אָן אונטערשייד פון קלאַסן און גרופן,—וואָס איז ארויס פון אונטערן פרעס פון דער גרויסער אימפעריאליסטישער מילכאָמע און וואָס געפינט זיך אדהאיאם אונטערן דראנג פון דער אר-בעטער-רעוואָלוציע,—האקלאל, דאָס פובליקום פון דער עפאָכע אקטיאבר-רעוואָלוציע און קאמינטערן פארבארגט אין זיין נעשאָמע, באוואוסט אדער אומבאוואוסט פאר זיך אליין, עפעס אזוינע פולווער-קעלערן פון שטורעם-אליארמען און אימפעטפולן אומרו. עס קריכן דעם ניט אין קאָפּ קיין באלעבאטישע אידיליעס לויטן נוסאך פון „די גריל אפן אויוון“, און שטילן זיין פייערשטורעמדיקע בענקשאַפט איז ניט אימשטאנד דאָס גודנע אָכצן פון פארעוואָלוציאָנערע באלעבעסלעך אין פארשיידענע „קאָרשן-גערטנער“.

אבער ניט בלויז אין הינזיכט פון אינהאלט פון דער טעאטראלער שוישפיל האָט זיך דאָ באקומען א פאר אלעמען אומגעריכטער באנקראט. נאר אויך אין הינזיכט פון פאָרם. אָט דאָס פוינדיקע רעאליסטישע שיל-דערן דעם דערעסענעם שטייגער, אָט די אלטפרענקישע טרייהייט צו פארגעסענע דעטאלן,—דאָס אלץ שמעקט מיט מזויי פון אלטערטימער און ניט מיט שפראצנדיקער קונסט פון צאפלידיקער היינטוועלטישקייט. נאטירלעך, אף וויפל אין אזא טעאָטער פילט זיך קרעפטיקע מאיסטער-שאַפט, זאָל זיין אפילע פון אלטן שניט, קוקט מען דעם ספעקטאקל אפילע מיט געוויסן פארגעניגן; ליבער, הייסט עס, אמאל. און יענע סאָ-ציאלע גרופן, וואָס זוכן אף אלערליי אויפאנים אזעלכע מיקלאטים, וואוהין עס זאָל ניט דערגיין דאָס קנאלן פון דער אימפעטפולער רע-וואָלוציע, גיבן אפילע אָפּ די בכוירע אזעלכע טעאָטערן.

אבער די קונסט הערט דאָ אבסאלוט אויף צו זיין א באוועגנדער פאקטאָר פון קולטור-אנטוויקלונג פון די מאַסן, זי ווערט פארוואנדלט אין אַ קראם פון „דעהויבענעם שווינדל“ (לויט פושקינס אויסדרוק), וואָס פאָר אנדערע איז דאָס טייערער איידער א „שלאַל וואָכעדיקע עמעסן“.

אנדערע טעאטערן, טעאטערן פון היינטיקן טאָג, וועלכע שטרעבן צו גיין אין איין טראָט מיט דער רעוואָלוציע און באטראכטן זיך ניט מער ווי אַן אפשניט פון איר גראַנדיעזן פראָנט, שטרעבן דאָס צו אַנטפלעקן אט דעם „שלאַל וואַכעדיקע עמעסן“. זיי צילן אויפצורייסן אין דער נעטאמע פונם צושויער די פארלייגטע אין איר פולווער-קע-לערס פון אומרו, זיי הויבן אים אויף מיט גוואלד אף כוואליעס פון איממעטפולע טעמפן, שפרינגדיקע ריטמען, בלענדנדע פארבן און שווינדל-דיקע באוועגונגען.

איינער פון די אמערסטן ביילעטע טעאטערן פון דעמאָזיקן טיפּ— און אזעלכע טעאטערן זיינען אפילע בא אונז אין ראַטן-פארבאנד פאראן גאַנץ ווייניק,—איז דער מלוכישער אידישער קאַמער-טעאטער.

טעאטער און קאָמעדיאנטן פון רעוואָלוציאָנערער פרייד

לאַנגע יאָרן האָבן פאַרדווייקעטע אינטעליגענטן און פאַרדאיגעטע גייסט-פאַרוואַרגער געגרייט זיך צו שאַפן אן „ערנסטן“ אידישן טעאטער. וואָס האָט באַ זיי געהייסן „ערנסטער“ טעאטער? באַאַריכעסדיקע אויט-טייטשונג פון ליטעראַטור אף דער בינע דורך אויספירלעכע געפילעכצן פון די אַקטיאָרן. ווייל אינם אלטן אידישן טעאטער האָבן זיי אָפגע-לייקנט ניט בלויז זיין שפּעטער באַקומענע גאַסן-שונד, נאָר אויך די פון פריער פאַרבליבענע רירעוודיקייט, דאָס פאלקשאַלן, דאָס ארלעקינישע, דעם אייוורים-עקסטאַז. דער אידעאַל איז געווען—כאָטש אַ שטיקל אָפ-גלאַנץ פונם מאַסקווער קינסטלערישן טעאטער, וואו די נעשאַמע-פאר-דרייענישן פונם רוסישן אינטעליגענט זאָלן פארוואנדלט ווערן אין אי-דישלעכע דוויקעס פון אַ קליינשטעטלדיקן באַלשעמס אן אייניקל,— מיט איין וואָרט, אַ מין אידישיסטישע „האַבימאַ“...

איז גאָר געקומען דער מלוכישער אידישער קאָמער-טעאטער! און רעוואָלוציע, האלטן באלעבאטישע גייסט-פאַרוואַרגער, איז דאָך ראַק אַסקעטיזם, אַ מין נזיריש אויסטאַן זיך פון דער וועלט. אַרימקייט אָן ליכט און אָן פאַרבן, נאַקעטקייט פון לייב און פוסטקייט אין דער נעשאַמע.

לאַזט זיך אויס, אַז די מאַסן, וואָס מאַכן די רעוואָלוציע, זיינען אָן אן ערעך רייכער מיט לעבן, מיט ליכט, מיט פאַרבן, מיט באַוועגונג. מיט פרייד, ווי די זייטיקע פאַלק-פאַרוואַרגער, ווייל דאָפּקע דערפאַר.

וואָס זיי זיינען מיט דעם אלעם רייך, זיינען זיי פעאיק צו גיין אין רע-
וואָלוציע און זיגן!...

און דער מלוכישער אידישער טעאָטער איז געקומען דאָפּקע אלס
איינער פון די אויסדריקן פון דעמדאָזיקן מאַסן-עקסטאַו. ער איז פאר-
קערפערטע „עבודה משמחה“—קונסט-דינסט מיט פרייד, מיט אימפעט.
און דער עקסטאַו ליגט ניט פאַרבאַרגן אין דער נעשאַמע, ער שפּריצט
פון יעדן אייווער פונם קערפער.

אן אויצער ליכט, אַ שלאַל פאַרבן, א טהאַם באַוועגונג, אַ מאַט-
מען ריטמען—דאָס האָט אנטפלעקט דער אידישער קאַמער-טעאָטער פאַר
דער אידישער ארבעטער-מאַסע. אַ באַפרייטער קערפער, וואָס איז דער
אַרגאַנישער מיטארבעטער פונם באַפרייטן גייסט. ביידע דינען זיי דער
רויטער נייערד פון רעוואָלוציע, זיינען פיינטלעך צו אַלע רעשטלעך
פונם אידישעלעכן אלטוואַרג. די אידישע האַוואַיע, וועלכע מע האָט דוי-
רעסלאנג געוואלט פארוואַנדלען אין א באַטלאַניש-אידישלעכע, די אידישע
טנוע, וואָס האָט געזאָלט אף שטענדיק פאַרלייבן אַ געטלעך פאַר-
דוויקעטע,—זיי זיינען דאָ געוואָרן נייע, פרייע, שאַרפע זשעסטן פון אַן
„אייזנבעטאַנישער“ עפאַכע.

ווייל דער עקסטאַו אין אידישן קאַמער-טעאָטער איז ניט קיין
וויילקירלעכער, קיין סטיכישער, נאָר א רעגולירטער, א פלאַנירטער. מיר
לעבן דאָך אין א עפאַכע, ווען דער סטיכישער דראַנג פון די מאַסן
ווערט רעגולירט דורך אַ געאוינישן קאַלעקטיוון סייכל—דורך דעם אוואַנ-
גאַרד פונם ארבעטער-קלאַס, דער קאַמפאַרטיי. פלאַן-ווירטשאַפט, ראַציאָ-
נאַליזירטע ארבעט-פראַצעסן, און ווי אינם פאַליטיש-ווירטשאַפטלעכן לעבן
ביכלאל, אזוי אויך אינם קונסט-לעבן איז ניט נאָר וואָס דער עקסטאַו
ווערט ניט אַפגעשוואַכט דורך דעם פאַרויסגייענדיקן באַוואוסטזיין און
אויסגערעכנטקייט, נאָר, אַדעראַבע, ער ווערט פאַרשטאַרקט און דער-
גרייכט די גרעסטע ניצקייטעס.

און אלס אויסדרוק דערפון איז—דער מלוכישער אידישער קאַמער-
טעאָטער.

אין „שאַלעם-אַלייכעם-אוונט“ זעען מיר אַ מאַטעמאטישע

פאנטאסטיק. דער אלעמען באקאנטער און קימאט שוין באנאל געוואָן-
רענער מענאכעם-מענדל ווערט באַם אַרטיסט מיכאַעלס דערהויבן צו דער
מאַדרייגע פון אן אומפאַרגעסלעכן קונסט-סימבאָל; עס ווערט צום
ערשטן מאָל געפונען די קינסטלערישע סצענישע פארקערפערונג פונם
פאָלקסטימלעך-אידישן דאָן-קיכאַט-ר' אלטער.

אין „אוריעל אַקאָסטא“ גיסן זיך וואונדערלעך צונויף אומרו פון
אוריעלס פרייען געדאנק מיטן אומרו פון די אנטשפרעכנדיקע אלטמאַנס
דעקאָראַציעס, די אויפגעבראכטע באגרעניצטקייט פון די פערסאָנאַזשן
פונם רעליגיעזן פאנאטיזם ווערט מערקווירדיק איינגעפאַסט אין די אלט-
מאַנישע באצירטע מאנעקענעס. דא איז געפונען געוואָרן דער קינסט-
לעריש-ראַציאָנאַליסטישער צוגאַנג צו דער טראגעדיע פונם וואקלדיקן
פרייען געדאנק פון סאָף מיטלאַלטער.

היינט די „קישעפמאַכערין“! אַזאַ שעפע פארבן, אויצער באווע-
גונגען, רייכקייט פון קלאנגען.—אזא שווינדל-געלויף פון פאָלקסמאסקעס,
באפרייטע פון זייער אידישלעכן גאַלעס-מערוס, האָט נאָך די אידישע
קונסט ניט געגבן.

דאָ איז צונויפגעקליבן א גוואלדיקער מאטעריאל פון פריידיקער
אויפרייס-קונסט, וועלכער איז מיט זיין גאַנצן שארף געווענדעט קעגן
דעם סאָציאלן, גייסטיקן, באזונדערס קינסטלערישן אלטווארג.

מאטעמאַטישע בוילעטקייט פונם זשעסט, גענוי אויסגעכענטע
באוועגונגען בא מאקסימאל שנעלן טעמפ, אנטבליזונג פונם סקעלעט
פון דער טעאטראַלער האנדלונג אף דער צוזאמענהעפטונג פון צונויפגע-
טאַנטע דעקאראציעס און מוזיק (דאָרט, וואו די נויטיקייט פון מוזיק
ווערט דיקטירט דורך דער ארגאנישער לאגיק פון דער סצענישער קא-
וואַנע), ביז צום ווייס ווערן אנגעגליטער ריטם, פארבלענדנדיקע מיט-
ארבעט פון ליכט, אנשטויסנדיקע אויסדריקלעכקייט פון פארבן, פילאומ-
פאנגיקייט און לעבענדיקייט פון יעדן סאנטימער פון סצענישן ברעטל,—
דאָס זיינען די גרונטשטריכן פון וואָסערן ס'זאָל ניט זיין ספעקטאקל
פונם אידישן קאַמער-טעאַטער. און איבער אלץ דאמינירט דער באפריי-
טער קערפער און דער הארטער און בויגעוודיקער גייסט פונם אקטיאר.

וואָס איז אין קאַמער-טעאַטער פּריער-דער גאַנצער אַנסאַמבל צי
דער איינצלנער קאַמעדיאַנט? ס'איז שווער צו זאָגן. אָבער איינס איז
קלאָר—דער אידישער קאַמער-טעאַטער האָט באשאפן דעם נייעם, פּרייען,
פּריידיקן, באוועגלעכן אידישן קאַמעדיאַנט, דעם קאַמעדיאַנט פון דער
באַפּרייטער ארבעטערשאפט. ער האָט אויך באשאפן א פּריידיקן אַנ-
סאַמבל—א נייע קאַפעלע, און „אַ קאַפעלע איז מער ווי אַ מיניען“,—
זאָגט פּערעצעס אַ פּערסאָנאַזש.

טעאטער

פון אַרגאַניזירטן פאַרשטאַנד

האַט טאַקע דער מלוכישער אידישער קאַמער-טעאטער פיל פיינט און נאָך מער פריינט. יעדע נייע שטעלונג זיינע רופט אַרויס פון איין זייט אַנטציקטע אָנערקענונג און פון דער צווייטער זייט ווילדן צאָרן; אָבער דערביי דאַרף נאָר איבערגיין אַ שטיקל צייט, און פיל פון די סאַ-מע „אויפגעבראַכטע“ הויבן אָן באַזוכן דעם אַזוי פאַרהאַסטן ספּעקטאַקל, דערקלערנדיק אין פאַרלעגנהייט, אַז „דערצו דאַרף מען זיך צוגע-וואוינען“.

שוין דערדאָזיקער אומשטאַנד אַליין צייגט, אַז דער איד. קאַמער-טעאטער איז ניט עפעס אַ טעאטער, וואו דער „אַקטיאָר טוט אַ שפּיל, און דער צושויער כאַפט אַ קוק“, נאָר איינער פון די סאַמע שלאַכט-אַנשטאַלטן אין געביט פון קונסט-קילטור אין מאַסקווע און אינם גאַנצן ראַטן-פאַרבאַנד.

גורעם געווען דעם ערפאַלג און דעם זיג פונם מל. איד. קאַמער-טעאטער האָט דער גאַנצער קינסטלערישער מעהוס זיינער. ערשטנס, איז דאָס דער ערשטער און דערווייל דער איינציקער אידישער טעאטער מיט טעאטער-מאַיסטערשאַפט פון אייראָפּעאישן שניט און ניוואָ. ביזן מל. איד. קאַמער-טעאטער האָבן אידישעלעכע „קולטור-טרעגער“ נאָר געטרוימט וועגן אָן „עמעסן“ אידישן טעאטער, און קליינ-שטעטלדיקע כאַראַקטאַרים האָבן מיט אַלע קויכעס זיך באַמיט צו פאַר-ווירקלעכן דעמדאָזיקן טרוים דורך... אויסדרינגען מיטן גראַבן פינגער

אפילע טעאטראל-קינסטלערישע טעאָריעס און מעטאָדן. און דאָ איז אין געשטאַלט פונם קאָמער-טעאָטער געקומען עכטע טעאטראלע מאַסיטער-שאַפט און האָט דערקלערט: „איך בין“ און געקומען איז זי האַנאַם אומגעריכטערהייט, אָבער אַ לעבנסלוסטיקע, אַ יונגע, אין זיך זיכערע, ווי אַלע שאַפונגען פון אָקטיאַבר.

ס'איז געקומען אַ נייער רעזשיסער און אַ נייער קאָמעדיאַנט, פאָר וועלכע ס'איז לאַלונטן פרעמד „אידישלעכקייט“, ד. ה. נאַציאָנאַליסטי-שער נאַכאַס-רואַך און פאָלקלארישער שעמענואַאיס. און דאָך האָט דעם שליסל צו טעאטראל-קינסטלערישער איבערדיכטונג פונם אידישן פאָלקלאר צום ערשטן געפונען דאָס דער מלוכישער אידישער קאָמער-טעאָטער, — צוערשט אין זיין פאָרשטעלונג פון שאַלעם-אַלייכעמס מינאַטירן און דערנאָך אין זיינע אַנדערע ווערק, באַזונדערס אין דער „קישעפמאַ-כערין“.

אָבער די הויפט-אייגנשאַפט פונם אידישן קאָמער-טעאָטער, וועל-כע צייט מער פון אַלץ צו אים צו די אויפמערקזאַמקייט, דאָס איז, וואָלט איך זאָגן, זיין „פלאַן-שאַפונג“ אָדער די ראַציאָנאַליסטישע מע-טאָדן פון זיין קינסטלערישער אַרבעט.

דער אידישער קאָמער-טעאָטער וואַרפט אינגאַנצן אָפּ דעם מעטאָד פון „איבערלעבעכצן“, דעם קולט פון עמאַציאָנעלקייט. די בכורע אי-בער דעם „קיניגרייך פון נויטווענדיקייט“, — איבער דער סטיכע פון ניט-רעגולירבאַרע געפילן, — גיט ער אָפּ דעם „קיניגרייך פון פרייהייט“, — דעם אַרגאַניזירטן און באַשטימענדן פאַרשאַנד. דערפון געמען זיך אין די ספעקטאַקלען פונם אידישן קאָמער-טעאָטער די מאַטעמאַטישע פאַרמול, פאַרוואַנדלטע אין אינטואיטיווע אַנטפלעקונגען, וואָס לעצאַר-האַמאַיסע, ווען דער צוגעוואוינטער צושייער הויבט זיי אָן באַגרייפן, קומען זיי אים פאָר ווי אינטואיטיווע אַנטפלעקונגען, וועלכע צייכענען זיך אויס מיט אומגעריכטער בויילעטקייט פון מאַטעמאַטישע פאַרמולן.

דערמיט דערקלערן זיך אויך די אַזוי אינטערעסאַנטע און אַזוי „סענסאַציאָנעלע“ זשעסטן פונם אידישן קאָמער-טעאָטער, זיינע אָפּן ערשטן בליק אויסטערלישע גרופן און שטעלן. דער שאַלעם-אַלייכעם-

ספעקטאקל האָט לעכאטכילע אַרויסגערופן פאַרלעגנהייט, אויפּרעגונג, אַפּילע גרימצאָרן, און איצט איז ער שוין אַ קאנאניזירטער ספעקטאקל, און פּילע פון די געוועזענע פּראָטעסטאַנטן זיינען אַפּילע נויטע צו מיינען, אַז דער טעאַטער האָט זיך צו זיי אַראָפּגעלאָזט און האָט „געמע-סיקט“ זיינע זשעסטן. דאָסזעלבע איז אויך מיט „אורייעל אַקאָסטא“, עפּשער דער בעסטער אַרבעט פּונם אידישן קאַמער-טעאַטער: אין „אורייעל“ איז די טעאַטראַלע מאַסיטערשאַפט, וועלכע באַזירט זיך אַף ראַציאָנאַ-ליסטישן עקסאַז אָדער עקסאַטישן ראַציאָנאַליזם, דערגרייכט אַ גרויסע הויך און אָנגעשטרענגטקייט.

און אַפּילע אין דער „קישעפּמאַכערין“, אין דעמדאָזיקן העכסט די-נאמישן ספעקטאקל, וועלכער איז פול מיט ליכט, מיט טאַנץ, מיט הוואַ, איז ניט געקוקט אַף דער אויסערלעכער עמאַציאָנעלקייט פון דער שטע-לונג און פּונם שפּילן פאַראַן אַ שטרענגע אויסרעכענונג און מאַטעמאַ-טישע געשמיטקייט: דאַפּקע דורך דעם ווערט דערגרייכט די געפּיל-אָנגעזעטיקטקייט, און ניט פאַרקערט.

דאָסזעלבע איז אויך אינם „גרויסן געווינס“ און אַף אַלע איבע-ריקע ספעקטאַלען, אָנהויבנדיק פון די מאַנומענטאַלע ביז די קלענסטע קאַמעדיאַנטן-שטיק פּונם טעאַטער, ווי די „דריי פינטעלעך“ און אַפּילע אין די „וואַרשעווער גאַנאָוים“ פּונם „קאַמעדיאַנטן-קאַרנאַוואַל“.

און דערדאָזיקער טעאַטער איז ניט בלויז וואָס ער קען אַליין באַ-גייסטערט ווערן פון קינסטלער, נאָר ער באַגייטערט אויך זיי, אַראַג-ניזירנדיק יעדן פון זיי פאַר אַ באַשטימטער אַרבעט אין סטיל און גייסט פּונם געגעבענעם קינסטלער, אָבער אין שטרענגן פּלאַן פּונם געגעבענעם טעאַטער. פאַר די שאַלעם-אַלייכעמשע סאמנאבולישע פיגורן, וועלכע זעען אויפּגעברויזטע כאַלוימעס אַף אַ גאַנץ אויסגע-רעכנטן „וואָר“, האָט דער טעאַטער געפּונען שאגאלן, וועל-כער האָט, פון זיין זייט, געפּונען דעם אידישן קאַמער-טעאַטער. אַזא אידעאָלע ציוניפּגיסונג פון אַ טעאַטער און אַ קינסטלער ווערט זעלטן דערגרייכט. שאַלעם-אַלייכעמס פּערסאָנאַזשן, סצעניש פאַרקער-פּערטע דורך די אַרטיסטן פּונם אידישן קאַמער-טעאַטער, אין די קאָס-

טיימען און ראמען פון שאגאלס דעקאָראַציעס, וואָס, ניט געקוקט אָף זייער פּאַנטאַסטישקייט, זיינען זיי ראַציאָנאַליסטיש געבויט און מאַטע-מאַטיש אויסגערעכנט, — דאָס איז אַ וואונדערשיינע טעאַטראַלע שוישפּיל, וועלכע גיט דעם אידישן צושויער אַפּילע אַ ליטעראַריש נייעם שאַלעם-אַלייכעם.

פּונקט אַזאַ מין וואונדערלעכער העסקעם צווישן דער שעפּערישער קאַוואַנע פּונם טעאַטער און איר דעקאראטיווער פּאַרקערפּערונג דורכן קינסטלער איז דערגרייכט אויך אין „אוריעל“. דער קינסטלער אַלטמאַן האָט אין זיינע דעקאָראַציעס קימאַט געניאַל אויסגעדריקט דעם אומרו פּונם קעמפּנדיקן פּרייען געדאַנק אַפּן פּאַן פּון רעליגיעזן פּאַנאַטיזם. פּאַרווימטן דורך אַ וועלט פּון פּאַמפּעזע מאנעקענעס. אַלטמאַנס ראַציאָ-נאַליסטישע כּפּייזישקייט* פּאַסט אַמבעסטן צו גראַנאַווסקיס מעטאַדן.

און אין דער „קישעפּמאַכערין“ האָט דער העלער, לעבנסלוסטי-קער, שאגאליזירטער רעאַליזם פּון י. ראַבינאַוויטש זיך אַרויסגעוויזן פּאַר אַן עמעסע אַנטפּלעקונג פּאַר די אויפגאַבן פּונם אידישן קאַמער-טע-אַטער.

און דאַן גייט די אידעאָלאָגישע רעוואָלוציאָנעריקייט פּונם טע-אַטער: די אומראַכמאַנעסדיקע אַנטבּלויונג פּונם אידישן לעבנסטייגער און די קעסיידערדיקע אַנטפּלעקונג פּון דער אָפּגעלעבטקייט פּון דער פּאַרגאַנגענהייט, זיין בייסיקער, לעבנסלוסטיקער כּויעק איבער די יע-סוידעס פּון דער קאַנפּעסיאָנעל-נאַציאָנאַליסטישער סוויורע, זיין דראַנג צו אַקטיאַבר.

דאָס אַלעס מאַכט דעם מלוכישן אידישן קאַמער-טעאַטער, אַט דעם איינעם פּון די ערשטקלאַסיקע אייראָפּעאישע טעאַטערן פּון איצטיקער צייט, פּאַר ליב און טייער די אידישע אַרבעטער.

אַבער דאָס אַלעס רופּט אַרויס צו אים אויך די שאַרפּסטע סינע מיצאַד די בורזשאַווע שיכטן פּון דער אידישער באַפּעלקערונג. עמעס, ער האָט זיי סאַפּקאַלסאַף באַזיגט; דאָ, באַ אונז, „אַנערקענען“ זיי אים

* כּייפּעץ-זאַך.

שױן „דע פּאָקטאַ“, אָבער דערפאַר נעמען זיי איבער אים „רעוואַנש“ אינם „אידישן“ אויסלאַנד: די דאָרטיקע קלאַל-יסראָעל-פרעסע, באַזונ- דערס אין אַמעריקע, האָט צו אים אויך דיזעלבע געפילן, ווי צו דער דאַטן-מאַכט איבערהויפט און צו די „יעווסעקן“ ביפּראַט. עס איז דער- גאַנגען אַזוי ווייט, אַז איינער פון די הויפט-באַטלאַנים פונם געלן אַמע- ריקאַנישן „יודנטום“, אייזיק צווי האַלייווי, האָט אין „פּאַרווערטס“ אויס- געגאַסן זיין נאַציאָנאַל-עסטעטישן גרימצאָרן אַפן „אידישן „קאַמער-טעאַ- טער“ אין מאַסקווע“, וועלכער האָט די כּוצפּע אַרומצושטעלן די „קי- שעפּמאַכעריין“ מיט לייטערס און אַרויסלאַזן אָף זיי האַצמאַכן מיט פּאַר- שיידן געפאַרבטע הויזן...

דער טעאטער און די אידישע מאַסן-קולטור

די אידישע מאַסן-קולטור האָט זיך ביז דער אַקטיאבר-רעוואָלוציע געשפּייזט נאָר פֿון זיך אליין. דערשיינונגען און אנשטאַלטן אין אלע געביטן פֿון דערדאָזיקער מאַסן-קולטור—אין פּאָליטישן, סאָציאלן און גייסטיקן געביט—פלעגן שריט נאָך שריט אויפקומען טאַקע אין דער אידישער מאַסן-סוויווע גופּע, און זייער אנטוויקלונג פלעגט גיין בע-האדראַגע, אָן גרויסע אויפרייסן. עמעס, די אידישע מאַסן-קולטור גופּע איז געבוירן געוואָרן דורך איין גרויסן אויפרייס—דורך דער אנטשטיאונג פֿון דער רעוואָלוציאָנערער אידישער אַרבעטער-באַוועגונג. אָבער איז זי שוין איינמאָל אויפגעקומען, די אידישע אַרבעטער-באַוועגונג, האָט זי שוין איר ווייטערדיקן וועג געמאַכט אָן נייע אויפרייסן, אין שטילן גאַנג. אַזוי איז געווען אין אלע געביטן. פּאָליטיק, געזעלשאפטלעכקייט, ליטעראַטור, קונסט—אומעטום האָט זיך געפילט אַ מוראשקעס-אויסגערע-כנטקייט, אָן באפּליגלטן אימפעט, אָן אוניווערסאלן דראַנג. האָט טאַקע די גאַנצע שאפּונג געהאַט שטענדיק נאָר אַ אינערלעך-אידישן מאַסשטאַב און איז געווען ארומגערינגלט מיט אן אטמאָספּער פֿון נאַציאָנאַליסטישן נאַכעס קלייבן פֿון אייגענעם האָב און גוטס. קיין איין דערשיינונג, — אויסער דעם פּאָליטישן אויפּטריט פֿון אידישן אַרבעטער-קלאַס אלס אזעלכן—האָט קיינמאָל נישט באַקומען קיין אלגעמיינעם, אויסעראידישן ווערט.

און דאָס האָט אנטשפּראַכן דעם ביו-אָקטיאברישן כאַראַקטער פון דער אידישער אַרבעטער-באוועגונג. ס'איז געווען אן עפּאָכע פון נאַציאָ-נאַלער (און דעריבער אָפּט אויך נאַציאָנאַליסטישער) איוואָליאַציע פון דער אידישער אַרבעטער-באוועגונג, פון איר קימאַט פולשטענדיקער אָפּגעזונדערטקייט.

אָקטיאבר אלס אזעלכער איז געווען די ערשטע גראנדיעזע אויפ-ווירקונג פון דעם אלגעמיינעם, אלמלוכישן און גלייך שוין אלוועלטלעכן פּראָלעטאַרישן דראנג אף דער אידישער אַרבעטערשאַפּט. דאָס איז גע-ווען דאָס צווייטע אריינרייסן זיך פונם פּראָלעטאַרישן אינטערנאַציאָנאַ-ליזם אין דער אידישער אַרבעטער-סוויוע. דאָס ערשטע מאָל איז גע-ווען דער אויפקום פון דער אַרבעטער-באוועגונג און די אנטשטייאונג פון „בונד“. דאָס ערשטע מאָל איז דאָס געווען אן אריינדראנג פון דער פּראָלעטאַרישער וועלט-סטיכע אין דער סוויוע פון דער אידישער נאַצייע, און געבראכט האָט ער צו דער פּאָליטישער אויסקריסטאלי-זירונג פונם אידישן אַרבעטער-קלאַס און צום קעגנשטעלן אים קעגן דער אַלטער קנעסעס יסראָעל. דאָס צווייטע מאָל—אָקטיאבר—האָט שוין דעם אידישן אַרבעטער-קלאַס ארויסגעריסן פון די נאַציאָנאַלע דאלעד-אמעס און האָט אים איינגעבירגערט אין דער פּראָלעטאַרישער וועלט-רעוואָלוציע. ראַטן-מאַכט, דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט, קאָמינטערן,—דאָס דארף מען אנערקענען,—איז געקומען פון דרויסן, און מיט גרויסע שוועריקייטן איז עס איבערגעקאכט געוואָרן באַ אונז און געוואָרן אן אָר-נאַנישער באשטאַנדטייל פון אונזער נייער מאַסן-קולטור. און דאָס אויך האָט זיך נאָך דער פּראָצעס ווייט ניט פּאַרענדיקט.

דאָס איז אין געביט פון דער ריין מאטעריעלער קולטור,—ס'האָט זיך אָבער געמוזט אָפּשפּיגלען אויך אין געביט פון דער גייסטיקער קול-טור. איז וואָס זעען מיר דאָ?

נאָר אין צוויי געביטן האָבן מיר גלייך דערפילט מאמאשעסדיקע רעזולטאַטן פונם אָקטיאברישן אוניווערסאליזם (וועלטפארנעם): אין גע-ביט פון סאָציאַלער דערציאונג און אין געביט פון טעאַטער. וועגן די דערגרייכונגען פון דער סאָציאַלער דערציאונג אין דער

אידישער אַרבעטער-סווייווע וועל איך דאָ ניט ריידן: דאָס איז גיט מײן איצטיקע טעמע, און אויסער דעם זאָלן דערפון רעדן פאך-קענער. אָבער אין אלגעמיין איז אלעמען באַוואוסט, אז די אַרבעטן פון דער אידישער לערערשאַפט (פאַזונדערס אין קיעוו און אדעס) האָבן באַקומען אן אל-מלוכישע אנערקענונג און אַנטשפּרעכן אינגאַנצן דעם גייסט און דעם פאָרנעם פון די זוכענישן פון דער אַקטיאָר-עפּאָכע.

אָבער דערגרייכונגען אין דעם געביט מוזן לויט זייער נאַטור בלייבן אַ געוויסע צייט ניטבאמערקט און ניטגעזעען דורך די בריי-טע מאַסן, — ניט אומויסט האָט מען איינמאָל אָנגערופן די אידישע לע-רער „לאַמעד-וואָוּניקעס“. אנדערש איז מיטן טעאַטער.

פריער האָט די ליטעראַטור געהאַט די העגעמאניע אין אונזער קולטור-שאַפונג. זי האָט געפירט, גערעגט, אָרגאַניזירט און גרופירט די קויכעס אין אלע אנדערע קונסט-געביטן. און איר שאַפונג גופע איז גע-גאַנגען אין גייסט פון יענער עפּאָכע — אין גייסט פון אינערלעך-אידישער באַרגעניצטיקייט. האָט אין געוויסן זין די אידישע ליטעראַטור ניט אינ-גאַנצן אויסגעהאַלטן דעם דראַנג פון אַקטיאָר און איצט ראַנגלט זי זיך באַוואוסטזיניק, קעדיי גיווער צו זיין דעם קריזיס, וועלכער שטאַמט פון דער ניטאויסגעלעבטער פריערדיקער עפּאָכע.

דער טעאַטער האָט באַ אונז ניט געהאַט די רייכע, אָבער אַפּט שווערע טראַדיציעס, וואָס ס'האַט געהאַט די ליטעראַטור, — איז אים לייכטער געווען אויפצונעמען דעם נייעם אַקטיאָר-דראַנג. איז באשאפן געוואָרן דער אידישער קאַמער-טעאַטער.

דער קאַמער-טעאַטער איז טאקע אנטשטאנען אפן באַדן פון אַנ-געזאמלטער מאַסאָווער שאַפונגס-ענערגיע, אָבער דער שטייס איז דאָך געקומען פון דרויסן. ניט געזעענע אין דער אידישער סווייווע מאַסשטאבן, ניט געהערטע און ניט געפילטע ריטמען און טעמפן, קיינמאָל ניט אי-בערגעלעבטע דערגרייכונגען. דאָס ערשטע מאָל אין דער געשיכטע פון דער אידישער קולטור איבערהויפט און פון אונזער מאַסן-קולטור ביפראַט א קולטור-שאַפונג, וואָס גלייכט זיך און — האָט זיך אויסגעגלייכט — לויטן פֿאַנט פון דער אייראָפּעאישער קולטור. ווייל דער קאַמער-טעאַטער איז

טאקע אַ אידישער טעאטער, אָבער באַקומען האָט ער שוין אַ ווערט
אויסער די ראמען פון דער ריין אידישער קונסט-קולטור. דערמיט אליין
איז ער שוין די ערשטע און דערווייל די איינציקע אָקטיאָבר-דערגריי-
כונג פון דער אידישער מאַסן-קילטור.

אָבער ניט בלויז דערמיט אליין.

געוויינטלעך שטעלט מען זיך פֿאַר, אז אָקטיאָבר-קונסט איז די,
וואָס רעדט בעפֿירעש וועגן באַריקאַדן-שלאַכטן, רוטע פּאַנען, סערפ
און האַמער, שער און אייזן, בלוטזויגער-קאָפיטאַליסטן און אונטער-
דריקטע פּראָלעטאָריער. פּאַרשטייט זיך, אז דאָס איז אַ צו פּאַריינפּאַכ-
טער, אַ וואָלגאַרער שטאַנדפּונקט. ווען ס'זאָל זיין אזוי, וואָלטן מיר,
לעמאַש, זיך געדאַרפט אָפּזאָגן פון האָבן ווען ס'ניט איז אַ פּראָלעטאַ-
רישע אָדער רעוואָלוציאָנערע מוזיק. מוזיק רעדט דאָך מיט טענער, ניט
מיט אלעמען צוגענגלעכע ווערטער אָדער צייכענונגען. און דאָך איז
פּאַראַן רעוואָלוציאָנערע מוזיק, און פּראָלעטאָרישע מוזיק איז מעגלעך
אַף אזוי פּיל, אַף וויפּל ס'איז מעגלעך פּראָלעטאָרישע קונסט איבערהויפּט.
רעוואָלוציאָנערע קונסט איבערהויפּט און אָקטיאָבר-קונסט בּיפּראַט
איז אַזעלכע ניט בלויז לויט אירע קאָנקרעטע סיוועטען און מאַטיוון,
נאָר לויט איר גייסט, לויט די שטימונגען, וואָס זי דערוועקט, לויט דער
שפּיל פון אירע פּאַרבן, לויט אירע ריטמען, לויט אירע טעמפּן, לויט
דער פּאַרקישעפּטער וועלט, אין וועלכער זי טראָגט אונז אריבער, לויט
דעם אידעאָלאָגישן דראַנג, וועלכער פּירט מיט איר אָן. ווייל קונסט האָט
גאָר אנדערע וועגן און מעטאָדן פון אויפּוויקונג, ווי עס האָט די פּוב-
ליציסטיק. זי בלייבט קונסט נאָר דאן, ווען זי ברענגט צו פּובליציסטישע
אויספירן דורך אירע אייגענע וועגן און מעטאָדן. איז זי נאָר פּובליציס-
טיש—איז זי ניט קיין קונסט, נאָר איינפּאַכע אַגיטיר-שאַפּונג. פּעלן אין
איר אַגיטיר-אויספירן, איז זי געוועלשאַפּטלעך טויט אפּילע באַ ריין פּאַר-
מעלע דערגרייכונגען. און דער קאַמער-טעאטער איז דער איינציקער טעא-
טער באַ אונז און איינער פון די ווינציקע טעאטערן אין אַלפּאַרבאַנדישן
מאַסשטאַב, וואו ס'איז געפונען געווארן דער סינטעז צווישן די פּאַרמעלע
דערגרייכונגען און דעם אידעאָלאָגישן אָפּזאָג פון דער אָקטיאָבר-עפּאַכע.

אין ריטם פון אַקטיאַבר

דער אידישער קאַמער-טעאַטער איז ניט קיין פּראָלעטאַרישער טעאַטער און גיט זיך ניט אויס פאַר קיין פּראָלעטאַרישן טעאַטער. דער אידישער קאַמער-טעאַטער איז אָבער דער איינציקער טעאַטער, וועל-כער איז אָנעמבאַר פאַר דעם פּראָלעטאַריאַט. פארוואָס?

דער אידישער קאַמער-טעאַטער וואָרפט אָפּ דעם מעטאָד פון אי-נערלעכע איבערלעבעכצן, וועלכע ווערן ליטעראַריש אויסגע-טייטשט אָף דער בינע, ער גיט טעאַטראַלע האַנדלונגען, וועל-כע באַקומען אַ קאָלאַסאַלן ווערט אַפילע פאַר דיין ליטעראַרישע שאַפונ-גען. דער מעטאָד פון איבערלעבעכצן פאַרקריפלט אַפילע קאָלעקטיווע האַנדלונגען און פירט זיי אַראָפּ צו דער מאַדרייגע פון אינדיווידואַליסטי-שע גריבלערייען, דער מעטאָד פון טעאַטראַלע האַנדלונגען דערהויבט אַפילע די אינערלעכע איבערלעבונגען פונם יאכיד צו אַ מאַדרייגע פון אַ מאַמענט אין דעם קאָלעקטיוון זיין.

דאָס איז דערפאַר, וואָס דער אידישער קאַמער-טעאַטער בויט זיין שאַפונג ניט אָף דער עמאַציע, נאָר אָף דער ראַציע, ד. ה. ניט אָף דער סטיכע פונם ניטערגולירבארן געפיל, נאָר אָף דער אויס-גערעכנטקייט פונם אָרגאַניזירטן פאַרשטאַנד. ער רופט אַרויס געפילן דורך מאַטעמאַטישער בוילעטקייט פונם פאַרשטאַנד. פלאַן-שאַפונג אין ניט סטיכישע אויפרייסן, וואָס דאָס איז אינגאַנצן אין גייסט פון אונזער אַקטיאַבר-עפאָכע.

מייערכאלד אין מאַסקווע און קורבאס אין קיעוו גייען אויך אָף
 דעם וועג, נאָר זיי מאַשיניזירן דעם מאַטעריעלן אפאראט
 פונם טעאַטער, גראַנאָווסקי ראַציאָנאַליזירט דעם לעבע-
 דיקן מאַטעריאַל פונם טעאַטער. פאַרשטייט זיך, אַז פילן די
 איצטיקע עפאָכע קאָן מען ניט אָן דער אנטפּלעקונג פון איר אינדוסטרי-
 אַליום, אָן טעכנישע קאָנסטרוקציעס, און דעריבער זיינען מייערכאלדס
 און קורבאסעס אויפטוען אַ גרויסע דערגרייכונג פאַרן קומענדיקן טעאַ-
 טער פונם פראָלעטאַריאַט. אָבער דורך אַזאַ מעטאָד וועלן מיר עפשער
 אַמאָל קאָנען דערפילן די טעכנישע סוויווע פונם ארבעטער, אָבער ניט
 דעם אַרבעטער גופע און ניט זיין לעבעדיקע נאַטור. דערפאַר איז אין
 מייערכאלדס און קורבאסעס טעאַטערן פאַרגעדענקען מיר נאָר טעכני-
 שע קאָנסטרוקציעס, און אין דעם אירישן קאַמער-טעאַטער פאַרגעדענקען
 מיר לעבעדיקע געשטאַלטן און אויפגעברויטע מאַסן. דערפאַר קאָנען יענע
 טעאַטערן זיין רעוואָלוציאָנער נאָר דאָן, ווען זיי שטעלן קאָנקרעט רע-
 וואָלוציאָנערע פיעסן, וואָס ריידן פאַר זיך אַליין, און דער אידישער
 קאַמער-טעאַטער איז רעוואָלוציאָנער שטענדיק, אומאַפהענגיק פון זיין
 רעפערטואַר, ווייל טעכניק קאָן דינען, האָט געדינט און דינט אַדאָיאַם
 אויך דער בורזשואַזיע, אָבער לעבעדיקע באַטערוואָדאָמס דינען נאָר זיך
 אַליין..

לאַמיר, לעמאַשל, פאַרגלייכן צוויי ספּעקטאַקלען: „דזשימי
 היגינס“ באַ קורבאסן און די „קישעפּמאַכערין“ באַ גראַנאָווסקין, „דזשי-
 מי היגינס“ איז אַ רעוואָלוציאָנערע זאַך, גאַנץ רעוואָלוציאָנער אַלס ראַ-
 מאַן. די טעאַטראַלע פאַרקערפּערונג פון סינקלערס ראַמאַן אָף קורבא-
 סעס בינע איז זייער אינטערעסאַנט, ניי און געפינט זיך אין דער פּלאַך
 פון די לינקע זוכענישן. אָבער ניי און רעוואָלוציאָנער איז דאָס נאָר
 אין פּלאַך פון ברעכן דעם אַלטן טעאַטער-אפאראט, אין הינזיכט פון טעכ-
 ניש איילוסטירן די מאכט פון קאַפיטאַליזם, אָבער די לעבעדיקע
 מאַסן זיינען געבליבן טויט און אַלט. דער ספּעקטאַקל רעגט, פאַרכאַפט,
 אָבער ס'באַקומט זיך דער סאַכאַקל פון אַ טעכניש-קינסטלערישער אינ-
 סצענירונג פון אַריי מיטינגען. דעם גייסט פון די מאַסן, זייער דראַנג

דערפילן מיר ניט. ס'באקומט זיך דער איינדרוק פון א מין אַלטנייער „גאלגאטע“ פאסיווע ליידן פון א נייעם אַרבעטער-קריסטוס, ווייל די טויטע זאכן דאָמינירן איבער די לעבעדיקע מאסן.

און די „קישעפמאכערין“? אן אלטע האמונישע מעלאדראמע, וועלכע איז פארוואנדלט געוואָרן אין אויפברויז פון מאַסן, פון אומויפ-הערלעכער מאסן-דינאמיק, קוואלן פון מאסן-פרייד, פארבלענדונג פון פאָלקס-פארבן, א שטורעם פון קאָלעקטיווע ריטמען און טעמפן. „דזשימי היגינס“ ווירקט ניט אנשטעקנדיק אף מאַרגן נאָך דער פאָרשטעלונג— דער רעוואָלוציאָניזירטער סצענישער אפאראט בלייבט אין געביידע פון טעאטער, און דער צושויער גייט אוועק נאָר מיט א בוילעט אויסגע-טייטשטן ראָמאן; ווען פון דער „קישעפמאכערין“ גייט מען אוועק מיט געזאנג אין דער נעשאַמע, מיט לעבעדיקע געשטאלטן, מיט ליכטיק געוואָרענע אויגן, מיט א גייסטיקער דערהויבונג. דאָס הייסט, אז ס'איז אין קאמער-טעאטער געכאפט געוואָרן דער ריטם פון דער אַקטיאבר-עפאָכע, ווען מאַסן האָבן בא אימגעוויינלעכע, אין דער געשיכטע אומ-געהערטע ליידן געטראָגן אין זיך די עקסטאטישע פרייד פון העראאישע שלאכטן, מאפאָלעס און ניצכוינעס.

דערפאר זיינען אזוי אַזאַראַציש די רייד וועגן דעם, אז אין קא-מער-טעאטער האָבן מיר גרויסע פאָרמעלע דערגרייכונגען און רעוואָלוציאָנערן אינהאלט. דער קאמער-טעאטער שטעלט מיט זיך פאָר איינעם פון די זעלטענע פאלן, ווען פאָרמעלע דערגריי-כונגען זיינען טאַקע דערפאַר דערגרייכונגען, ווייל זיי פאַרבאָרגן שוין אין זיך אַ רעוואָלוציאָנערן אינהאַלט. פאָרמעלע דערגרייכונגען אַליין, קונסט לעשעם קונסט וואָלט ניט געקאָנט אזוי באַהערשן די אַרבעטער-שאפט פון מינסק, קיעוו און האמעל, וועלכע איז באַמעש פאַרגאפט געוואָרן פונם קאמער-טעאטער און האָט אָנגעהויבן צו באַגלייטן אירע ארבעט-פראַ-צעסן אין די וואַרשטאַטן און פאַבריקן מיט די ריטמען, באַוועגונגען און לידער פונם קאמער-טעאטער. מיט פאָרמעלע דערגרייכונגען אַליין וואָלט דער קאמער-טעאטער ניט באהערשט דעם אידישן סעקטאָר פונם קאָמוניסטישן מאַירעו-אוינווערויטעט, די פעדטעכניקומס, די קינדער-אַנשטאַלטן מיט

מאלאכאָווקער קינדער-קאָלאָניע בערויש, ער וואָלט ניט פארוואנדלט געוואָרן אין אַ ברויז-עלעמענט פון אונזער נייעם, רעוואָלוציאָנערן מאַ-סאָוון לעבנשטייגער*.) די פאָרמעלע דערגרייכונגען פונם אידישן קאָמער-טעאַטער זיינען רעוואָלוציאָנער אין טאָך, אומאַפהענגיק פון זייער קאָנ-קרעטן אידעאָלאָגישן הייטל, זיי וועקן אליין א באשטימטע אידעאָלאָגיי-שע נעטיע, ווייל זיי שאפן אַ דערהויבענעם פסיכישן צושטאנד פון מאַסן, וועלכע זיינען גרייט צו גיין אין רעוואָלוציאָנערע שלאכטן און פארשווענדן אָנגעשטרענגטע מי אין רעוואָלוציאָנערן פרידן.

(* דאָס האָט קאָנסטאַטירט אף דער אַלפאַרבאַנדישער באַראַטונג פון די אידעק-ציעס פון ר. ק. פ. (אין אַפּריל פון יאָר 1924) כ. יאַנקל לעווין אין זיין באַריכט וועגן דער טעטיקייט פון דער הויפטבירא פון זי אידסנקציעס באם צ. ק. פון דער ק. פ. (ב) פון ווייטרוסלאַנד.

ד ע ר ק א ל ע ק ט י ר

(אף גאסער)

ו פ ו ן ט ע א ט ע ר

אלן אין קיעוו).

פארשטעלונגען

„שאלעם-אלייכעם-אוונט“

דער אידישער קאמער-טעאטער איז געווען אן עמעסע אנטפלע-
קונג אין אונזער קולטור-שאפונג, און געקומען איז די דאזיקע אנטפלע-
קונג מאמעש פון „פאָצן-זייט“—פון פעטערבורג.
מיר האָבן געהאט אַלטע, לאנגאנעדיקע צענטרען פון אונזער מאַ-
סאָווער קולטור-שאפונג: וואַרשע, ווילנע, דערנאָך קיעוו. דאָרט האָט
זיך אין מעשעך פון דוירעס געשאפן אונזער מאַסן-לעבן, דאָרט איז
אנטשטאַנען און האָט זיך אַנטוויקלט אונזער ליטעראַטור, דאָרטן זיינען
אויפגעקומען אויך די ערשטע טרוימען וועגן אן עמעסן, קינסטלערישן
אידישן טעאטער. מע האָט געטרוימט, —ס'איז אָבער דערפון גאַרניט
אַרויסגעקומען. האָט מען זיך גענומען פירן אן אַקטיווע אַגיטאַציע פאַר
אן „עמעסן“ טעאטער. דער ערשטער האָט זיך גענומען מאַטערן און
פייניקן פערעץ הירשביין, דערנאָך האָט אָנגעהויבן אַרבעטן פאַר דער
זאך דער אומגעקומענער ווייטער, צום סאָף האָט איבערגענומען די אר-
בעט פערעץ אליין.

פון דערדאזיקער העלדישער קאמפאניע איז די אומצעפרידנקייט
מיטן „אַלטן אידישן טעאטער“, עמעסן, געוואָרן אַלץ גרעסער און טיפער,
אייניקע סימאָנים פון אַ נייער טעאטער-קולטור האָבן זיך אַפילע אויך
באַוווּן, אָבער קיין נייער טעאטער איז דאָך דערפון ניט אַרויסגעקומען.
דערווייל האָט זיך באַשאפן אַ מין היסטאָריש-קולטורעלע פאַר-
דרייעניש. די ליטעראַטור איז לאַנג געווען דער איינציקער עלעמענט
פון אונזער נייער קולטור. זי איז אויך מיט דער צייט געוואָרן דער

צנטראלער אָרגאַניזיר-פונקט פאַר אַלע אַנדערע געביטן פון אונזער קונסט-קולטור. און זי האָט זיך די ערשטע דערפילט שלעכט אין איר איינזאַמקייט צוליבן פאַקטישן פעלן פון דידאַזיקע אַנדערע געביטן. איז פון פירן אַן אַקטיווע קאַמפאַניע פאַרן אַרויסרופן זיי צום לעבן באַ איר באַשאַפן געוואָרן אַ שעדלעכע אילוויזע, אַז זי איז באַרופן שטענדיק צו זיין די הערשערין, געזעצגעבערין און טאַנגעבערין אין דידאַזיקע קונסט-געביטן בעשאַס זייער אויפקומען און ווען זיי וועלן אויפקומען. שרייבער זיינען דורכגעדרונגען געוואָרן מיט דער איבערצייגונג, אַז אַלע אַנדערע קונסטגעביטן—מאָלעריי, מוזיק און באַזונדערס טעאַטער—וועלן און מוזן זיין נאָר צוגאַבן צו ליטעראַטור און וועלן דאַרפן פאַלגן אירע דירעקטיוון. און אויב אין איר אייגענעם געביט איז די ליטעראַטור געווען שעפּעריש, איז זי אין איר באַציאונג צו די אַנדערע געביטן, באַזונדערס צום טעאַטער, געוואָרן ריין קולטורטרעגעריש, אויסדרינגערש און אי-דישלעך דילעטאַנטיש

און פּלוצלינג—פעטערבורג

פעטערבורג?..

די שטאָט פון „מפּיצי השכלה“, פון באראן גינזבורגס מישפּאַכע, פון „וואַסכאָד“, פון סליאַזבערג און גרוזענבערג, פון ווינאווער און „דע-פוטאט פרידמאַן“, פון בראמסאן און פערעפערקאָוויטשן,—מיט איין וואָרט, די שטאָט פון אידיש-פּלוטאַקראַטישן אלטוואַרג,—וואָס פאַר אַ שאיכעס האָט זי צו דער קולטור-שאפונג פון די אידישע מאסן?..

האַבן זיך אַלע באצויגן סקעפטיש צום אנטשטאַנענעם אין פעטער-בורג אידישן קאַמער-טעאַטער. מיר קענען זיי „געזעלשאפטן צו דער-מונטערן די אידישע קונסט“, וועלכע פלעגן אויפקומען אין פעטערבורג מיט דאָקטוירים, אדוואָקאַטן און אָפּט „אפילע“ שטאַט-ראַטן („סטאַטסקי סאָויעטניקי“) בערויש.

פאַרט מיטאַמאל דער אידישער קאַמער-טעאַטער אריבער אין מאַסקווע און גיט זיין ערשטע פאַרשטעלונג: „שאַלעם-אליכעם-אַונט“ ס'איז געווען אן אומגעהערטע סענסאַציע.

גענוג כילעל השעם איז שוין געווען, וואָס דער טעאַטער איז

אנטשטאנען אָן דער אקושערישער הילף פון דער ליטעראטור, האָט ער
 נאָך געוואגט מאניפעסטירן זיין זעלבשטענדיקייט אף א שאַלעם-אליי-
 כעם-פאָרשטעלונג! שאַלעם-אלייכעם איז דאָך געוויס דורכויס „אונזערער“!
 מיר ווייסן דאָך אלע, ווי מע דארף אים „טייטשן“ אף דער סצענע,
 וואָס פאר באוועגונגען, טנועס און האוואיעס די אויספירער דארפן
 דערביי מאכן, וואָס פאר דעקאָראטיווע אילוסטראציעס עס דארפן
 דערביי זיין, — און דאָ איז אלץ „קאפּיר“!
 איז געוואָרן א מעהומע, א „ויצעקו“. די ליטעראטור האָט איר
 אויסגעטרוימט בילד ניט דערקאָנט און האָט אָנגעהויבן בלאַקירן דעם
 טעאטער...

ס'זיינען דורך אייניקע יאָרן פון ליטעראריש-דילעטאנטישער בלאַ-
 קאדע, געשטיצט דורך אידיש-לעך-באלעבאטישער באגרעניצטקייט פון
 „אידן פון א גאנץ יאָר“, און דער קאמער-טעאטער האָט געזיגט אפן
 גאנצן פּראָנט. און איצט פּיערט דער אידישער קאמער-טעאטער זיין
 5-יאָריקן יוביליי באקרוינט מיט אלגעמיינער און פולער אנערקענונג,
 און צו זיין פּיערטאָג וועט ער שוין האָבן געציילט בא 300 פּאַרשטע-
 לונגען פון דעמזעלבליקן, דעמאָלט סענסאציאָנעלן, איצט שוין קאנאָני-
 זירטן שאַלעם-אלייכעם-אָוונט...
 300 פּאַרשטעלונגען אין 4 יאָר!.. ס'איז אויך ניט קיין קליינע
 פּראָדוציר-פּראָגראַם...

* * *

שאַלעם-אלייכעם אין אידישן קאמער-טעאטער...
 איך וועל זיך דערלויבן זיך אליין ציטירן. וועגן שאַלעם-אלייכע-
 מען האָב איך אמאל געשריבן:
 „די גרונט-שטריכן פון שאַלעם-אלייכעם דיכטונג זיינען טרוימע-
 ריי און סקעפּסיס, וואָס פון זייער אייגנארטיקער באהעפטונג קומט
 ארויס די לירישע איראָניע, דער ליריש-אידישער הומאָר. די טרוימעריי
 גיט צו דעם סקעפּסיס א האַפּענונגספולן כאראקטער, זי לאָזט אָפן די טיר
 פאר דעם אייביקן „טאָמער יאָר“ דער סקעפּסיס פירט אראָפּ דעם „אפן
 הימל א יאריד“ אף דער ערד און פארוואנדלט דאָס מאמאָשעסדיקע

לעבן אליין אין א טרוים, אין א פראגע-צייכן. אָט דאָס כאָלעמען, וואָס באַפליגלט מיט האַפענונגען דעם צווייפל, אָט דער צווייפל, וואָס איז גרייט צו לייקענען בעשאַס מאיסע אין די כאלוימעס, גיבן אין זייער זיוואוג די טיפע איינפאכקייט, דאָס עלעמענטארע, וואָס ווערט אָפּט גע-אויניש. זיי טוען אויס די נעשאַמע פון אירע געיאַרשנטע סאָציאל-קול-טורעלע שיכטן און ווייזן זיי ארויס אין איר לעכאטכילע-פאָרם פון „מעשה בראשית“.

„שאַלעם-אלייכעמס ליריק, זיין לירישער הומאָר אנטפלעקט דאָס עלעמענטארע אין דער אידישער פּסיכיק, עמעס, דאָס איז פּסיכיק פון באשטימטע אידישע שיכטן אין א באשטימטער היסטאָרישער עפאָכע. — אָבער אים האָט זיך איינגעגעבן צו דערגיין ביון יעסאָד, צו אנטדעקן אַנווער פּסיכישן סקעלעט. די אייגנארטיקע באהעפטונג פון טרוימעריי און סקעפטיס אין זיין לירישער דיכטונג האָבן געשאפן דעם אוילאָם-האטויע, אין וועלכן עס דרייען זיך ארום זיינע פאַרקישעפטע פיגורן קימאט ווי פרימיטיווע מאַריאָנעטן. זיי ריידן ווערטער, וועלכע זיינען אזוי עלעמענטאר און זעלבסטפאַרשטענדלעך, וואָס ליגן מאמעש אפן צונג, אז מיר כידעשן זיך, אלעמאי האָבן מיר זיי אליין ניט פאָרויס-געזעען, און דאָך זיינען זיי שטענדיק ניי אלס קינסטלערישע אנטדע-קונגען. זייערע טנועס און האוואיעס זיינען די אייביקע אלטנייע, און אונז דוכט זיך אָפּט, אז ניט מיר האָבן זיי געזעען באַ שאַלעם-אלייכע-מען, נאָר אז ער האָט זיי באַ אונז איבערגענומען שוין גרייטע“ (*).

טרוימעריי און סקעפטיס, כאָלעם און צווייפל—דאָס זיינען צוויי גרונט-געביטן פון מענטשלעכער פּסיכיק: די געביטן פון עמאציאָנאליזם און ראציאָנאליזם, די סטיכיע פונם געפיל און דאָס קיניגרייך פונם פאַרשטאַנד. מיר וועלן זיך דאָ ניט אריינלאָזן אין א וויקואַך מיקוואַך דעם, וואָס ווערט באדינגט פון וואָס. איך האלט, אז ארויסגיין פון „קי-ניגרייך פון מוז“ צום „קיניגרייך פון פרייהייט“ באטייט, אז אונזער צו-קונפט-לעבן וועט רעגולירט ווערן דורכן פאַרשטאַנד און ניט דורכן

(* אין אומרו (קיעוו, 1918), ז. 93-94.

סטיכישן געפיל—מיט דעם באדינג, אז דער פארשטאנד אליין וועט שוין דעמאָלט פארמאָגן די קלאָרוערערישקייט פונם געפיל.

נאָר דער אידישער קאמער-טעאטער רופט בא אונז ארויס בוילעט קלאָרע פאַרשטעלונגען וועגן די שאַלעם-אלייכעמישע פיגורן און זייער אוילאָם-האַטויע דורך מעטאָדן פון ראַציאָנאַליסטישן שאפן. מענאכעם מענדל יאקנעהאַז (מיכאַעלס) דערגייט צו אונז סאָפּקאַלסאָף ווי א לעבע-דיקער געפילפולער באַסאַרוואָדאַם. אָבער מיר זעען מאמעש בעכוש, אז דאָס ווערט דערגרייכט דורך אן אייזערנעם רינג פון מאטעמאטישע באַ-וועגונגען און זשעסטן. נאָר אזוי ארום ווערט פאר אונז אנטפלעקט זיין „פסיכישער סקעלעט“, וואָס, באקליידט מיט הויט און ביינער, קאָנען פון אים אויפבליען אַן א שיר וואריאציעס פון מענאכעם מענדלען. אָדער ר' אלטער פון „מאזל-טאָוו“. דאָ דערזעען מיר דורך דער „הוילער מאטע-מאטיק“ די „עלעמענטארע איינפאכקייט, וואָס ווערט אָפט געאויניש“. אָנגעטאָנענע אין שאגאלס קאָסטימען און ארומגערינגלט דורך שאגאלס דעקאָראַציעס, וואָס בא זייער גאנצער פאנטאסטיק זיינען זיי דורכויס שטרענג אויסגערעכנט, מאטעמאטיש בוילעט, ווערן זיי גראד יענע „פארקישעפטע פיגורן“, וואָס דערמאָנען אונז די „קימאט פרימיטיווע מאריאנעטן“, פון וועלכע ס'קאָן ווערן א שלאַל נייע טיפן-וואריאציעס.

אָדער דער עפיוזאָד „ס'א ליגן!“ צוויי סקעפטיש-טרוימערישע פי-גורן פונם שאַלעם-אלייכעמישן אידישן אוילאָם-האַטויע (גערטנער-ראבי-נאָוויטש און זוסקין). דורך זייערע אימפולסיווע רייד, פארשפארט אין אייזערנע גראטן פון אויסגערעכנטע באוועגונגען און זשעסטן, דערביי אריינגעשטעלטע און שאגאליורטע אלטמאנישע ראמען.—דערפילן און באגרייפן מיר מאמעש פון ס'ניי אנטדעקטע צוויי אידישע לופט-פיגורן.

דער „שאַלעם-אלייכעם-אָוונט“ איז צוליב א מיספארשטייעניש לעכאטכילע אָפּגעלייקנט געוואָרן דורך דער ליטעראטור. אין דערעמעסן אָבער איז ער געווען און געבליבן א מעכטיקער שטויס פאר דער לי-טעראטור גופּע.—ווייל ער האָט געשאפן א גאָר נייעם שליסל צו פאר-שטיין און באנעמען איינעם פון די גרינדער פון אונזער מאָדערנער די-

טעראטור. שאַלעם-אלייכעם האָט צום ערשטן מאל באקומען די קלאַסי-
שע, עכט-קינסטלערישע פארקערפערונג פון זיינע פיגורן. און שאַלעם-
אלייכעם איז אין קאמער-טעאטער דאָך געווען נאָר אן אָנהויב און אן
אָנזאָג—די „קישעפמאכערין“ האָט דערווייזן, וואָס דער נייער אידישער
טעאטער קאָן מאכן אפילע פון גאָלדפאדענען..

ס'איז גוט, וואָס די צווילינג-שוועסטער אין אונזער קונסט-קול-
טור האָבן זיך סאָפּקאָלסאָף דערקענט איינע די צווייטע און האָבן זיך
צוזאמענגעלעבט. דאָס איז איינע פון די בעסטע קראנצן דעם אידישן
קאמער-טעאטער צו זיין פינפטן געבורטסטאָג.

„פארטאָג“

דעם 7-טן נאָיאַבר, דעם פינפטן יוביליי-טאָג פון דער אַקטיאָבר-
רעוואָלוציע, האָט דער מלוכישער אידישער קאָמער-טעאַטער „עד-
לחשבון“ פאַר דער ענדגילטיקער עפענונג פונם סעזאָן, געעפנט אַ
מאָמענט זיינע טירן און האט באוויזן דעם גרויסן פאַרזאַמלטן אוילאָס
א. ווייטערס „פאַרטאָג“ - ווי א רעוואָלוציאָנערע פאַרשטעלונג.

לויט דער קאָוואַנע פון א. ווייטער האָט „פאַרטאָג“ (דערשינען
זומער פון 1907 יאָר) געזאַלט זיין א רעוואָלוציאָנערע דראַמאַטישע פּאָ-
עמע, אָבער לויט דער שטימונג און אידעאָלאָגיע איז „פאַרטאָג“ שוין
ניט אַן אויסדרוק פונם באגינען פון דער רעוואָלוציע, נאָר אן אויסדרוק
פון א. ווייטערס רעוואָלוציאָנערן אָפּגאַנג, פון זיין פּאָליטישן ביין-האַ-
שמאַשעס-צושטאַנד. ס'איז דער אָנפאַנג פון זיין יערירע אלס ארבעטער-
רעוואָלוציאָנער. „פאַרטאָג“ איז דורכגעווייקט מיט קליינבירגערלעכן נאַ-
ציאָנאַל-דעמאָקראַטיזם. דער הויפט-פערסאָנאַזש פון דער פּאָעמע, סאַניע,
איז די פאַרקערפערונג פון אָנמעכטיקייט, און ניט זערפאר, וואָס זי איז
ניט בעקויען צו פאַרווירקלעכן אירע קלוימערשט רעוואָלוציאָנערע טרוי-
מען, נאָר ווייל אירע מרוימען גיפּע זיינען קליינבירגערלעך-אידישיסטי-
שע. „דער נייער איד“, „די אידישע היים“ און די איבעריקע פּראָזע-
לאָגיע קאָנען עפשער האָבן פּערספּעקטיוון פון דער קומענדיקער אידי-
שיסטישער קאָנפּערענץ אין טשערנאָוויץ, נאָך וועלכער ס'וועט פאַר וויי-
טערן קומען בייסמעדרעזש-בענקשאַפט, אָבער דער דויפּעק פון רעוואָלו-
ציע איבערהויפט, שוין אָפּגערערט פון ארבעטער-רעוואָלוציע, שלאָגט
אין זיי לאַכלוטן ניט.

קינסטלעריש איז „פארטאָג“ אויך א זייער שוואַך ווערן. א דראַ-
מאַטישע פּאָעמע אָן דראַמאַטישע האַנדלונג, ריינע לירישע זעאונגען,
וועלכע האָבן ניט די קראַפט פון קינסטלערישע סימבאָלן.
דאָך האָט בעשאַיטוי דער „פּאַרטאַג“ געהאַט א גרויסע באַדייטונג.
ס'איז געווען דער ערשטער פּרוואו אריינצופירן אין דער אידישער לי-
טעראַטור רעוואָלוציאַנערע מאַטיוון ניט פונם קאַבצאַנישן, ראָזנפעלדיש-
רייזנישן שניט, נאָר אין פאַרנעם פון קינסטלערישער היינטוועלטישקייט.
סאָניע איז די ערשטע מאָדערנע געשטאַלט אין אונזער זיכטונג, און
אַלס אזעלכע איז זי די פּאַרגענגערין פון בערגעלסאַנס מירעלע. און —
דער איקער—זי איז דער ערשטער קינסטלערישער אויסדרוק פונם טשוא-
ווע-גאַנג פון דער געוועזענער רעוואָלוציאַנערער אידישער אינטעליגענץ
אין אַ מאַמענט, ווען זי האָט זיך נאָך אויפריכטיק געהאַלטן פאַר רע-
וואָלוציאַנער.

שוין פונם אויבן געזאָגטן איז צו זען, וואָס פאַר א שוועריקייטן
ס'זיינען פאַרגעשטאַנען פאַרן מלוכישן אידישן קאַמער-טעאַטער אין זיין
ווילן צו געבן דעם „פּאַרטאַג“ אלס א רעוואָלוציאַנערע פּאַרשטעלונג.
אַבער אַן אָקטיאָב-ספּעקטאַקל איז מעכאַיעוו, —האט דער טעאַטער
אַנגעשטרענגט אלע זיינע רייכע מעגלעכקייטן, קעדי מיט ניצאַכן ארויס-
צוגיין פון דער פאַרלעגנהייט.

פריער פאַר אַלץ איז אויסגעקומען צו אָפּערירן איבערן ריין לי-
טעראַרישן מאַטעריאַל, איבער ווייטערס טעקסט. דער אינסצענירער א.
מ. גראַנאָוסקי האט איבערגעזיפט די פּאָעמע, האָט פון איר צונויפגע-
קליבן אין איין בליץ אַלע פונקען פון רעוואָלוציאַנערישקייט, וועלכע
רייסן זיך פּאַרט אין איר דורך. ס'איז אויסגעקומען איבערצושטעלן די
יאַצערעס, —לעמאַשל, די באַגייסטערטע טיראַדע פון איינעם פון די געסט
(גערטנער) איז אריבערגעטראַגן אין ערשטן אַקט פונם לעצטן א. א. וו.
דאָן קומט די אינסצענירונג און די ריין סצענישע אינטער-
פּרעטאַציע.

פונם ערשטן מאַמענט אָן פירט אונז זי האַנדלונג צום פינאַל —
צום רעוואָלוציאַנערן „פּאַרטאַג“. דער ערשטער אַקט—דער ערשטער רוף
פון דער רעוואָלוציע (9-טער יאנואַר 1905), בא וועלכן סאָניע (ערעז)

דערוואכט פון איר אינטעליגענטיש-צערקראַכענער עקזיסטענץ. זי דער-פילט, אז „ער“ (נארוויד), די פאַרקערפערונג פון אָט דער עקזיסטענץ, איז שוין איבער איר קיין האַר ניט, זי דערפילט, אז אין דער געמיט-לעך-בירגערלעכער שווייך איז איר „נאַס און פויל און קאַלט“, און די בלייך-געדאַנקען פונם 2=טן גאַסט (גערטנער) וועקן אין איר אויף די ערשטע, דערווייל נאָך שוואַכע ערינערונגען פון איר ערשטער רעוואָלו-ציאָנערער יוגנט... און זי ווערט אנטשלאָפן אונטער וואונדערלעכער צו-רוף-מוזיק (פון יוסעף אכראָן).

וועט זי דערוואַכן?

אין צווייטן בילד הויבן זיך אָן כאַלוימעס-קאַשמאַרן און כאַלוי-מעס-צורופן!... פיגורן פון פאַרגאַנגענהייט, געשטאַלטן פון אַמאָל. די אָוועס און זייערע פאַרשיידענע גילגולים,—אָדער זיי זיינען אָדער טויטע אָבער אומבאַהאַלפֿענע. זיי ווילן שלעפן צוריק סאַניען, וועלכע דערקלערט אָבער, אַז זי וועט „זיך ראַנגלען“, זי וועט „גיט פאַלגן“. ס'דערשיינען פיגורן פון דער רעוואָלוציע—די „אומגעקומענע“ (ראטבלום), דער „אומבאַקאַנט-טער“ (מיוואָכי), צו זיי איז אָבער סאַניע דערווייל נאָך ניט דערוואַקסן וועט זי מיט זיי מיטגיין?

דער גייסט פונם „אומבאַקאַנטן“, דער שטייג-סימבאָל פון דער רעוואָלוציע שוועבט איבער דעם בילד, די העלדישקייט פון דער רע-וואָלוציע, די „אומגעקומענע“, וואַכט איבער סאַניען, און מיט זיי ווילן זיך ראַנגלען די קויכעס פון אַמאָל,—אָבער אומבאַהאַלפֿען זיינען זיי אין זייערע באוועגונגען, געבראַכן קלינגען זייערע מאַטיוון אין אַכראָנס-מו-זיק, געשאַטנט איז זייער סוויוע אין דער אויסשטאַטונג. וועט סאַניע בלייבן אינמיטן—אָדער זי וועט זיך אנטשליסן?

קומט דאָס דריטע בילד—דער אפּאטעאָן. א פּאנאַסטישע וואונ-דערשטאַט, וואָס ציט זיך אין דער הויך. אף אלע שפיצן-הויכן דערשיינט דער „אומבאַקאַנטער“. אהין, ארויף ציט זיך אַן אַנאָגערישער קאַראַ-האַד—רעוואָלוציאַנערע טרוים-פיגורן, וואָס שטייגן אין דער הויך, וועסט גיין אָדער ניט? סאַניע גיט זיך אַריס אַהין, אין דער הויך. ס'דערהערן זיך פּאַנפּאַרן פון אויסלייזונג...

וואונדערלעכע גרופן, באזונדערס אין די באַלעט-זעאונגען, סטאַ-
 טוארע געשטאַלטן, שארפע באוועגונגען און זעלטן שיינע מוזיק, וואָס
 אלץ איז גיווער דעם כאַאָס פון פארגאנגענהייט און ווילנלאָזיקייט און
 רופט אהין, צו די הויכן פון דער רעוואלוציע.
 פון די איינצלנע סצענישע שאפונגען דאַרף מען דאָ נאָך אונ-
 טערשטרייכן דעם זיידן-מיכאַעלס, וואָס האט אויך אין „פאַרטאַג“ גע-
 שאַפן א קלאַסישן ווייטערשן „זיידן“.
 דאָך איז „פאַרטאַג“ ניט פון די בעסטע שטעלונגען פון א. מ.
 גראַנאָווסקי. פאר א סימבאָלישער אינסצענירונג איז זי אביסל צו פלאַ-
 קאַטיש, פאַר א רעוואָלוציאנערן פלאקאַט איז זי דורכגעדרונגען מיט אַ
 צו אבסטראַקטער כשיוועס. נאָר עפשער איז דאָס שוין ווייטערס
 שולד, וועלכער האָט קימאט קיין שטאַף ניט געגעבן פאר א האַרמאָני-
 שער אינסצענירונג. און דערפאַר שיינט אונז אויך דער פון ס'ניי פאַר-
 פאַסטער פראָלאַג (פון כ' דאָברושין) צו זיין אביסל צו... קאַנפּעטיש:
 ס'לוינט ניט צו ווייטערס פאַטעטישע באַנאַלישקייטן צוגעבן נאָך נייע,
 אַפילע אין זיין סטיל אויסגעהאַלטענע. האַגאַם פון אירעאַלאָגישן שטאַנד-
 פונקט העלפט מיט דער פראָלאַג צו ראַטעווען דעם ספּעקטאַקל פון
 ווייטערס נאַציאָנאַל-דעמאָקראַטיזם...

„גאט פון נעקאמע“

די פאָרשטעלונג פון „גאָט פון נעקאָמע“ אָף דער בינע פונם מלך-
כישן אידישן קאָמער-טעאַטער האָט דערוויזן צוויי זאַכן:
ערשטנס, אז דערדאָזיקער טעאַטער איז צו גרויס פאַר נישטיקייטן
פון דער קליינבירגערלעכער דראַמאַטורגיע;
צווייטנס, אז עס איז גאַנץ ריכטיק דער קלאַל, אז „אין אַ גרויס-
טער ווירטשאַפט קאָן אַלץ צונאָך קומען“.
„גאָט פון נעקאָמע“ איז די דריטע אַרבעט, וואָס דער אידישער
קאָמער-טעאַטער האָט באַוויזן אין מאַסקווע.—די דריטע, אָבער די ניט
גאָר באַגרינדעטע פון רעפערטואַר-שטאַנדפונקט.
דאָ ווילן מיר גלייך שאַפן קלאַרקייט. מיר בינדן ניט אן דעם
טעאַטער קיין באַשטימטן רעפערטואַר. דער אידישער קאָמער-טעאַטער
געהערט צו די טעאַטערן, וואָס שאַפן זייערע פאָרשטעלונג-
גען ניט לויט אַ באַשטימטן רעפערטואַר, נאָר וואָס
באַ זיי באַקומט זיך אַ רעפערטואַר לויט די געשא-
פענע פאָרשטעלונגען. דער טעאַטער שטעלט זיך באַשטימטע
סאָציאַל-קולטורעלע קונסט-אויפגאַבן, און לויט די געשטעלטע אויפגאַבן
זוכט ער צו ניט אזוי קאַנקרעטע שטיק, ווי דראַמאַ-
טורגישע סכעמעס, סצענישע קאוואָנעס.
זיינען די ערשטע צוויי פאָרשטעלונגען פונם אידישן קאָמער-טעאַ-
טער גאַנץ באַרעכטיקט לויט דעם רעפערטואַר, וואָס האָט זיך פון זיי
פאַקטיש באַקומען. פונם „שאַלעם-אלייכעם אָוונט“ איז אָפּגערעדט.

דער אידישער קאָמער-טעאַטער איז לויט זיין עצעם באַרופן דער ער-
שטער צו שאַפן די טראַדיציעס פון דער אידישער טעאַטער-קולטור אין
אלע אירע זשאַנרען. און האָט ער זיך גענומען צו קאָמעדיע, האָט ער
געמוזט זיך ווענדן צום ליטעראַרישן אורקוואַל פון אידישער קאָמעדיש-
קייט—צו שאַלעם-אַלייכעמען.

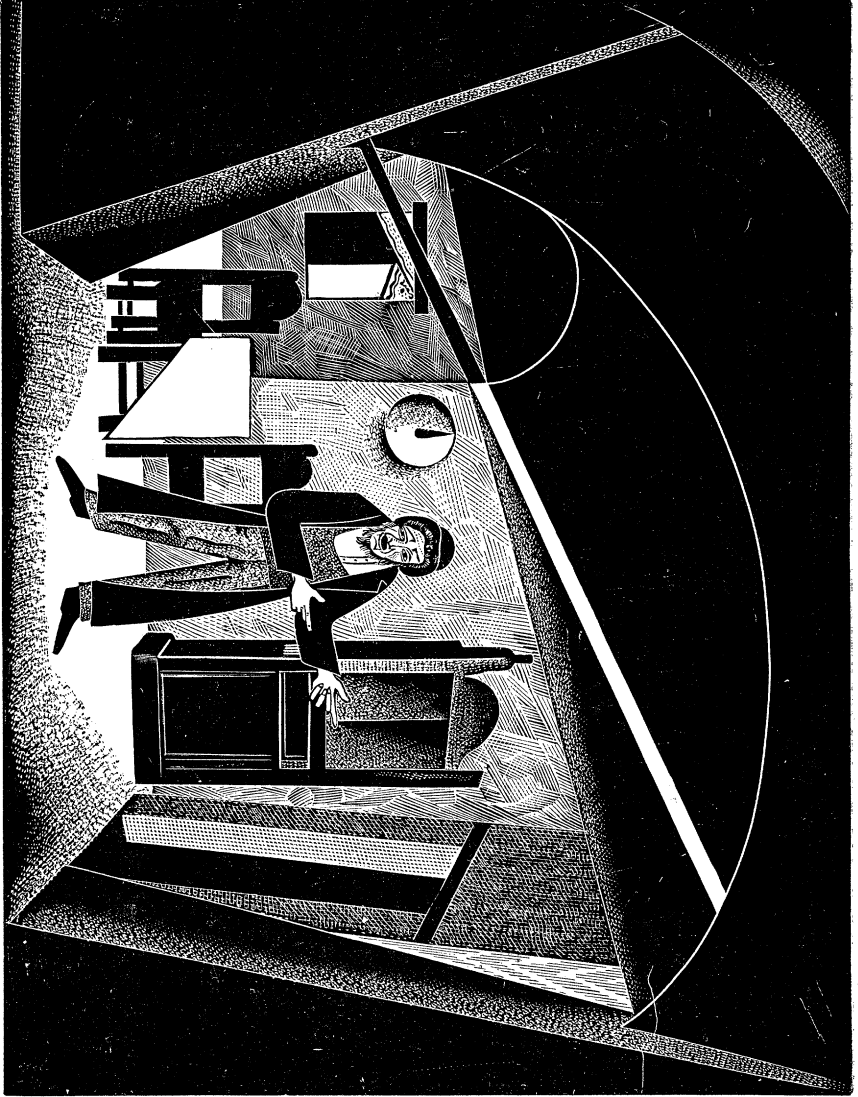
„דער שרייבער פארטראַכט, דער לעזער דערטראַכט—
זאָגט דער באַוואוסטער רוסישער שרייבער וואַלערי ברוסאָוו. דאָסועלבע
באציט זיך צו אלע געביטן פון קונסט. דער קינסטלער פארטראַכט,—
און ער גיט אַ פאראַלגעמיינערטע סכעמע, וואָס דער לעזער, צושויער
אָדער הערער דארף שוין פון זיך דערטראַכטן, דערגאַנצן, באַשטרייטן
אָדער אנעמען.

איז אין שאַלעם-אַלייכעמס ווערק ליגן פארבאָרגן געניאַלע סכע-
מעס פון אידישן הומאר, זיי אַנטהאלטן אַזעלכע גרויסע און טיפע פאר-
טראַכטענישן, וואָס דער אידישער קאָמער-טעאַטער קאָן פון זיי מאַכן
נייע גרויסע פארקערפערטע סצענישע קאוואַנעס, וועלכע מוזן דעם צו-
שויער פארבאָרן, רעגן, שטויסן, ברענגען אין היספאָילעס אָדער אין
גרימאָרן. און דער „שאַלעם-אַלייכעם-אַוונט“ האָט באַוווּזן, אז דורכן
קאָמער-טעאַטער וועט ענדלעך שאַלעם-אַלייכעם ניט בלויז סצעניש, נאָר
אפילע ריין ליטעראַריש אויפגעריכט ווערן.

בארעכטיקט איז אויך אין אַ געוויסן זין די פארשטעלונג פון אַ
ווייטערס „פאַרטאָג“. דער אידישער קאָמער-טעאַטער האָט געדארפט און
געוואָלט געבן אַ רעוואָלוציאָנערן געלגנהייט-פלאַקאט פון אַ מאַ-
דערנער ליטעראַרישער אָפּשטאַמונג, האָט ער אויסגענוצט און איבער-
געאַרבעט אַף זיין שטייגער א. ווייטערס לאַנגווייליקע דראַמאַטישע פּאַעמע.

אַבער „גאָט פון נעקאָמע“?

„גאָט פון נעקאָמע“ איז באַשאפן געוואָרן אַלס אַ שטיק פון אַן
אַמאַראַזישן קליינבירגער, וועלכער האָט אנגעהויבן זיך „אינטעליגענט-
לען“. זיין שוואַרצעַרדישע נאַטור פון אַ טוישעוּ פונם „קוילערגעסל“
האָט שאַלעם אַשן געצויגן צו שאפן אַ זאַפטיקע פּאָלקסדראַמע מיט אַ
סאָציאַלן אינהאַלט: דער אידיש-באַלעגופישער „אויבן“ בויט זיין מאַטע-

"גאט פון נעקאמע"

(אמ-3)

ריעלן וואוילשטאנד אף דער עקספלאאטאציע פון דער „לעבעדיקער סכורע“ פונם הייזל „אונטן“ און וויל דערביי זיך נאָך פארזיכערן אוי-
 לאַם-האַבע דורך אריינפירן אינם „אויבן“ אַ „רייניקייט“, אַ סייסער-
 טויער. האָט אָבער דער דיבעק פון אינטעליגענטלעך זיך געטריבן אשן
 אָף די וועגן פון „געהויבענע“ סיוושעטן, ווי „קאמף מיט גאָט“, „לויט
 דאסטאיעווסקי“. דאָס האָט שפעטער אוועקגעהארגעט זיין „שאַסע צוויי“,
 דאָס האָט אויך צעשעדיקט „גאָט פון נעקאָמע“: דער סאָציאלער אינ-
 האלט איז אויסגעלופטערט געוואָרן, און צו א „גאָטפאַקעמפערישער“
 פיעסע איז עס ניט געקומען. ווייל אף אלע גוואלדן יאָנקל שאבשא-
 וויטשעס קעגן דעם קאוויאכל, וועמען ער קערט אום מיט א לאנגוויי-
 ליקן געפילדער זיין סייפערטויער, קאָן מען טאלסטאיס ווערטער: „ער
 שרעקט, און מיר איז ניט שרעקלעך“ אנווענדן מיט מער רעכט, ווי
 אף דער טאַמע שוואכסטער זאך אנדרייעווס.

פאַרשטייט זיך, אָף וויפל אין דעמאָליטיקן אש איז נאָך געווען
 גענוג פון זיין לעכאטכילעדיקער „קוילערגעסל“=נאַטור, פון דער נאַטור
 פון נאַטע זשאבלינער, פילן מיר נאָך אין „גאָט פון נעקאָמע“ אַ געוויסע
 פרישקייט. יאָנקל שאבשאוויטש איז דער סטיכישער פאַלקסמענטש,
 וואָס באַנעמט זיין אומגליק, ווי אן אומראכמאַנעסדיקן גאַנג פונם שיק-
 זאַל, — אזוי ווי די אלטע גריכן פלעגן דאָס באַנעמען. ניט געקוקט אָף
 די אינטעליגענטלערישע מאטערנישן פון אשן, באַנעמט שאבשאוויטש
 גאט, ווי דעם שיקזאל און ניט ווי דעם אידישלעכן קאוויאכל. זיין בונט
 איז דער בונט פון אַ שטומער סטיכיע, זיין פראָטעסט איז אַ שטומער,
 וואָס ווערט דורכגערופן דורך שטאַמלענדיקן געבריל.

און אלס אזעלכן האָט אים טאַקע געגעבן דער טאלענטפולער
 מיכאַעלס אין דער אינטערפרעטאציע פונם קאמער-טעאַטער. דער רע-
 זשיסער א. מ. גראנאווסקי האָט פארשארפט די פארשטעלונג ניט אזוי
 אפן סאָציאַלן אינהאַלט פון דער פיעסע, נאָר קעגן דעם ווערט פון רע-
 ליגיע. אין קאַמף צווישן דער טומע פון זנוס מיט דער רייניקייט פון
 רעליגיע האָט זיך די רעליגיע ארויסגעוויזן פאר פויסט סאי לעגאַבע
 דעם באלעגופישן „אויבן“, סאי לעגאַבע דעם עקספלאָאטירטן „אונטן“.

אַבער עס איז געווען צו ווייניק שטאַף אין דער פּיעסע אף וואָס צו פּאַרשארפּן די פּאַרשטעלונג. איז אכּוץ מיכאַעלסעס שאבשאווּטש קימאַט גאַרנישט ארויסגעקומען אין זין פון סצענישע פּאַרקערפּערונגען. אַבער „אין אַ גרויסער ווירטשאַפּט קאָן אַלץ צונאָך קומען“, האָט דער קאַמער-טעאַטער דאָך זיך געקליגט צו באווייזן דאָ אייניקע וואונ-דערלעכע מאַמענטן.

ערשטנס, דעם שיינעם אויפּטריט פון דער גרופּע ארימעלייט. אַ גאַנץ קאלאַריטישע, קינסטלעריש אראנזשירטע גרופּע, וועלכע באַווויזט צום ערשטן מאָל אַף דער אידישער בינע, דערווייל נאָך אין אַ מיניאַ-טורישן פּאַרנעם, ווי מע דאַרף איינריכטן מאַטן-סצענעס.

דערנאָך קומט די מאַמעש באצויבערנדיקע לירישע סצענע „אונטן“, אין הייזל, ווען די מיידלעך ליינענען און שפּילן די „רויבער-געשיכטע“, — אַ סצענע, וועלכע איז אריינגעשטעלט געוואָרן אין „גאַט פון נעקאַמע“ פון אשם אַ דערציילונג „אין אַ פּרילינגס-נאַכט“.

פון די איינצלנע אויספירער איז אויסער מיכאַעלסן צו פּאַרציי-כענען די ארטיסטין ערעז, וועלכע האָט געגעבן אַ אינטעליגענטיש דורכ-געטראכטע מאַנקע, א נאַנדבענקענדיקע געשטאַלט פון אַ סטיכיש-ליי-דנשאפטלעכער נעקיווע פון אַ הייזל, וואָס, אויסגעמאַטערט פון מענער-טאיווע, זוכט זי אויסצוגיסן איר אנגעזאַמלטע עראטיק אף אַ ריינער מיידל-פיגור...

אַבער דאָס זיינען אַלץ איינצלנע בליץ-מאַמענטן, וועלכע גיבן ניט אין זייער סאַכאַקל קיין גרויסע שאַפּונג. דאָס וואָלט געווען אַ גוטע אָרדנטלעכע פּאַרשטעלונג פאַר אַ דורכשניטלעך-גוטן טעאַטער פון אַ גאַנץ יאָר, ווען מיר זאָלן אזעלכע טעאַטערן פאַרמאַגן. אַבער דער קאַמער-טעאַטער איז ניט אַ „טעאַטער פון אַ גאַנץ יאָר“, דאָס איז אַ טעאַטער מיט אַ ברויזנדיקן טעמפּעראַמענט, מיט אַ דראַנגפולן גאַנג, — און „גאַט פון נעקאַמע“ איז פאַר אים אַ צו גרויער שריט. די גע-שטאַלט פון שאַבשאַוויטש אינטערעסירט, ווען מע זעט זי בעשאס דער פּאַרשטעלונג—זי פאַרגעדענקט זיך לאַכלוטן ניט. ווייל צו דעם, וואָס אַש האָט פאַרטראַכט, איז ניטאָ וואָס צו דערטראַכטן. און די

גאַנצע שטעלונג איז ניט מער ווי אַ אילוסטראַציע, אז דער קאַמער-
טעאַטער איז אַ גוט אָרגאַניזירטער קונסט-אַפּאַראַט, — אָבער ווער האָט
דערין געצווייפלט?

דער קינסטלער ראַבינאָוויטש האָט דאָ אַרויסגעוויזן זיין דעקאַראַ-
טיווע פּילפּאַרביקייט און קאָלאָריטישקייט, ער האָט דאָ געמאַכט אַ
אינטערעסאַנטן פּראָזאָ צו פּאַרוואַנדלען שטייגער אין עקזאָטיק, דערמיט
אַנטאַפּנדיק איינעם פון די אינטריגירנדיקע מאַמענטן אין דעם שאַפּונגס-
מעטאָד פונם קאַמער-טעאַטער. אָבער אין רעזולטאַט האָט זיך באַ אים
באַקומען אַ מין קאָסמאָפּאָליטישע סוויווע, אדאַנק די בויילעטע פאַרבן
און מאַסקעס האָבן זיך פאַרלאָרן אלע סימאָנים פון יעדער סוויווע און
פון יעדן שטייגער.

מיט איין וואָרט, נישטיקייטן פון קליינבירגערלעכער דראַמאַטורגיע
זיינען ניט פאַרן אידישן קאַמער-טעאַטער, וועלכער האָט גאָר אַן אַנדער
גאַנג, — דעם קאָלעקטיוון גאַנג פון דער אַקטיאָר-עפּאָכע. האַגאַם אַלס
אַ סטודיע-אַרבעט האָט מיססאַמע דער ספּעקטאַקל זיין זינען, — נאָך
איין שריט אַפּן וועג פון אָרגאַניזירן דעם יונגן טעאַטער און אויס-
קריסטאַליזירן אין אים איינצלנע אַקטיאָרן.

„אוריאל אקאסטא“

I.

פראָגראַם-פאַרשטעלונג

דער מלוכישער אידישער קאַמער - טעאַטער האָט אַ זעלטענע
אייגנשאַפט: אָף יעדער פרעמיערע זיינער לעבט איבער אַ דורכפאַל...
ניט דער טעאַטער, כּאַלילע, נאָר דאָס פּובליקום...
מיר געדענקען נאָך דעם גייטט-צושטאַנד פּונם אוילאָם אָף דער
ערשטער פרעמיערע פּונם קאַמער-טעאַטער אין מאַסקווע, — אָף דער
ערשטער פּאַרשטעלונג פּונם „שאַלעם-אַלייכעם-אַוונט“ אין דער סטודיע
אָף טשערנישעווסקי. ווען דער אוילאָם איז אריין אין צושיער-זאַל און
האט דערזעען אָף די ווענט די אידישע וואַקאַנאַליע אדער קאַרנאַוואַל
פּן שאַגאַלן אלס אריינפיר אין אידישן טעאַטער; ווען אין די אויגן האט
זיך אַ וואָרף געטאָן דער שטרענגער שוואַרץ-סאַמעטענער פּאַרהאַנג מיט
שאַגאַלס איבעגעקערטן ווייסן ציגעלע; ווען ס'האָט זיך אויפּגעהויבן דער
פּאַרהאַנג אין ס'האָט זיך באוויזן דער סכעמאַטישער וואַגאָן, וואָס איז
געווענדעט ערגעץ אין אומבאַשטימטקייט: „מע פּאַרט — מע ווייסט וואוהין
מע פּאַרט?“, ווען ס'איז אין „מאַזל־טאָוו“ דערשינען דאָס וואונדערלעכע
בילד, ווי מיכאַעלס — רעב אלטער, א מין פאַרקערפערטע אידישע דאָן-
קיכאַט-לעגענדע, ציט זיך אין לופטמענטש-כאַלאַל מיט דער קרענקלעכער
זיפּף-האַפּענונג: „אַ-דוי-וי-ניו!“, ווען גלייכצייטיק האָבן א שניט
געטאָן אין די אויגן און אן עקבער געטאָן די מויכעס
די געניאַל-אויסדרוקפולע גראַנאַווסקיס זשעסטן, באוועגונגען און גרופּי-

רונגען, — ווען דער אוילאָם האָט זיך פלוצים דערזען פּאָנים-על-פּאָנים מיט אזא אויסטערלישער קונסט-וועלט, האָט ער זיך גלייך דערפילט אויפגעבראכט, פראפאנירט, אונטערדריקט, דערנידעריקט.

גלייך אַנטאַפן דעם דויפּעק פון א ניי אויפקומענדיקער שאַפונג, טייקעף אָפּשאַצן, אז עס הויבט זיך אָן א נייע טקופע אין דער געשיכטע טאַקע אין דעם ערשטן מאַמענט פון איר קריסטאָליזירונג, קאַנען נאָר אַ הויגאָ אָדער א געטע. בא דעם ערשטן ניצאַכן פון דער אַרמיי פון דער פּראָנציוזישער רעוואָלוציע בא וואלמי האָט געטע פאַרצייכנט אין זיין טאַגבוך: „היינט הויבט זיך אָן אַ נייע עפּאָכע אין דער וועלט-געשיכטע“. וויקטאָר הויגאָ האָט בא די ערשטע שריט פון באַרלעך אים געשריבן: „איר האָט געשאַפן א נייעם צאפּל“. אָבער באַלעבאַטיס און קליינבירגער, אַפילע ווען זיי פאַרנעמען זיך מיט שאַפן ליטעראַטור, זיינען מעסוגל באַם אָנזעען פון ניי-אויפקומענדיקע וועלטן דערפילן נאָר זייער ציין-ווייטאַק, ווי בארטאווייע אין אַנדרייעווס דערציילונג.

און מיטן „שאַלעם-אַלייכעם-אָוונט“ אין אירישן קאַמער-טעאַטער האָט זיך אין דער אידישער קונסט-קולטור אָנגעהויבן א נייע גרויסע רעוואָלוציאָנערע עפּאָכע, אַן עפּאָכע, וואָס איז מיט איר גאַנצן שאַרף געווענדעט קעגן דעם גאַנצן אידישעלעכן און אידישיסטישן אַלטוואָרג פון אונזער ליטעראַטור און קונסט, אַן עפּאָכע, וואָס איז דורכגעזאַפט מיט אַקטיאַבר-דראַנג. האָבן איינע זיך דערשראָקן פאַר דעם נייעם דראַנג, און די אנדערע האָבן דערפילט זייער אידישיסטישן ציין-ווייטאַק...

און זינט יענער פרעמיערע האָט שוין דער אידישער קאַמער-טע-אַטער געהאַט עטלעכע פרעמיערעס מיטן זעלבן עפעקט: דער טעאַטער גייט באַרג ארויף, און-דאָס פובליקום באַרג אַראָפּ, — דאָס פובליקום אויסער דעם בינטל ארבעטער און קאַמוניסטן אין מאַסקווע. עמעסע, אַרגאַנישע קינדער פון דער אַקטיאַבר-רעוואָלוציע האָבן דעם טעאַטער גלייך אויפגענומען מיט באגייסטערונג, האַגאַם אַפּטמאַל מיט פאַרלעגע-נער באגייסטערונג...

אַבער דעם גרעסטן דורכפאל האָט דאָס קליינבירגערלעכע פּובלי-
קום איבערגעלעבט אָף דער פרעמיערע פּון „אוריאל אַקאָסטא“, און
ס'איז קיין כידעש ניט: אין „אוריאל“ האָט דער טעאטער אונטערגע-
טראָגן דעם אוילאָם וויינע נייע שאַפונגס-מעטאָדן אין דער סאַמע קאָנ-
דענסירטער פּאַרם.

ערשטנס, די ריין-אויסערלעכע פּראַכט, וועלכע באַדריקט אומגע-
וויינלעך די באַנצישוויגיגע טרוימען פון אידישיסטישער קונסט.
אזעלכע מאָנומענטאַלע דעקאָראַטיווע קאָנסטרוקציעס, ווי נאַטאַן אַלטמאַנס
אין „אוריאל אַקאָסטא“, איז אַ זעלטנהייט אפילע אָף דער ניטאידישער
בינע, פון דער אידישער בינע שוין אינגאַנצן אָפּגערעדט.

צווייטנס, אַ דראַמע, וואו קאָנפליקטן פון גייסט און נעשאַמע-
איבערלעבונגען ווערן דיפּערענצירט לויט מאַטעמאַטישע פּאַרמולן און
איבערגעגעבן דורך אויסגעזעכנט בויילעטע זשעסטן און באַוועגונגען,
און ווערן דורך דעם סַנטעזירט און דערהויבן צו אַביעקטיווע געפילן-
אידיען.

דריטנס, די שפּראַך פון „אוריאל“. אַ פּרוואו צו געבן אָף דער
אידישער בינע אַ דראַמאַטישן סטיל פון אַ הויכן אידייאישן שניט,
אַפּהיטנדיק דערביי דעם מישקל פון גוצקאָווס זעקספּוסיקן יאַמב (*).

* * *

„אוריאל“ איז אַ טעאטער-ווערק מיט גוואלדיקן קפיצעס-האַדערען,
ס'איז שטאַרק ווייט פאַרלאָפּן פּאַרויס דער סווייווע, אין וועלכער ס'איז
באַשאַפּן געוואָרן. „אוריאל“ איז ריינע קונסט פון אַזאַ מאַדריגע. אַזוי
גייט שוין אליין אריבער אין אידעאָלאָגיע. אַבער אפילע די, וואָס פּאָ-
דערן פון קונסט אין דער ערשטער ריי אידעאָלאָגישן אַפּזאַך, האָבן זיך
נאָך ניט אויסגעלערנט אויסלייענען אידעאָלאָגישן אינהאַלט פון בויילעטער
פּאַרם. איז „אוריאל“ פאַרבליבן אַ מין הויכשול אין אַ סווייווע, וועלכע
גויטיקט זיך אין אַ שול פאַר איורע...

(* פּוּס אין ווערסיפּיקאַציע היינט אַ באַשטימטע צאָל זילבן מיט איין טראַפּ.
יאַמב הייסט אַ צווייזיליקער טראַפּ מיטן טראַפּ אָפּן צווייטן טראַפּ.

לאמיר נעמען אלטמאנס קאנסטרוקציעס. צי מע וויל דאָס יא, צי מע וויל דאָס ניט, נאָר זיי פאַרכאַפן דאָס אויג און באהערשן דעם מויצן, מע פילט גלייך, אז דאָס איז א גרויסער יעש. קומען כאַכמיי-קאַטריילעווקע און זאָגן: אלטמאנס דעקאָראַציעס האָבן אויפגעגעסן דעם ספעקטאַקל, די מאָנומענטאַלע קאָנסטרוקציעס האָבן אַייגענשלונגען די שוואַכע פאַרשטעלונג. נאָר דערמיט באווייזן זיי, אז זיי פאַרשטייען ניט גראנאווסקיס אַרט שאַפן. גראנאווסקי קלייבט אויס פאַר יעדער טעאַט-ראלער קאוואנע זיינער דעם קינסטלער, וועלכן ער דאַרף, און נעמט בא אים דאָס, וואָס ס'איז פאַר אים נויטיק. אין פאַר דעם אומרו פונם פרייען געדאנק, וואָס פאַלט א קאָרבן פונם פאַר-שטיינערט-פאָמפּעזן אידיש-גווירישן מיטלאטער האָט גראנאווסקי קיין אנדער קינסטלער, ווי נאַטאַן אלטמאַן, ניט געקאָנט געפינען.

די שול איז שטרענג אומבאוועגלעך, די טרעפ, וואָס פירן צו איר, זיינען רואיק, גראַד און אויסגעטראָטן. די גווירישע „אינטעריערן“ וואַנדערשטאַטנס זיינען זעלבסטצעפרידן-זאַטע און פאָמפּעזן-געטראָפּענע רעטענישן. אַבער די טרעפ, וואָס פירן פון וואַנדערשטאַטנס הויז, שלענג-לען זיך שוין אין דראַנגפולן אומרו און זאָגן אָן אליאַרט פונם קומענדיקן נייעם גייסט. דער קאפינעט פונם געשטרויכלטן „אַרצט“ (דאָקטאָר) און „דענקער“, דע סילווא, וועלכער איז נאָך פול מיט האַכנאָע פאַר דער „קנהילע קערוישע“ און איז שוין אויפגעבראכט קעגן דער ראַבאָנישער אינקוויזיציע, איז פול מיט אינערלעכן גערודער. וואָס ווערט באשטימט דורך וואָס: דער אומרו פון נארוויד-דע-סילוואַס ריידן, זשעסטן און באַ-וועגונגען דורך אלטמאַנס דעקאָראַטיווער ארומרינגלונג: אָדער פאַרקערט? זעלבסטפארשטענדלעך, אז אלץ צוזאמען ווערט דאָ באשטימט דורך גראנאווסקיס קאוואַנע און איר סצענישער אויספירונג...

אלטמאַנס ראַציאנאליסטישע בוילעטקייט און כפייצישקייט האָט זיך באזונדערס אין „אוריאל אַקאַסטא“ ארויסגעוויזן פאַר העכסט צוגע-פאַסט צו גראנאווסקיס שאַפונגס-מעטאָדן.

ניט געקוקט אף דער וואונדערלעכער שיינקייט און קרעפטיקייט פון אלטמאַנס דעקאָראַציעס, זיינען זיי דאָך ניט מער, ווי „מיטשפילער“

אין „אוריעל אַקאַסטא. די פאמפעז-פלאַכע וועלט פון די וואנדערשטאטנס און זייערע מאנעקענישע געסט האָבן זייער מאטערעלע ארומרינגלונג אין אנטשפרעכנדיקע קאַנסטרוקציעס; דער אָפגעלעבטער רעליגיעזער מיטלאַל-טער מיט דע-סאַנטאַסן בערויש האָט זיך זיין אָפּשפיגלונג אין דער טויטער מאָנומענטאליקייט פון דער שול, און אלטמאנס קאַנסטרוקציעס הויבן אָן שפילן מיט אינערלעכן אומרו, ווען אף דער בינע דערשיינט אוריעל אָדער אין צוזאמענשטויס מיט דע-סילוואן אָדער אין ליידנשאַפט צו יעהודים. און אין בילד פון דער זעעניש מיט דער מוטער באקומט אלטמאנס געביי אפילע די טרויעריקע אידילישקייט פון א געצוואונגע-נער בארוטקייט פון געמיט...

אוריעל, לויט דער קאָוואַנע פונם רעזשיטער, גראַנאַווסקי אין דער אינטערפרעטאציע פונם אַרטיסט מיכאַעלס, איז ניט קיין העלד, ווי עס פאַרשטייט אים גוצקאָוו און פון גוצקאָוו אָן די טעאַטראַלע טראדיציע, נאָר אַ קאָרבן. דער ערשטער בליץ פונם פרייעם געדאנק, דער פרייצייטיקער אָנוואַג אַפן קומענדיקן ספינאַזא, איז נאָך אוריעל צו אומבאהאַלפן אין זיין געראַנגל מיטן ראַבאָניש-גווירישן מיטלאַלטער, ווייל אין לעצטן סאכאַקל געפינט זיך נאָך זיין גייסט אין דער מאכט פון אינדיווידועלע איבערלעבונגען. און צווישן דעם אומשאַלעמדיקן מיטל-אַלטער און די פריוואַטע ליידנשאַפטן פון זיין יאָכיד-לעבן ווערט דער-שטיקט זיין בראַכיקע־ניגייסט.

דערפאַר טאַקע דערשיינט מיכאַעלס-אוריעל שוין אין ערשטן אויפטריט א באדריקטער און גייט אוועק פון דער בינע אין לעצטן אויפטריט א פאַרמישפעטער. אוריעל ווערט באַזיגט, אָבער דער מיטלאַלטער קומט ניט אַרויס אין אידישן קאמער-טעאַטער קיין זיגער: ער איז אויך א פאַרמישפעטער. דער מיטלאַלטער האָט דאָ שוין קיין קוואַך ניט צו זיגן: ניט די מאָנעקענעס פון וואנדער-שטאטנס מעמשאַלע, ניט די צעשראַקענע גווירישע „צאן קאָזשים“ (היי-ליקע שאָף) פון רעב סאַנטאַסעס איידע זיינען מעסוגל צו זיגן. אוריעל איז נאָך ניט בעקוואַך צו זיגן, — ער איז נאָך צו פאַרבונדן מיטן אלטן קלאַל („שילט, איר מעגט, איך בין א איד!“)...

אָבער דער ארטיסט מיכאַעלס פאַלט אָפּט אריין אין העלדישן פּאַטאַס, באַקומט זיך א מין דואליזם אין דער אויספירונג: דער קאַר בן מוז דערשטיקט ווערן דורך דער מאָנומענטאַלקייט פון דער אַלטמאַנישער מאַנעקענען-וועלט, דער אומרו מוז זי אויפרודערן, דער העלדישער פאַטאַס קלינגט דאָ איבער די קויכעס.

דערפאַר איז נארויד-דעסילווא, וואָס קליגט זיך „צווישן“, פול מיט שלאנגען-אומרו, מיט מעפיסטאָפּלשן אימפעט, ס'איז געגעבן גע-וואָרן א געשטאַלט פון א מיטלאַטערלעכן „דאָקטאָר“, וועלכער קוקט מיטאַמאָל אין צוויי וועלטן. און דאָס אלץ שפאַרט פון דער שפּראַך, פון די זשעסטן, פון די באַוועגונגען.

* * *

אין אַלגעמיין איז „אוריאל“ א גאָר גרויסע רעזשי-ארבעט, וועלכע איז ניט בלויז ווייט אריבערגעוואַקסן דאָס פּובליקום, נאָר האָט נאָך אויך ניט באַווין אינגאַנצן דערהויבן צו זיך די אַרטיסטן. דערפאַר האָבן מיר א פארבלענדנדיקן אַנסאַמבל, א שלאַל פאַרמעלע דערגרייכונגען און אידייען, אָבער קימאַט קיין איינצלע סצענישע געשטאַלט, וואָס זאָל זיין אויסגערעכנט אָף לאַנגן דויער. ס'איז א גרויסע פראַגראַם-פאַרשטעלונג, וועלכע וואַרט נאָך אָף איר פּובליקום און... אירע אויספירער...

מיר ווייסן פון אזעלכע פאַלן אין דער קונסט-וועלט.

מיר זיינען אָבער זיכער, אז צו דערדאָזיקער פאַרשטעלונג וועט זיך נאָך דער טעאטער מוזן אומקערן, האַגאם עפּשער שוין ניט דאַפקע מיט „אוריאל אַקאַסטאַ“, ווייל סאָפּקאַלסאָף האָט איינגטלעך ניט געלויבט אזא גרויסע שעפּערישע אַשירעס פארשווענדן אָף אזא נישטיקע פּיעסע.

רעאליזם פון מארגן

גלייך נאך דער ערשטער פארשטעלונג פון „אוריען אקאסטא“ אין אידישן קאָמער-טעאַטער האָט אַ גוטער קאמוניסט, כ. מאראז, אין „עמעס“ (נומ. 95, יאָר 1922) אפגעדרוקט אן ארטיקל אונטערן נאָמען: „מער רעאליזם!“, אין וועלכן ער האָט, צווישן אנדערע מאָמענטן, געשריבן:
 „דער איינציקער אין מאָסקווע אידישער מלוכע-טעאַטער, גלענצנד אויסגעשטאט (אויסערלעך), אָן אויסגעצייכנטע טרופע, א גוטע פיעסע („אוריעל אַקאסטא“), און פון טעאַטער גייסטו אוועק מיט א געדריקטן געפיל, דו באַדויערסט עפעס, סיטוט וויי דאָס האַרץ. וואָס איז די מאַסיע? דער אידישער מלוכע-טעאַטער איז א קאָמעו-טעאַטער, און דאָס פאטערט אלץ אוועק, סאי די טרופע, סאי די שפיל. צוליבן צוגאַב פונם וואָרט „קאָמער“ מוז דער אידישער טעאַטער אויסהאלטן די פירמע, און דערי-בער זיינען אין גרים ניט קיין נאטירלעכע נעזער, רויטע בערד, ניט קיין נאטירלעכע זשעסטן און פאָזעס, אומפארשטענדלעכע דעקאָראַציעס און נאך אַסאך, אַסאך אזוינס, וואָס עס איז אבסאָלוט פרעמד דער פאַרשטעלונג וועגן אַ אידישן טעאַטער.

איך שטרייך אונטער „וועגן אַ אידישן“, וואָרום גלייך נאָך „כינע-פינעקע“, נאָך דער „קאָלדוניע“, נאָך „מאלקעלע סאָלדאט“ א. א. וו., א. א. וו.—און גראד זיי האָבן דאָך געצויגן צו זיך אין טויזנטער די אידישע ארימקייט, דאָס איז דאָך א פאקט,—גלייך נאָכדעם דערציען די אידישע מאסן (און דערדאָזיקער טעאַטער איז דאָך פאר איר—ער איז דאָך דערפאר א מלוכע-טעאַטער) אף „קאָמער“—קונסט, באטייט פאר-

וואנדלען אָט דעם טעאטער אין א פארוואלונגס-ארט פאר זיך לאנג-
וויילנדיקע נעפמאנעס אדער פאר צעקראַכענע אינטעליגענטן. די אידישע
מאסע מוז האָבן א טעאטער, וואָס זאָל זיין פארשטענדלעך פאר איר.
מע קאָן ניט די כײרעם-סצענע פון „אוריאל אקאסטא“ פאַרשטעלן אוי,
אז אסאך זאָלן מיינען, אז ס'איז עפעס א סצענע פון מעשוואַגאַים.
רעאליזם און נאָך אמאָל רעאַליזם—אָט אין וואָס עס נויטיקט זיך דער
אידישער טעאטער.”

* * *

„אוריאל אקאסטא“ איז דער ערשטער פראוו פונם מלוכישן אי-
דישן קאמער-טעאטער צו געבן א פארשטעלונג פון גרויסן סטיל. דאָס
איז איינער פון זיינע ערשטע שריט צו רעאליזירן אין אַ גרויסן מאס-
שטאב. דאָס נייע, וואָס ער טראגט מיט זיך ניט בלויז פאר דער אידי-
שער טעאטער-קונסט, נאָר פאר דער טעאטער-קונסט איבערהויפט. פאר
א טעאטער, ווי דער מלוכישער אידישער קאמער-טעאטער, וואָס איז
באשאפן געוואָרן דורך דער אקטיאָר-רעוואָלוציע און אריענטירט זיך
אויסשליסלעך אף די מאסן, איז יעדער אויפריכטיקער אפקלאנג פון די-
דאָזיקע מאסן זייער וויכטיק און שאצבאר, ווי פארגרייזט דערדאָזיקער
אפקלאנג זאָל ניט זיין.

די ערשטע ארויסטרעטונגען פונם אידישן קאמער-טעאטער אין
מאָסקווע, נאָך אף דער קליינער שאגאל-בינע אף טשערנישעווסקי, האָבן
מיט זייער איבעראשנדיקער נייקייט און אינערלעך - רעוואלוציאָנערן
קונסט-דראנג שטארק אויסגענומען באַ דעם בינטל אידישע ארבעטער
און קאמוניסטן, וואָס מאָסקווע פארמאָגט, און נאָך מער אויפגעפראכט
די קליינבירגערלעכע אידישיסטן פון אונזער ליטעראטור און, פארשטייט
זיך, די אומלעגאלע גויריש-סאָכרישע שכינע, וואָס אינדערוואכן איז זי
פארוואגלט אין די „פינטלעלע איד“ - „טעאטערן“ און אין נעשאַמע-יע-
סירע-מאָמענטן פלאטערט זי איבער די פארשטעלונגען פון „האבימאַ“.
און איצט, ווען דער טעאטער האָט באַוווּן זיין ערשטע אַרבעט
אַף אַ גרעסערער בינע, און דאפקע אן אַרבעט, וואָס שטעלט מיט זיך
פאר ניט בלויז די דערהויבנסטע דערגרייכונג פון אונזער מאדערנער

מאסאווער קונסט-קולטור, נאָר איינע פון די גרעסטע דערגרייכונגען אין דער טעאטער-קונסט ביכלאל, הערן מיר א פארלעגנהייט-אַפּקלאנג אויך מיצאָד איינעם פון די איבערגעגעבנסטע מאַסן-טוער אונזערע. דאָס איז א טרויעריקער איבערגאנגס-פּאַקט פון געוויסער וויכטיקייט, וועלכער פארדינט דעריבער אן ערנסטע באהאנדלונג.

* * *

כ. אסינסקי, אַ גאַנץ קוואליפּיצירטער פארטייאיש-סאָוועטישער טוער, האָט בעשאַיטוי אָפּגעדרוקט אין „פּראָוודאַ“ אַ גרויסן און זייער אינטערעסאַנטן ארטיקל וועגן דער נייער רוסישער ליטעראַטור. אין דעם ארטיקל האָט כ. אסינסקי איראניש גערעדט וועגן די סאָוועטישע גוואוערנאנטינס, וועלכע האלטן אין איין מאדריך זיין די קונסט און אין איין ציטערן, אז עס זאָל אין איר כאלילע ניט פארשוועכט ווערן דער געשמאַק און פארשטאנד פון די אַרבעטער-מאַסן. ער האָט אפילע ארויסגעוויזן פיל מער סימפּאַטיעס צום פוטוריסט מאיאקאָווסקי, ווי צו אייניקע פאטענטירטע „פּראָלעטאַרישע“ דיכטער.

צי האָט כ' מאראז ניט א טראכט געטאָן, אז עפשער שמעקט אין זיין צוגאנג צום אידישן קאַמער-טעאַטער עפּיס פון אזא מין סאָוועטי-שער גוואוערנאנטיין? „רעאַליזם און נאָך אַ מאָל רעאַליזם—אָט אין וואָס עס נויטיקט זיך דער אידישער טעאַטער“,—מיינט דער כ' מאָראָז. אָבער „רעאַליזמען“ זיינען דאָך אויך פאראן פארשיידענע. אָט זיינען, לעמאַש, — איך כאָפּ דעם ערשטן ביישפּיל, —טורגעניעווס „שריפטן פון אַ יעגער“ רעאַליסטיש, און רעאַליסטיש איז געווען גריגאָראָוויטשעס „אַנטאָן גאָרע-מיקא“, וועלכער האָט בעשאַיטוי ארויסגערופן אַזאַ היספּאילעס, ווייל ער האָט „רעאַליסטיש“ געקיצלט די טרערן-קאַנאַלן. זיינען טאַקע טורגע-ניעווס „שריפטן פון אַ יעגער“ פאַרבליבן אין דער ליטעראַטור, און „אַנטאָן גאָרעמיקא“ איז אפילע אָפּגעמעקט געוואָרן פון זיקאָרן, ווייל... ווייל ער איז געווען געשריבן לויטן געשמאַק פון די דעמאָלטיקע פּאַל-קיסטישע גוואוערנאנטינס...

דער געוויינלעכער „רעאַליסטישער“ צוגאנג אינם אידישן טעאַ-טער איז שטענדיק געווען געווענדעט צו באַפּרידיקן דאָס „פּינטעלע איד“,

וואָס לעבט, צום באדויערן, ניט בלויז אינם אידישן באַלעבאַס און קליינ-
 בירגער, נאָר אפילע אינם אידישן אַרבעטער-רעוואָלוציאָנער, ווען ער
 געפינט זיך שוין אפילע אויסער דער אידישער סוויוע. אין אירישן
 טעאַטער קומט מען קלייבן נאכעס פון א אידישעלעכער האַוואַיע, גערירט
 ווערן פון א אידישעלעכן טרער, כאַפן אַ אידישן לאַך... דער אלטער אי-
 דישער שטייגער רינגלט אונז נאָך ארום, ער לאַקערט נאָך אַף אונז אין
 אונזערע נעשאַמעס, — די קונסט דארף באַשאַפן אַ מעהאלעך צווישן אונז
 און דעמדאָזיקן שטייגער, זי מוז אים „סטיליזירן“, נאָר דאָן וועט זי
 קאָנען מיטהעלפן אונז אין אונזער רעוואָלוציאָנערן שטרעבן אים גיווער
 צו זיין.

„אַגענטן“ און „מאַזלטאָוו“ שטעלט מען אלס אנעקדאָטן, אלס ווי-
 ציקע סיטואַציעס, און אפילע באַריסאָיו נעמט זיך דערפאר, פארשא-
 פנדיק נאכעס דאפקע פאַר די נעפ-לייט. אינם קאַמער-טעאַטער ווערט
 שאַלעם-אַלייכעם דאפקע דורך די אויסטערקישע פאַזעס, דורך שאַגאַלס
 אוילאַם-הטויע-גרים און דעקאָראַציעס דערהויבן, און דער קליינבירגער-
 לעכער אוילאַם ווערט אויפגערעגט, ער קאָן פריי ניט לאכן, ווייל
 ס'קלינגט אים אין די אויערן דעם גאראדניטשיס פארצווייפלטער אויס-
 געשריי: „פון וואָס לאַכט איר? פון זיך אליין לאכט איר!“.

און אזוי אויך אין „גאַט פון נעקאַמע“. געוויינלעך איז עס אַ
 סאַנטימענטאַלע דראַמע וועגן אַ נעבען-מישפאַכע, וועלכע איז אזוי פאר-
 זונקען אין שמוץ, אז אפילע די סיפער-טוירע קאָן איר שוין ניט העלפן.
 אינם אידישן קאַמער-טעאַטער ווערט עס פארוואנדלט אין א קאָנפליקט
 צווישן די סאַציאַלע לעבן-סטיכעס און דער רעליגיע, אין וועלכע
 ס'ווייזט זיך ארויס די פוסטקייט פון דער לעצטער. און דאָס ווערט
 דערגרייכט דורך א באַשטימטער סטיליאַציע, דורך אויסגעוועכטע
 זשעסטן, דורך א רעגנדיקן גרים און אינעווייניק אומרויאיקע דעקאָראַציעס.
 „אוריעל אַקאָסטא“?

„אומפארשטענדלעכע דעקאראַציעס“, „ניטנאטירלעכע זשעסטן און
 פאַזעס“, — קלאַנג זיך כ' מאַראָז. דעקאָראַציעס, וועלכע דריקן וואונדער-
 לעך אויס דעם גייסט פון דער פיעסע אין דער אינטערפרעטאציע פונם

קאַמער-טעאַטער, א קאָנפליקט צווישן צוויי וועלטן: אַ וועלט פון זאַטער און זעלבסטצעפרידענער טראדיציאָנאלישקייט און א וועלט פון גייסטי-קער מרידע, אָבער פון א מרידע, וועלכע איז נאָך דערווייל ניט דער-וואַקסן פון ניצאַכן. ווייל ערשט נאָך דעם אומקומענדן אקאָסטא וועט קומען דער זיגרייכער ספינאָזא. בייטן זיך די דעקאָראַציעס: די פאמפעזע זעלבסטצעפרידנקייט פון וואנדערשטאטנס פאַלעך מיט זיינע מאנעקענישע געסט, די לויפנדיקע טרעפּ, פול מיט אומרו, די שול מיט איר פייער-לעכער פארשטיינערטקייט... און אין דעם סטיל אויך די באוועגונגען. די קאָסטימען—מע דארף דערצו צוגעוואוינט ווערן, ווייל אין אידיש זיינען מיר אזוי געוואוינט צו אלטעגלעכקייט, צו צעקייען און אריינ-לייגן אין מויל, צו „נאַש-בראַט“-גענג.

כי מאַראָז איז, ווייזט אויס, אן אָנהענגער פון אַ טעאַטער פון סטיכישע „איבערלעבונגען“. די נייע קונסט שטרעבט צו באַהערשן די סטיכישקייט, צו ארבעטן ניט דורך דער עמאציע, נאָר דורך דער „ראַ-ציע“, דורך דעם אָרגאַניזירטן פארשטאַנד. און וואָס איז דער מאַרקסיזם, דער קאָמוניזם, אויב ניט דאָס שטרעבן צו באהערשן די סטיכיע פון דער עמאָציע דורכן אָרגאַניזירטן פארשטאַנד? ניט שטענדיק גיט זיך עס איין אין סאָציאַלן לעבן. נאָך ווייניקער גיט זיך עס איין אין דער קונסט. אָבער פארשטיין די טענדענץ דארף מען, מוז מען.

דער אידישער קאַמער-טעאַטער גלייכט זיך לויטן פראָנט ניט פונם אידישן טעאַטער, אַ אידישער טעאַטער איז ביז דער לעצטער צייט קימאַט ווי ניט געווען, האגאם אפילע באַ קאָרשן האָט מען זיך א לאנגע צייט געקוויקט מיט יאַקאָוו גאַרדינען, נאָר לויטן אייראָפּעאישן. רעקאָ-מענדירט כי מאַראָז גיין טריט באַ טריט, ניט היפּערן קיין „אָרגאַנישע“ פאָן אין זיין אנטוויקלונג? אין פאָליטיק לייקנט כי מאַראָז אָפּ אַזאָ קוק: דאָס אָפּגעשטאַנענע רוסלאַנד האָט געוואגט, האָט געדארפט וואגן מיט אַמאָל איבערצוגיין צו אַ פראָלעטארישער ראַטנסיסמעס. אין געוויסן זינען קומט פאָר אן ענלעכער פראָצעס אין דער אידישער קונסט: ווייל דער „אלטער רעזשים“ אין אונזער קונסט איז געווען שוואַך, גייען מיר מיטאַמאָל אריבער צו די נייסטע עטאַפּן פון די מאַדערנע דערגרייכונגען.

פארשטייט זיך, דאָ מוזן פּאַרקומען גוזמאַעס, מע וועט דארפן פארלאנג-
זאמען דעם טראַט, פון פילעס זיך אָפּזאָגן—אַבער איצטער איז נאָך אלק
צו יונג און פריש, און זאָל כ' מאַראָז, אלס אויפּמערקזאמער צושויער,
זיך דערצו באַציען מיט געדולד און... פּאַרויכט... ווייל עס איז פאראן
רעאליזם ניט בלויז פון היינט, נאָר אויך פון מאַרגן.

„קישעפמאכעריין“

I

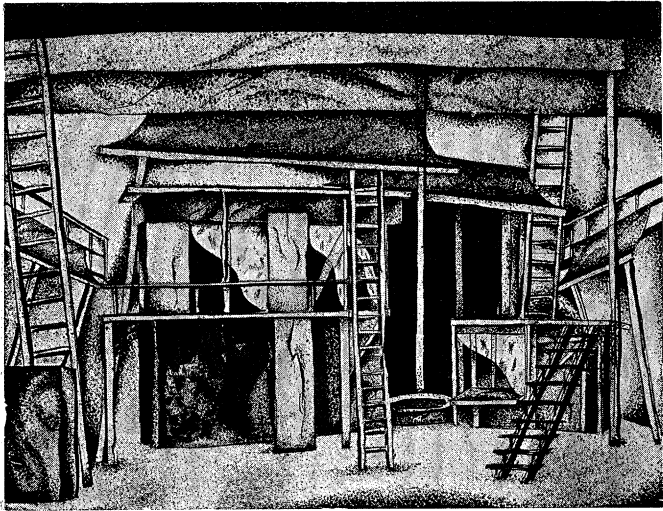
אן אויצער פון פאָלקשפּיל

1

אַזאַ מאילע האָט שוין דער מלוכישער אידישער קאַמער-טעאַטער אין מאָסקווע: יעדע נייע פאַרשטעלונג זיינע רופט ארויס א שטורעם. איין טייל אוילאם פאלט אריין אין דער גרעסטער היספאילעס פון דער פאַרשטעלונג, דער צווייטער באקומט, קאַן מען זאָגן, די נישטע פון אויפ-געבראכטקייט און צאָרן, און די דריטע פארבלייבן פארלאָרענע אין מיטן, אָדער ניט באשליסנדיק זיך ארויסזאָגן אָפן זייער האַנאַע אָדער ניט האַבנדיק גענוג מוט צו מאַניפעסטירן אפן זייער בלוטלאָזע צוגעבונדן-קייט צו די אלטמאַדישע גוסטן איבערהויפט און צום אלטפרענגישן „מיר-אידן“ ביפראט.

נאָר באזונדערס פארשארפטע ליידנשאפטן האָט ארויסגערופן די „קישעפמאכעריין“. א דערהויבענע טעאַטער-שפּיל, וואָס פון איין זייט טרעפט זי מיט איין מעכטיקן קלאַפּ אין די קינסטלערישע און קולטורעל-פאָליטישע אינערציע, באגרעניצטקייט און קאַנסערוואַטיזם, און פון דער צווייטער זייט שטעלט זי מיט זיך פאָר איינע פון די שענסטע דער-גרייכונגען אין דער טעאַטער-קונסט, א דערגרייכונג, וואָס איר אינטע-רעס און ווערט זיינען באזונדערס גרויס פאר אונז, פאר דער אידישער אַרבעטער-סוויוע, ווייל אין איר האָבן באקומען זייער גרעסטן טיקן די פאַרמען פון דער אידישער פאָלקסטימלעכער טעאַטראַלישקייט.

די „קישעפמאכעריין“ אף דער בינע פון אידישן קאמער-טעאַטער איז מאמעש אן אויצער פון אידישער שפּיל, וועלכע ווערט געלייטערט און דערהויבן ביז דער העכסטער מאַדרייגע פון מאָדערנער קונסט. אלץ

מאקעט פון דער „קישעפמאכעריין“.

שפילט אף דער בינע: די ארטיסטן, די קאָסטיומען, די דעקאָראַציעס, די מוזיק, די טענץ, די ליכט, די פארבן—אַפּט אפילע דער צושויער-אוילאָם. פונם ערשטן אויפהויבן דעם פּאַרהאַנג ביז זיין לעצטן פאלן ברויזט עס מיט באוועגונג, ליכט, פרייד, באשטראלען לאכן. ס'לעבן אויף אין א נייעם גילגל די פארווארלאזטע מאסקעס פון דער אדט-אי-דישער פּאָלקס-שפּיל, די פיגורן פונם באדכן, גאסן-זינגער, מאסן-לעך, אידישן גאַזלען, פון אידישע שיידים און רוכעס, אידישע קלעזמער, פון אידישע קאַפעלעס—און „א קאפעלע איז מער, ווי א מיניען“—זאָגט יויעל אין פּערעצעס „וואָס אין פּידעלע שטעקט“.

די „קישעפּמאַכערין“ איז, ווי ס'ווערט געזאָגט אין דער פּראָגראַם, „אַ אידישע שפּיל לויט גאַלדפּאַדענען“. אָבער ס'איז ניט גאַלדפּאַדן אַווראַם גאַלדפּאַדן איז געווען דער לעצטער פון די פּאַרלאָרן געגאַנגענע געניאלע אידישע באדכאָנים, מארשאַלעקן, פּורים-שפּילער. אין אים האָט געלעבט די אינטואיטיווע קראפט פונם אידישן מאַסן-קאַמעדיאַנט. ער איז געווען בארופן צו באנייען און פארפעסטיקן די מעסוריע פון דער אידישער פּאָלקשפּיל. האָט ער געשאפן סכעמעס פאר דראמאטישע האנדלונגען, סקעלעטן פאר טעאטער-שפּילן. אָבער ניט דער דאָר און ניט די סווייווע זיינען דעמאָלט געווען מעסוגל צו שאפן דעם מאָדער-נעם אידישן קונסט-טעאטער. איז גאַלדפּאַדן געווען אָביעקטיוו געצוואונגען אַנטאָן זיין האנדלונג אין שאַמערשע סיוושעטן און זיי פארקער-פערן אף דער בינע אין וואוילינגערשער שפּיל. איז אוועק א גאַנג פון „אידישע טעאטערן“, וועלכע זיינען שפּעטער אָדער פארפלעבייאישט גע-וואָרן דורך דער אַמעריקאַניש-אַמאַראַצישער גאַרדינשער „אויך מיר“-ליטעראַרישקייט, אָדער פארהאלבאיינטעליגענטלט און פּאַרקאַסרילעוועט געוואָרן דורכן „נאַטוראליזם“ פון א. ר. קאַמינסקי, אָדער פאַראַפּערע-טעוועט געוואָרן דורך די מאַנסבילשע הויזן פון דער טאלענטפולער קלארע יונג...

גאַלדפּאַדן האָט געדארפט און עפּשער געקאָנט ווערן דער ערשטער באשעפער פון קלאסישע טעאטער-טראדיציעס אין דער אידישער סווייווע, האָט דער היסטאָרישער גוירל אים פארמישפּעט צו ווערן א מין „מוישע

ראבינו" פון טעאטער-שונד. איז אנטשטאנען די אויפגאבע, זיך באנוצן-
 דיק מיטן סימבאָל „גאָלדפאָדן“, רעסטאורירן די טראַדיציעס פון דער
 אידישער פּאָלקשפּיל און זי אָרגאַניש באַהעפּטן מיט די שענסטע איי-
 ראָפעאישע טעאטער-טראַדיציעס, און בעשאס מאיסע דורך קונסט-מיט-
 לען ליקווידירן די „טראַדיציעס“ פונם אידישן שונד-טעאטער.
 דידאַזיקע אויפגאבע האָט אף זיך גענומען דער אידישער קאמער-
 טעאטער און זיין הויך באגאבטער באשעפער און אָנפירער א. מ. גרא-
 נאָוסקי.

2

מיר האָבן, אזוי צו זאָגן, דריי קלאסיקער פונם אידישן רעפער-
 טואר: גאָלדפאָדן, שאַלעם-אלייכעם און פערעץ. גאָלדפאָדן האָט געהאַט
 דעם טעמפּעראמענט פון א פורים-שפילער, און געלעבט האָט אין אים
 דער דראַנג צו דער שיינקייט, וואָס איז אין אונזער פאראנגענער
 פּאָלקסטימלעכער טעאטראלישקייט. שאַלעם-אלייכעם האָט אָנגעשריבן די
 „געטלעכע טראַגיקאַמעדיע“ פון דער פּאַטריאַרכאלישער „כנסת ישראל“,
 וועלכע ווערט אריינגעצויגן אין דעם הו-האַ פון הינטוועלטישע קאַפּי-
 טאַליסטישע באציאונגען. ווייל וואָס זיינען אזויגס די מענאַכעס-מענדלס,
 די רעב אלטערס, די טעויעס, די כאַזאַנישע קינדער, אויב ניט פער-
 סאַנאַזשן פון אַ פּאַטריאַרכאלישער פּאָלקס-קאַמעדיע, וועלכע געפינט זיך
 שוין ערעוו צעשפּליטערט ווערן אף אַ שלאַל קלאסן-טראַגעדיעס? דאָס
 זיינען א ריי פורים-שפילער, וואָס ווייסן אליין ניט, אז זיי שפילן...
 פערעץ הויבט שוין אָן געבן די דראמע פונם אויסגעשיילטן יאָכיד,
 וועלכער וויל זיך בעקיוון ראַטעווען אין דער סטיכישער פּאָלקסטימ-
 לעכקייט און שטרעבט אומבאוואוסטזיניק פון איר זיך צו באַפרייען, —
 „באנאכט אפן אלטן מאַרק“, וואו טויטע שפילן צוזאמען מיט לעבעריקע
 און מע ווייסט ניט, ווער איז לעבעדיק און ווער איז טויט, און דער
 איינזאמער יאָכיד שפילט מיט און וויל... אנטרונען ווערן...

אונזער דראמאטישע ליטעראַטור האָט נאָך איינגוטלעך ניט זויכע
 געווען געשפּילט צו ווערן אף דער בינע. דאָס הייסט, ס'זיינען נאָך ניט
 באשאפן געוואָרן קלאסישע, מוסטערהאפטע סצענישע פארקערפערונגען

פון די טיפן און סימבאָלן פון אונזער ליטעראטור, אוועלכע סצענישע פארקערפערונגען, וועלכע זאָלן אונז מיטהעלפן זיך אָרענטיין באַם ליינען. מיר זיינען געוואָרן אַ ליינען-פּאָלק, אָבער ניט קיין שפּיל-פּאָלק. די אייראָפּעאישע ליטעראטור האָט שוין פון לאנג אירע סצענישע פאר-קערפערטע האַמלעטן, פיגאַראַס, גאַראַדניטשיס, כלעסטאַקאָוון א. א. וו. מיר האָבן זיך אין ליינען געקוויקט מיט מענאַכעם-מענדלען, מיט טעוויע דעם מילכיקער, מיט יויעלן (פון, וואָס אין פּידעלע שטעקט) א. א. וו.—און האַגאַם זיי בעטן זיך געשפּילט צו ווערן, פּלעגט די טעאַ-טער-שפּיל נאָר פאַרטושן, פאַרטונקלען זייערע שפּילעוודיקע געשטאַלטן. דאָסזעלבע איז, פאַרשטייט זיך, געווען אויך מיט גאַלדפּאַדנעס האַצמאַך, האַגאַם אָדער דאַפּקע ווייל מע האָט אים אזוי פּיל געשפּילט אין די „אידישע טעאַטערן“.

דער אידישער קאַמער-טעאַטער, וועלכער האָט דער ערשטער גע-שאפן קלאַסישע, שוין קאַנאַניזירטע סצענישע פאַרקערפערונגען פון שאַלעם-אַלייכעמס פּערסאָנאַזשן (מענאַכעם מענדל, רעב אלטער), האָט געמוזט זיך ווענדן פון איין זייט צום אורקוואל פון דער מאָדערנער אי-דישער טעאַטראַלישקייט, וועלכע ליגט פאַרבאָגן אינם גאַלדפּאַדן-סימ-באַל, און פון דער צווייטער—זיך גרייטן צו איר דערווייליקער מאָדער-נער האַשלאַמע, וועלכע געפינט זיך נאָך אומבאַרירט אין פּערעצן.

דידאָזיקע אלע ריין קינסטלעריש-טעאַטראַלע און קולטורעלע פּראָבלעמען זיינען גלענצנד געלייזט אין דער פאַרשטעלונג פון דער „קישעפּמאַכעריין“. מיר האָבן פאַר זיך דערזעען די אויפגעלעבטע טעאַ-טער-מאַסקעס פון דער אידישער פּאָלקשפּיל. מיטאַמאָל, ווי דורך אַ צויבער, האָבן מיר באַקומען אַ אידישע „קאַמעדיאַ דעל אַרטע“—אַן אַמאַ-ליקע אייראָפּעאישע קאַמעדיע פון קינסטלערישע טעאַטער-מאַסקעס, וואו ס'האַבן פיגורירט געליבטע פּאָלקס-געשטאַלטן פון, לעמאַשל, אַ דאַקטאָר, שווינדלערשער קונצנמאַכער, אַ גאַלאַך, אַ סראָרע א. א., אָבער אַן אי-בערגעדיכטעטע אין אידישע פּאַרמען „קאַמעדיאַ דעל אַרטע“ און אַן אָפּגערייניקטע פון ארכיוו-שימל. מיט איין קלאַפּ זיינען אין אונזער טעאַטער-קונסט איינגעפירגערט די נויטיקע טעאַטער-טראַדיציעס און

טאקע באַלד זיינען זיי בייגעקומען געוואָרן, קעדיי זיי זאָלן ניט פאר-
וואנדלט ווערן אין א מיכשל פאר דער ווייטערדיקער באַוועגונג.
שיינע גראטעסקירטע (ציקאָווע) קונסט-געשטאלטן סאי פון יעכי-
דים, סאי פון מאַסן. דער גוטער פּאָטער, א פּאָלקסטימלעך באנומענער
אידישעלכער טיפעש-גוויר (אָוראָמצי), וועלכער זאָגט מיט אן אייגנאר-
טיקן בויך-שטאַלץ: „מיינ גאנץ אַשירעס“ און „טרויעריקע געדאנקען!“,
די אידישעלעך-ציקאָווע מאַרשאס-שטיפמאמע (באַסיע), דער „שרעקלעכער“
אידישער גאַזלען, עליאָקים, דער וואונדערלעך געמאכטער אידישער קאַ-
צעוו אפן מאַרק, דער אידישער מאַרק-שוסטער—דער לאטוטניק. און דאָן
די צוויי הויפט-געשטאלטן: האַצמאַך און די קישעפּמאַכערין.

דער קלאסיש אידישער „לופטמענטש“, דער הענדלער און טענד-
לער, לעץ און באַדכן, גווירשער מעשולאך און בען-באַאיס, האַצמאַך,
אַט דער וואונדערלעכער גאַלדפּאַדנט פּאַרגעפיל פון שאַלעם-אלייכעמט
מענאַכעם-מענדל, איז כאַרוואַנדלט געוואָרן אין א געניאַלע שאַפּונג פונם
אידישן קאַמער-טעאַטער. און דער איקער, פּאַרשטייט זיך, פון וואַפּסי-
מיכאַעלסן. פונם ערשטן מאַמענט אָן, ווען ער פאלט פון ערגיץ אַראָפּ
אפן גווירישן קנאַטמאַל מיט זיין לידעלע: „באַ מיר אין קרעמל קאַכט
און זידט!“ (גענומען באַ פּרוגן). דורך זיין וואונדערלעכן דערשיינען באַ
דער קישעפּמאַכערין מיט זיין לידעלע:

„אַ גוטער מאַרגן, ברידער,

האַצמאַך איז דאָ ווידער!

האַצמאַך קומט אַהער אַריין

אַ באַס יסראַעל מאַציל זיין!

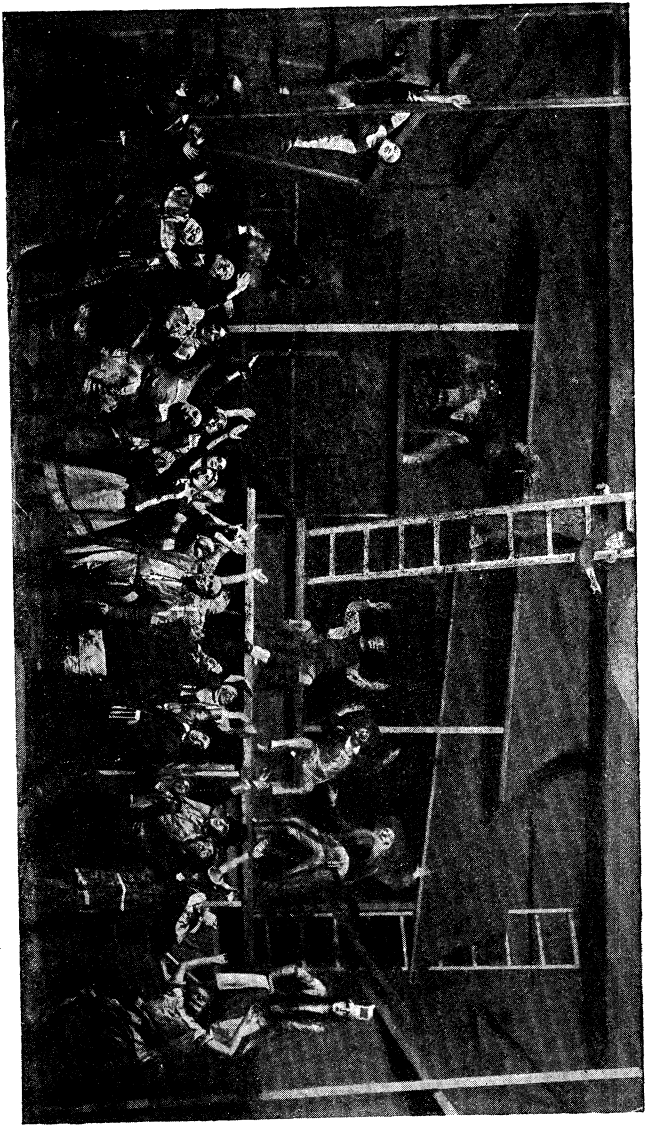
האַצמאַך דאָ, האַצמאַך דאָרט

האַצמאַך שטייט ניט אַף אַן אָרט,—

האַצמאַך וויל פאַרדינען!“

דורך זיין פארכאפנדיקן דערשיינען ערגיץ פון דער הויך אין קאַפע
אין סטאַמבול מיט א פארכידעשטן אויסרוף: „האַצמאַך אין סטאַמבול!“
ביון פינאַל מיטן זיין באַנצישווייגישן זעלבסט-ראכמאַנעס-עקסטאַז: „לאַ-
מיר אלע איניינעם, איניינעם... האַצמאַך!“,—אין יעדן קער, וואָרט,

"ק"י שיעור פסח (פסח אמת)"

טנוע, באוועגונג איז פארקערפערט געוואָרן אין אן אוניווערסאַלן, ניט
בלויז אידישן קונסט-סימבאָל אַ שטיק אידישע סאַציאַל-קולטורעלע
געשיכטע...

האַצמאכט דערשיינען פון אויבן אין סטאַמבולער קאפע מיט זיין
סכּוירעס-צעטל, געוונגען אין „האַקדאַמעס“-נוסעך, דערמאָנט מאַמעש
שאַגאַלס בילד מיטן אידעלע, וואָס פליט איבער וויטעבסק. אַזאַ מין
צונויפגיטונג פון גאָלדפאַדן, שאַלעם-אַלייכעם און שאַגאַל אין איין גרויסן
קונסט-סימבאָל האָט געקאָנט געשאפן ווערן נאָר פון מיכאַעלסן און נאָר
אינם אידישן קאַמער-טעאַטער, אָנגעפירט פון גראַנאַווסקיין...

און דאָ דערשיינט די קישעפמאַכערין אין זוסקינס פארקערפערונג.
די אידישע מאַכשייפע, וואָס איר קישעף איז געגרינדעט אָף דער „פע-
ראַקטיקע פון לעבן“, וואָס איר דיאַלאָג איז געבויט אָף טקיעס און וואָס
איר לעבנס-קלאַל איז „אַבי פאַרנאַסע, אידן, אַבי געלטו“, אַ זאָגערין, אַ
קלאָגערין, מיט אלע אידישלעכע שרעקן און אַפּשפּרעכענישן, פאַר וועלכע
ס'איז צום ערשטן מאָל געשאפן געוואָרן אָף דער אידישער בינע אַ
צויבער-מאַסקע, וואָס איר קינסטלערישע באדייטונג שטייגט ווייט ארי-
בער די ראַמען פונם אידישן טעאַטער.

דאָן קומען די מאַסן-סצענעס, פול מיט קינסטלערישער אידישער
פראכט: די סימכע באַם גוויר מיט די לייטישע מאַריאַנעטן-געסט און
זייערע טענן. דער וואונדערדעכער אידישער קליינשטעטלדיקער מאַרק מיט
זיין הו-האַ, האַנדל און וואַנדל, מיט זיין אידישלעכער ראַכמאַנעס אָף א
יעסוימע, ראַכמאַנעס, וואָס העלפט נאָר מיט טרערן, אן אויפגעלעבטער
אוילאַם-האַטויע, וועלכער ווערט בייגעקומען דורך יאַמים פאַלקס-פרייד
און פאַלקס-הומאָר. אידישע טערקן אין סטאַמבול, דער פינאַל-די קאַ-
באַלאַספּאַנים פון די מעכוטאַנים און די טענן אָף דער טעמע פונם
מאַגדישן מוסער-האַסקעל: „וואָס שלעכטע מענטשן קענען-דער מאַש
יעדער קען אים“, און אלץ איז באַשטראַלט פון געבענטשטער קינסט-
לערישער שאַפונג: די ניי געשאפענע אידישע „עבודה משמחה“, אַ שפּיל
פון פאַלקספרייד. אָבער די העכסטע שיינקייט ווערט דערגרייכט אין
דער סצענע, וואו האַצמאַך און כאַסן-קאַלע זיצן אָף די טרעפ און ווי

דערוואקסענע קינדער פֿאָרן זיי מאיסעדיק מיטן געזאנג: „איך בין
אַ באלעגאַלע“...

און אין דערדאָזיקער טעמפּעראַמענטפולער שפּיל פּירן זיך פּאָראַ-
לעל נאָך צוויי שפּילן: די לעוואיע פּונם אלטן אידישן טעאַטער און דער
אויפּרייס פּונם „מיר אידן“-שטייגער...

מיט דער הילף פּונם גאַלדפּאדן-סימבאָל ווערט דערהאַרגעט די
גאַלדפּאדן-ווירקלעכקייט אינם אידישן טעאַטער. דער מעלאָדראַמאַטישער
שונד פּונם אלטן אידישן טעאַטער מיט זיין „הויכן“, וואַמפּוקאַ-סטיל,
זיין קלוימערשט אינטעליגענטישער, מאַסקיליש-דייטשמערישער פּאַטאַס
ווערט דורך אן עכט קינסטלערישער סאַטירע ענדגילטיק ליקווידירט
דורך דער סצענישער געשטאַלט פּון מאַרקוסן. באַזונדערס אין דער סצענע
מיט באַסיען. זיין „פּרעמיערן“-פּאַרצווייפּלונג, זיין „האַרצרייסנדיק“ לי-
דעלע: „איך גיי, איך גיי, איך גיי—צו מירעלען צו מיין!“ און די עלע-
גאַנטע „געשפּאַנטקייט“ פּון זיין פּאַרשווינדן פּון דער בינע—דאָס אלץ איז
אַן עמעסער „פּה נקבר“ פּאַרן אלטן אידישן טעאַטער. און דערפּאַר איז
אזוי שיין און פּריידיק די סצענע פּון דער אומגעריכטער לעוואיע פּונם
אלטן אידישן טעאַטער, וועלכע קומט פּאַר אין דריטן בילד אפּן מאַרק,
ווען ס'דערהערן זיך פּלוצלינג בעשאַס א רעגן „טראַגישע“ אויסרופּן:

— צדקה תציל ממות!

— געשטאַרבן? ווער?

— דער אַלטער אידישער טעאַטער!

— באַרוך דאָיאָן עמעט (מיט אַ „ספּאַרדישער“ אויסשפּראך, פּאַר-

שטייט זיך...)

קיינמאָל האָט מען נאָך מיט אזא האַרציקער פּרייט נייט באַגריסט
דעם פּאַקט פּון א לעוואיע...

און אַרגאַניש צונויפּגעגאַסן מיט דער עסטעטישער זייט פּון דער
פּאַרשטעלונג איז איר רעוואָלוציאָנערער אינהאַלט. זי איז א טיפּע אָפּ-
לייקענונג פּונם אידישן אלטוואַרג. צום העכסטן גראַד דערגייט די-דאָ-
זיקע אָפּלייקענונג אינם סינפּטן בילד (צווייטער אַקט)—אין דער סצענע
פּונם קישעף. ווען האַצמאַך, באַ וועמען מע האָט צוליב קישעף אַראָפּ-

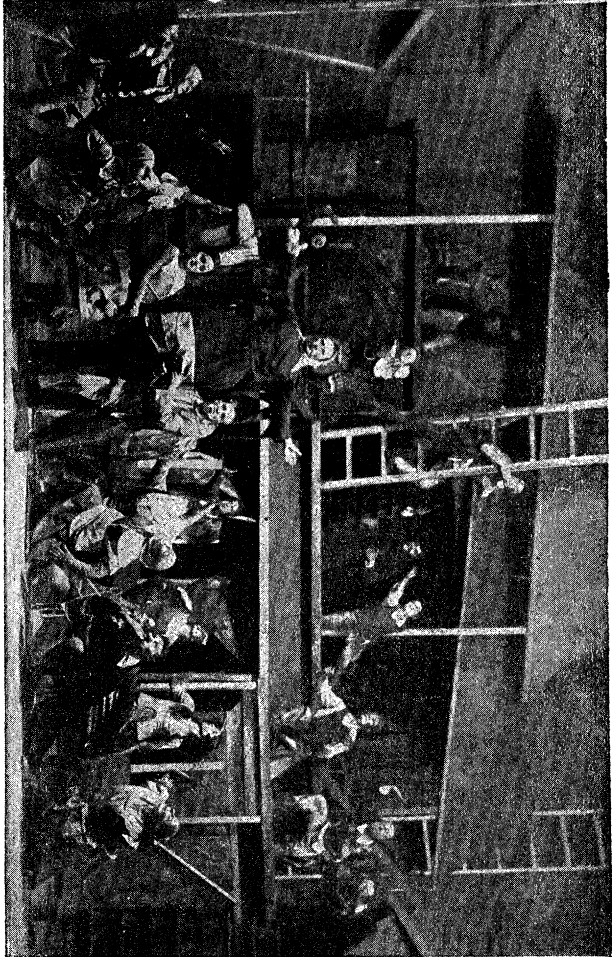
געכאפט איין פייע, פאלט אף דער ערד און קלאַגט מיט אַ ליכט אין האנט אף אן „איכה“-ניגון: „מיין אַרימע פייע—איז געוואָרן אן אלמאַנע“, און דער כּאָר ענטפערט טרויעריק: „אן אַל-מאָ-אַ-נע!“—איז עס דער טיפער ביטל צו דער דוירעסדיקער קינעס-אידעאָלאָגיע. ווען דער ריטואל פון קישעפן איז געבויט אף די מאטיוון פון „כל נדרי“, באהעפטע מיט די מאַטיוון פונם פראוואַסלאוונעם „האספאדי פאַמילוי“—איז עס די טיפסטע אפלייקענונג פון יעדן רעליגיעזן ריטואל. ביפראט נאָך, אז די גאנצע צייט הערן זיך די „תקיעה-שברים“-רייד פון דער קישעפמאַכערין און פון איר פארטנער—דער „גאַולען“ עליאַקים. געמאכט איז עס אלץ מיט עכט קינסטלערישע איינפאלן, אָן „פובליציסטיק“. ס'איז, אגעוו, איי-נער פון די בעסטע נומערן פאר אַנטיקלעריקאַלער פראָפאַגאַנדע.

און ווען מיר זאָלן נאָך דערצו צוגעבן די אַנטינעפלייט-סצענעס, באוונדערס דאָס קלאַסישע לידעלע: „האָט אַ איד גענומען האַנדלען—ניט מיט ראָזשינקעס און ניט מיט מאַנדלען“ (געוונגען און געשפילט פון מיכאַעלסן). וועט קלאָר ווערן דער גרימצאָרן פון אלטע נעשאַמעס קעגן גאַנצן ספעקטאַקל.

דארף מען נאָך דאָ אונטערשרייכן די טאַלענטפולקייט פון די דעקאָראַציעס פונם מאַלער י. ראַבינאָוויטש? ראַבינאָוויטש איז איינער פון די בעסטע טעאטראַלע קינסטלער אין רוסלאַנד. ער האָט זיך שוין קוינע שעם געווען מיט פיל שטעלונגען. און אין דער „קישעפמאַכערין“ האָט ער זיך אינגאַנצן אַנטפלעקט אלס אַ אידישער קינסטלער. ער האָט מאַמעש אנגעטאַפט דעם דויפּעק, טעמפ און ריטם פונם אידישן שטעטל מיט זיין אינעווייניקסטן אומרו, די רירעוודיקייט און לופטיקייט, די שווינדליקע פאַרביקייט פון די אידישע געשטאַלטן און די פאַרבאָרגענע פרייד, וואָס איז דאָרט אד האַיאָם נאָך ניט אַנטפלעקט געוואָרן.

היינט אכראַנס מוזיק, אין וועלכער ס'ליגט אזוי פיל קינסטלערישע אידישע „מעסיקעס“? מע קאָן פאַרויס נעוויעס זאָגן, אז די ניגונים פון דער „קישעפמאַכערין“, באַאַרבעטע פאָלקסמאַטיוון, און די לידער (הויפט-זאַלעך דאָברושינס טעקסטן) וועלן גאָר אינגיכן פאַרשפרייט ווערן „בכל תפוצות ישראל“..

צום שלום נאָך אייניקע ווערטער וועגן דער אויספירונג. וואָס איז דער ערשטער ספעקטאקל, וועלכן מע קאָן ניט באשולדיקן, אז אין אים זעט מען נאָר דעם רעזשיסער און... דעם אַקטיאָר מיכאַעלסן. דאָ האָט זיך אנטפלעקט אַ נייער שטאַרקער טאַלענט-זוסקין (קישעפּמאַכערין); דאָ האָט אבראַהאַם זיך אויסגעצייכנט אלס די שטיפּמוטער—באַסיע; דאָ האָט שידלא זייער מאָלעריש געשפּילט ר' אַוורעמזין, גערטנער האָט געגעבן א קאלאריטישן אידישן גאזלען, שטיינמאַן האָט אויסער מאַרקוסן זייער טאַלענטפול (אין דריטן בילד) פאַרגעשטעלט דעם קאַצעוו; ראָם זינגט אויסדרוקספול איר לידעלע „הייסע באַבקעלעך“, גאַנץ אינטערע-סאַנט איז ניי אלס קאַפּל שוסטער... און געלונגען מאריאַנעטיש איז ארויסגעקומען דער קאַמיסאַר באַ קראשינסקין. איבערהויפּט איז דער גאַנצער אנסאַמבל אין די מאסן-סצענעס געשטאַנען אף דער הויך פון טעאַטראלישקייט. אזוי באַוועגט מען זיך, טאַנצט מען און מע זשעסטו-קלירט דאָס ערשטע מאָל אף דער אידישער בינע... די פאַרשטעלונג פון דער „קישעפּמאַכערין“ איז די גרעסטע אנט-פלעקונג פון אונזער קונסטשאפונג, וואָס האָט געקאָנט דערגרייכט ווערן נאָר אַדאַנק דער אַקטיאָר-רעוואָלוציע.

“קייטשעס און ערנד”

(1-טער אקט)

די „קישעפמאכעריין“ באַ די אַרבעטער

דער מלוכישער אידישער קאַמער-טעאטער איז ענדלעך געקומען אין מינסק און וועט האָבן זיין ערשטע באַגעגעניש מיט די אידישע אַרבעטער, צוליב וועלכע ער איז באשאפן געוואָרן, אף די ערטער פון זייער מאַסן-ישעוו. אָבער וועגן דער שאַפונג פונם אידישן קאַמער-טעאטער גייען פאַרויס קלאַנגען, אז ס'איז זי שווער צו פאַרשטיין, אז ס'איז א מין שווער שטיקל געמאַרע, וואָס פאַדערט גרויסע פּיירושים — א מין ראַשע מיט טויספעס. אָבער אין טאָך גענומען איז עס ניט ריכטיק, א מערקווירדיקע מאַיסע! אין מאַסקווע איז דער אידישער קאַמער-טעאטער לעכאַטכילע, אין די ערשטע צוויי סעזאָנען, מאַמעש בלאַקירט געווען דורך אלע ניטפראַלעטאַרישע עלעמענטן: ספּעקוליאַנטן און אזוי זיך „מיר אידן“ פון א גאַנץ יאָר, אינטעליגענטן און אפילע דאָס ראָוו אידישע ליטעראַטן, וועלכע האָבן דאָך פון קאַדמוינים א כאַזאַקע אָף אידישע קולטורשאַפונג, האָבן דעם טעאטער „ניט אָנגענומען“: מעשוּגע! און דאַפקע אלע אָן אויסנאַם פראַלעטאַרישע עלעמענטען: אידישע אר-בעטער, וועלכע זיינען פאַראַן אין מאַסקווע, פראַלעטאַרישע סטודענטן-שאַפט, אידישע קאַמוניסטן, לערערשאַפט און אפילע די קינדער פון די שולן א. אזוי. — זיי האָבן פון דער ערשטער רעגע מאַמעש ווי פאַרליבט זיך אין טעאטער און דאַפקע אָן פאַרויסגייענדיקע פּיירושים. די לעצטע זיינען שוין געקומען לעאַכער האַמאַיסע.

ווייל וואָס דערזעט און דערהערט דער צושייער, אריינקומענדיק אף א ספּעקטאַקל אין אידישן קאַמער-טעאטער? ער ווערט באַגאַסן מיט

ליכט, פארבלענדעט פון פארבן, איבעראשט פון אומיפהערלעכער באווע-
גונג, פארקישעפט פון קלאנגען. אף דער איקער-פראגע, וואָס מע שטעלט
דעם צושויער: ס'געפעלט? — ענטפערט ער: „יא“, נאָר באלד הויבט
זיך אָן:

— אָבער...

— וואָס אָבער?

האָט זיך יעדערער פון די ניטפראָלעטאָרישע עלעמענטן זיין
„אָבער“. זיי האָבן געוויסע טראַדיציעס אין קונסט איבערהויפט, אין
טעאַטער-קונסט בייפראַט: די קונסט, ווי די גאנצע קולטור, האָט דאָך
ביז איצט עקזיסטירט נאָר פאַר דער ברוזשואַזיע, האָט יעדער באַלע-
בעסל אפילע אויסגעארבעט בא זיך געוויסע רעגילעסן, געוויסע נעטיעס,
געוויסע פניעס. געפעלט עס אים עפשער, ווייל ס'איז פאַרט שיין,
שטארק, פריש, אומגעווען, אומגעהערט—אבער ס'אנטשפרעכט ניט זיינע
רעגילעסן, זיין פאַרעלטערטן געשמאַק, עס שמעקט עפעס מיט ניכ. און
ווער ווייס, וואָס עס קאָן פון אָט דעם ניס ארויסקומען פאר זיינע
איינגעשטעלטע פסיכישע יעסוידעס?

קומט אָבער אריין אן ארבעטער, א פאַשעטער „כאַי וועקאַיעס“,
וואָס זיינע אָוועס אַוואַסיינז זיינען ניט געווען געצערטלט פון קונסט,
וועלכער איז אליין אויך ניט געווען א זיידענער מעפונעק, דערזעט ער
א וועלט פון פרייד, באוועגונג, באַפרייטע קערפערס, בוילעטע זשעסטן,
לעבנסלוסטיקע און רירעוודיקע מאַסן, — האָט ער פאַשעט האַנאַע. ס'גע-
פעלט אים.

פאַרוואָס?

דער „פאַרוואָס“ קומט ערשט דערנאָן. ווייל אויב דער ארבעטער,
און עפשער דער ארבעטער און יעדער פאַלקס-מענטש באוונדערס וויל מער
ווי אלע אנדערע וויסן דעם טאָך פון אליק, וואָס ער זעט און פילט, אָבער
פריער פון אליק פאַלגט ער זיין אינסטינקט, און דערדאָויקער אינסטינקט
באקומט זיין גרעסטע באפרידיקונג אין אידישן קאַמער-טעאַטער.
אָט לאַמיר נעמען די „קישעפמאַכעריין“. אסאך אידישע ארבעטער
האָבן געזעען די „קישעפמאַכעריין“ טאַקע אין גאָלדפאַדנס טעקסט און

"ק י ש ע פ מ א כ ע ר י ר ין"

1-1 תערי אלקס).

טאָקע אָף דער אלטער בינע, אָבער ס'איז באַ אים ניט געוואָרן און
ס'האָט ניט געקאָנט ווערן אַ מין „טויראַס מוישע“ ניט לויטן אינהאַלט
און ניט לויט דער פּאַרם.

אַ מעלאָראַראַמאַטישע מאַיסע מיט אַ גוויר, אָף וועלכן ס'האָט זיך
אַ שאַט געטאָן צאָרעס אָן אַ שיר: אים אליין האָט מען אַרעסטירט,
ווייל די מאַרשאַאַס (די קישעפּמאַכערין) באַבע-יאַכנע האָט אים אונטער-
געוואָרפן פאַלשע באַנקנאָטן; זיין טאַכטער האָט מען, נעבעך, פאַרקויפט
קיין סטאַמבול — און אנדערע פּוראַניעסן. נאָר גאָט האָט צוגעגרייט די
רעפּוע פאַר דער מאַקע און האָט צוגעשיקט דער גווירישער באַס-יעכידע,
מירעלען, אַ כאַסן אַ אידעאָליסט, אַ מאַסקיל, וואָס רעדט דייטשמעריש, —
און ער האָט אויסגעלייזט די גאַנצע מישפּאַכע פּון אלע צאָרעס. גע-
שפּילט האָט מען אויך אידישליעך: ווי שאַלעם-אַלייכעמס אַ פּורימפּילער,
מיט „טראַגישע“ געשרייען, מיט לייטישע כאַסענע-טענן, געמישט מיט
ביליקע גאַסן-שטיק.

די בורזשוואַזע צושויער האָבן שוין דאָ זייערע אַיינגעבאַקענע
טראַדיציעס: די קאָמעדיאַנטן דאַרפן זיך טאָקע „ברעכן“ פאַרן אוילאַם,
אָבער דער קאָפּ זאָל ניט וויי טאָן, אין די אויגן זאָל ניט שווינדלען,
און די צושויער דאַרפן פאַרגיסן טרערן און האַנאַע האָבן אויך פּון דער
אַייגענער גוט האַראַציקייט, וואָס פּרייט זיך, ווען דער יעיצער-האַרע ווערט
באַשטראַפט און דער יעיצער-טויוו טריומפּירט.

— איך פלעג דאָך מאַמעש פאַרגיסן טרערן אָף „קאָלדווינע“,
ס'איז דאָך אַ שרעקלעכע טראַגעדיע — און דאָ מאַכן זיי פּון אלץ אַ
טעל, — האָט אַ נעפּישע דאַמע געפּילדערט אין מאַסקווע נאָך דער
ערשטער פּאַרשטעלונג פּון דער „קישעפּמאַכערין“.

און ווירקלעך מאַכט דער אידישער קאַמער-טעאַטער אַ טעל פּון
אלע אידישליעך-באַלעבאַטישע פּאַרשטעלונגען וועגן טעאַטער.

אַנשטאַט אַ באַלעבאַטישן צימער — עפעס אַ גאַנץ שטעטל, שטי-
בעלעך אַינס איבערן צווייטן; לייטערס; אַנשטאַט געציילטע פּערסאָ-
באַזשן, וועלכע נעמען דירעקטן, לויט גאַלדפּאַדענען, אַנטייל אין דער
האַנדלונג, — גאַנצע מאַסן, די אידן פּון שטעטל — און „ריבוינע“ שעל

אווילאָס, וואָס פאר א אידן! ניט בענימעסדיקע, בעקאוועדיקע, לייטישע, נאָר מעשוועדיקע, מעשוגענערווייז געפלעקטע, מיט מאַדנע הויזן, סקאַנ-דאָליעזע בערר. היינט זייערע באוועגונגען! זיי, די באַלעבאַטישע צו-שויער, די עכטע קאַסרילעווקער, פאַרגעסן גאָר מיטאַמאָל זייער הו-האַלעבן, זייערע פאַרשמאַיעטע טנוצס, זייערע רירעוודיקע האַוואַיעס, זייערע לופט-שטיק — און ווען זיי דערזעען דאָס אלץ אין א בוילעטער, נאקעטער, איבערגעדיכטעטער פאַרם-ווערן זיי ווי דערשאַקן, ווי או פ= געבראַכט :

— דאָס זיינען אידן? — מע מאכט נאָר כויעק פון קלאַל-יסראָעל! אידן דאַרפן אָבער אין „ערנסטן“ טעאַטער זעען מאַרעשקוירעדיקע געשטאַלטן, באַקומען אַביסל שעמענזאַאיסדיקן מוסער, האָבן נאַכעס פון קאַוואַיאַכלס האַשגאַכע — אָדער אויב יאָ זיך שוין מעסאַמייאַך זיין, איז דאָך עס פאַרט ניט סימכאַס-טוירע (טעאַטער, צווישן אונז ריינדנדיק, איז דאָך עפעס ניט גאָר קיין גרויסע מיצווע), איז דערלאנגט קלאַרע יאַנגס הויזן, מיט קופלעטן, מיט ניבלפע, דרייט פאַרשייט מיט די פיס: צו זינדדיקן, זאָל זיין געזינדדיקט, ימאַך שמאַם!

און דאָ, אין קאַמער-טעאַטער, אף דער „קישעפמאַכערין“ פרייט מען זיך טאַקע בעעמעס. פרייד צוליב פרייד, און דערביי אָן דערעכע-רעץ צו אלע אידישע הייליקטימער. מע נעמט די אַמאָליקע אידישע פאַלקשפילן, וואָס די ראַבאַננים האָבן זיי אַמאָל געאַסערט (ווייל לע-כאַטכילע האָבן די ראַבאַננים געפירט א קאַמף קעגן די פורים-שפילן) און וואָס זיינען מיט דער צייט פארווארקאזט געוואָרן, און מע לעבט זיי אויף אין דער פאַרם פון קינסט-מאַסקעס.

אַפן געליבטן „אידיש טעאַטער“ מאכט מען דאָ, אין מיטן מאַרק, א לייצאַנישן העספעד, און דאַפקע אין דער הייליקער שפראַך מיט אַ ספאַרדישער אויסשפראַך (באַרוך דאַיאָן עמעט); פון קינעס איבער כורבן יערושאַלאַאיים ווערט דאָ גאָר א מארשאלעק („אייכאַ“) איבער אן אָפגעשוירענער פייע; דעם מאַסקילישן העלד מארקוסן גיט מען דאַפקע ווי אין אלטן טעאַטער, מיט א שאַרזשירטן פאַטאַס, אז סווערט פון אים א קאַריקאַטור. די קישעפמאַכערין טראַגט גאָר די רעצועס פון

טפילן אָף די פּיס, רעדט מיטן טראָפּ פון שויפּער-בלאָזן און פּראַוועט
קישעף מיטן פּראַוואַסלאַוונעם „האַספּאַדי פּאַמילוי“, און אין די יאַמם
פּרייד און באַוועגונג ווערט גאַר אויסגעלאַכט דער איקער—די גוויישישע
טראַגעדיע 1..

קאָן מען עס פאַרטראַגן?

קומען אָבער טעאַטער-לאַמדיים און קונסט-קענער: ס'טייטש און
וואָס איז דאָס פאַר א צירק-שטיק?
וואָס איז דאָס פאַר לייטערס?

נאָר דאָס שטעלן פּראַגן נאָר זיי—מענטשן מיט גייסטיקע מערידן.
אָבער די מאַסע, די ארבעטערשאַפט פון סערפּ און האַמער, פון נאָדל
און שער, וואָס איר אימפּעט ליגט אין באַוועגונג, אין מאַטעריעלער און
גייסטיקער קפיצאס-האַדערער, זיי כידעשן זיך גאַר ניט: ווייל וואָס איז
דער ספּעקטאַקל, קישעפּמאַכערין? ס'איז אַן אָפּגעטאַנענע ארבעט, שאַ-
פונג פון א קאָלעקטיוו, און די באַוועגונגען זיינען דאָ אויסגערכנטע,
זיי זיינען ראַציאָנאַליזירט, זיי באַרעכטיקן לייטערס, די קלוימערשטע
צירק-שטיק, דעם גאַנצן שווינדל-געלויף פון די אויסערגעוויינלעכע מאַס-
קעס, וואָס אין זייער סאַכאַקל גיבן זיי איינס: דעם עקסטאַז פון דער
באַפּרייטער שאַפונג פון די פּאָלקס-מאַסן.

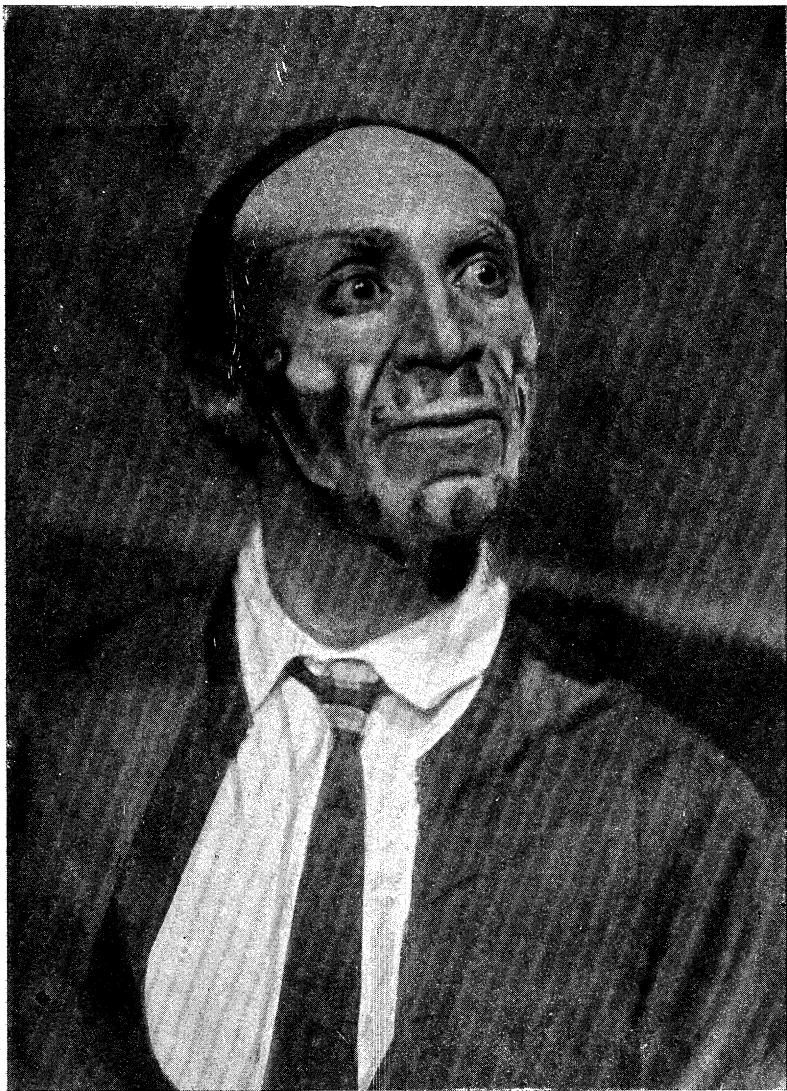
אויפגעלעבטע פּאָלקס-מאַסקעס, אונטערגעריסענע באַלעבאַטישע
נעשאַמע-יעסוידעס, אומבאַגרעניצטע מאַסן-פּרייד — דער פונדאַמענט פאַר
דער קינפטיקער פּראַלעטאַרישער קאָמעדיע—דער פּריידיקער שמייכל פון
דער זיגרייכער רעוואָלוציע.

„דאס גרויסע געווינס“

די „קישעפמאכערין“ איז אַ פּאָלקשפּיל, אַ פּאָלק אין שפּיל, פּאַר-קערפּערט דורכן קאַלעקטיוו פּונם אידישן קאַמער-טעאַטער, און אַ קאַר-נאַוואַל פּון איינצלנע פּאָלקספּיגורן און פּאָלקסמאַסקעס, אויסגעשפּילטע דורך איינצלנע אַרטיסטן פּונם אידישן קאַמער-טעאַטער. ווען אַ פּאָלק שפּילט, ווערט אַרום און אַרום פּאַנאַנדערגעגאַסן אַן אומגעריכטע פּרייד, און די „קישעפּמאַכערין“ איז טאַקע אַן אומפּאַרגעסלעכער דענקמאַל פּון אומגעריכטער פּרייד אין דער צייט פּון דער דערהויבנסטער פּאָלקס-האַנדלונג — אין דער עפּאַכע פּון דער אַקטיאַב-רעוואָלוציע.

אַבער אַ פּאָלק איז ניט איינהייטלעך, עס איז דיפּערענצירט אַף קלאַסן און שיכטן, עס איז צעגלידערט אַף שול-געסל און קוילער-געסל, אַף גווירים און „אַמכאַ“, און אין די דאַזיקע צוויי הויפטלאַגערן קומען אויך שטענדיק פּאַר פאַרביטערטע שלאַכטן צווישן קלאַסן און שיכטן, אונטערקלאַסן און אונטערשיכטן. איז אין רעוואָלוציאַנערן ענטוויאַנס פּון זיין שפּיל ווערט דאָס אייגנטלעכע פּאָלק, די פּאָלקסמאַסע, ארום-געכאַפט פּון אוניווערסאַלער צוטרוילעכקייט, איר, דער פּאָלקסמאַסע. גיט זיך אויס, אז אלע קלאַסן-סטירעס זיינען שוין אַפּגעשאפט בלויז דורך דער מאַכט פּון איר שפּילעוודיקן ווילן. אַמניסטירט דאָס פּאָלק אין זיין שפּיל זיינע פּיינט מיט דער פּריידיקער גוטמוטיקייט פּון זיין געניאַלן הומאָר.

ווערן אין דער „קישעפּמאַכערין“ דורכן פּינקלדיקן הומאָר פּונם אידישן קאַמער-טעאַטער לייטזעליק באַגעדיקט אַלע: דער פּאַטריאַר-

„דאָס גרויסע געווינס“

(שימעלע סאראקער—מיכאעלס).

כאליש-אידישער גוויר, רעב אױרעמצי, ניט געקוקט אף זיין בויך-
שטאלץ מיט זיין „גאַנץ אַשירעס“; דער גוויריש-מאַסקילישער יונגער-
מאַנטשיק מאַרקוס, וואס רעדט דייטשמעריש וועגן זיין „גאַנץ פארמעגן“
און קלינגט מיט „לירעס אין גאַלד“, און אפילע דער מאַריאַנעטישער
פּאָליציי-קאַמיסאַר, וואָס „מאַכט אומעטום אַ טאַלק“ און האַלט, אז
„איוראַעל“ איז א „וואויל פּאָלק“, — זיי ווערן אַלע אַריינגעצויגן אין
קאַן, און דאָס איינציקע, מיט וואָס מע קאנסנט זיי דאָ, איז דער הומאַ-
ריסטישער, אָבער פריידיק-וואַרגלאָזער כויעק-שמייכל, מיט וועלכן מע
באַגענט זיי.

נאָר דער רעוואָדוואַנערער ראַמאַנטזום פון דער פּאָלקש פּיל
ענדיקט זיך, און עס קומט אָן דער גרויער אינדערוואַכן פון אָנגע-
שטרענגטער פּאָלקס בוי אונג. דער צויבער פון איינהייטלעכע
פּאָלקס מאַסקעס טוט זיך אָפּ פונם צושויער. און ער דערוזעט אין
דער ווירקלעכקייט עמעסע סאַציאַלע פיגורן, עכטע קלאַסן-גע-
שטאַלען.

רעב אױרעמציס (אין דער „קישעפּמאַכערין“) ראַבאַניש-פּאַטרי-
ארכאַליש קאַפעליושל הויבט אָן, ווי אף אַ קינעמאַטאָגראַפישן עקראַן,
שווינדלען און פאַרוואנדלט ווערן אין אַ מאַדערנעם גווירישן צילינדר.
זיין בויך וואַקסט קאַלאָסאַל אויס, שוין איינגעפרעסט אין אַ היינט-
וועלטיקן ראַק און עס דערשיינט פאַר אונז פּלוצים דער מאַדערנער
קאַפיטאַליסט אָשער פּיין („דאָס גרויסע געווינס“). דער אַביסל נאָך
פּאָלקסטימלעכער מאַרקוס („קישעפּמאַכערין“) באקומט מיטאַמאַל דעם
אויסזען פונם מאַדערנעם גווירישן „בענאַק“ סאַלאַמאַן פּיין („גרויס
געווינס“), וואס וויל אפילע ניט הערן וועגן האַנאַכעס אף דירע-געלט
פאר אַרימע שכינים פון זיין פּאַטערס הויז, און אויב פריער („קישעפּ-
מאַכערין“) האָט איבערן „וואוילן פּאָלק יסראַעל“ געהאַט האַשגאַכע „אין
נאָמען פון געזעץ“ דער פּאָליציי-קאַמיסאַר, האָבן מיר איצט פאר זיך
דעם הויז-פאַרוואלטער קאַלטון („גרויס געווינס“), דעם באַרופּענעם מע-
שאַרעס פון געלטזאק, וועלכער רעגירט שוין איבער „אַמכאַ“ אין נאָמען
פון זיינע באַלעבאַטיים-קאַפיטאַליסטן...

און אויך אינעווייניק אין „אַמכאַ“ דערזעען מיר פאר זיך אַ
גאנצע ריי פראַצעסן:

„אויך בין קאַפּל, קאַפּל שוסטער“ איז פונם איינהייטלעכן מאַרק-
קאַרנאַוואַל פארשוואַנדן: אָדער ער האָט געעפנט א וואַרשטאַט און מע
אַרבעט בא אים, אָדער ער איז אליין אָנגעקומען פאַר א געזעל צו
עמיצן אין וואַרשטאַט, —מיר האָבן שוין צו טאָן מיט שימעלע סאַראַקער
און זיינע געזעלן מאַטל און קאַפּל...“

און אַנשטאַט דעם איינהייטלעך-מאָיסעדיקן פּאַלקסגערודער אין
מאַרק וועגן עפעס אַ יעסוימע מיטן צווינג „ווער איז דאָס קינד?“ ר=
דערט זיך שוין די שטאַט מיט: „מע זאָגט, און מע זאָגט, און מע זאָגט,
אז שימעלע איז געוואָרן א גוויר“, וואָס עס ווערט איבערגעריסן דורך
דעם שניידער-געזעל מאַטל מיטן שניידיקן: „שימעלע סאַראַקער א שאַד—
עס וועט צוקומען אַ כאַזער אין שטאַט!“...“

מיט איין וואָרט, נאכן ערשטן צויבער פון פּאַלק אין שפּיל
האבן מיר דערזעען דאָס פּאַלק אין אינערלעכן סאַציאַלן
קאַמף—באוונדערע וועלטן פון גווירים און „אַמכאַ“, מיט באַוונדערע
ליידן און פריידן, אינטערעסן און שטרייטן. דער אידישער קאמער-
טעאטער האָט דאָס אויפגענימען און איבערגעדיכטעט אין א ניי ווערק,
אַבער דאָ איז שוין דער זאָרגלאַזער, גוטמוטיקער הומאַר-שמיכל פאר-
שוואַנדן: איבערלאַזנדיק נאך דערווייל דעם הומאַר פאַר „אַמכאַ“, האט
ער גענומען גיליאַטינירן די גווירישע סוויזע מיטן שאַרף פון זיין
ביזער סאַטירע.

אזוי אַרום איז נאָך דער „קישעפּמאַכעריין“, לויט גאַלדפּאַדענען“
געקומען „דאָס גרויסע געווינס“*, „לויט שאַלעם-אַלייכעמען“.

אויך אין „גרויסן געווינס“, ווי אין דער „קישעפּמאַכעריין“, האָט
דער טעאַטער פאַר זיך געשטעלט א גאַנצע ריי טעאַטראַל-קינסטלערישע

(* דער טעאַטער האט זיין ארבעט געגעבן א צו פלאקאטיש-שריינדיקן נאמען
200.000. מיר האלטן פאר בעסער און פאסיקער צו בלייבן באם נאמען, וואס שאלעם-
אַלייכעם האט געגעבן זיין ווערק.)

און סאָציאל-קולטורעלע אויפגאבן, וועלכע ער האָט, ווידער טאקע ווי אין דער „קישעפמאַכערין“, געלייזט דורך ריין פאַרמעלע מעטאָדן. ד. ה. דורך די אייגנטלעכע מעטאָדן פון דער קונסט.

ערשטנס, איז געשאפן געוואָרן די ערשטע אידישע סאָציאלע קאָמעדיע פון גרויסן מאַסשטאַב. שאַלעם-אלייכעמס קליינבירגערלעכע „זיטן-קאָמעדיע“ האלט ניט אויס דעם גראַנדיעזן פאַרנעם פון א. מ. גראַ-נאָוסקי, איז שאַלעם-אלייכעמס לירישער הומאָר און טרוימערישער סקעפטיס פאַרבליבן בלויז פארן קליינבירגערלעכן קערן פון דער פּיעסע, פאר שימעלע סאָראָקער, פאַר דעם שאַדכן סאַלאָוויטשיק א. ד. גל.— ד. ה. פאַר דער אייגנטלעכער סוויזע, וואס שאַלעם-אלייכעמס האָט אוי געניצט געקאָנט און געפילט. פאַר די צוויי עקסטע פלאַנגען—פאַר די ארבעטער און אַרבעטסלייט, פון איין זייט, און פאר דער גווייריש-באַנ-קירישער סוויזע, פון דער אַנדערער זייט, האט דער טעאַטער געפונען גאר אַנדערע ריטמען און טעמפן, געיאַרשנטע שוין ניט בא שאַלעם-אלייכעמען, נאָר אין דעם וועלטבאַנעם און אין דער אידעאָלאָגיע פון אַקטיאָבר.

ווייל אינם „גרויסן געווינס“ איז שוין די שפּיל ניט קיין איינ-היילעכע, נאָר אַ דיפערענצירטע, א צעגלידערטע; א שפּיל פון „אַמאָך“ און אַ שפּיל פון בורזשואזיע, און ביידע שפּילן פלעכטן זיך איבער אין אומויפהערלעכן קאמף. עס קעמפן צווישן זיך באוועגונגען, טעמפן און ריטמען, וועלכע גיבן שוין אין זייער סכום דעם איבערפלעכט פון קלאסן און שיכטן.

די שפּיל איז פארשאַרפט קעגן דער קלאָר אויסקריסטאליזירטער בורזשואזיע, וועלכע האלט שוין באַ איר אַפגאַנג.—די צעגלידערונג אין „אַמאָך“ בלייבט נאָך פאַרשאַטנט, עס בליצן נאָר דורך רעמאָזים אַף מעגלעכע שטרייטן אין אים. פונם סאַמע „דעק“ פון „אַמאָך“ פון די ארבעטער, איז געגעבן געוואָרן נאָר איין שטריך, וועלכער איז אָבער דער סאַמע בוילעטער און וועזנטלעכער סימען זייערער: דאָס איז דער קולט פון אַרבעט און מי. און אינם „גרויסן געווינס“ איז וואונדערלעך אויסגעדיכטעט די ליכטיקע פרייד פון אַרבעט. ווי עס עפנט

זיך נאָר דער פאָרהאַנג אינם ערשטן אַקט, אזוי ווערן מיר שוין פאר-
שיקערט און פאַרצויבערט דורך אַרבעטס-פרייד: די זשעסטן, די בא-
וועגונגען, די טעמכן, די ריטמען, די מוזיק, דאָס געזאַנג — אלץ איז
דורכגעדרונגען מיט דערהויבענעם עקסטאַז פון אַרבעט, פון פּראָ-
דוצירן. און די פרייד פון אַרבעט שפילט שטענדיק אין די אַרבעטער.
זייערע לידן און פריידן טראָגן אף זיך דעם שטעמפל פון באַפליגלטער
מי. אין פערטן אַקט, ווען מאָטל און קאַפל (גערטנער און גאַלדבלאַט)
טראָגן זיך ווי לייכטע פּרילינג-ווינטלעך איבער דער בינע מיט דער ליד
פון זייער ליבע („זאָג מיר, מאָטלו“ — „וואָס איז, קאַפּל?“) צו ביילקען
(ראם); ווען מאָטל און ביילקע דריקן אויס זייער ליבע אין קונדיסיס-
שטיק פון גאַסן-ארלעקיגען מיט טענץ אונטער דער „מוזיק“ פון אַ
שפילקעסטל, וואס עס פאַרענדיקט זיך מיט:

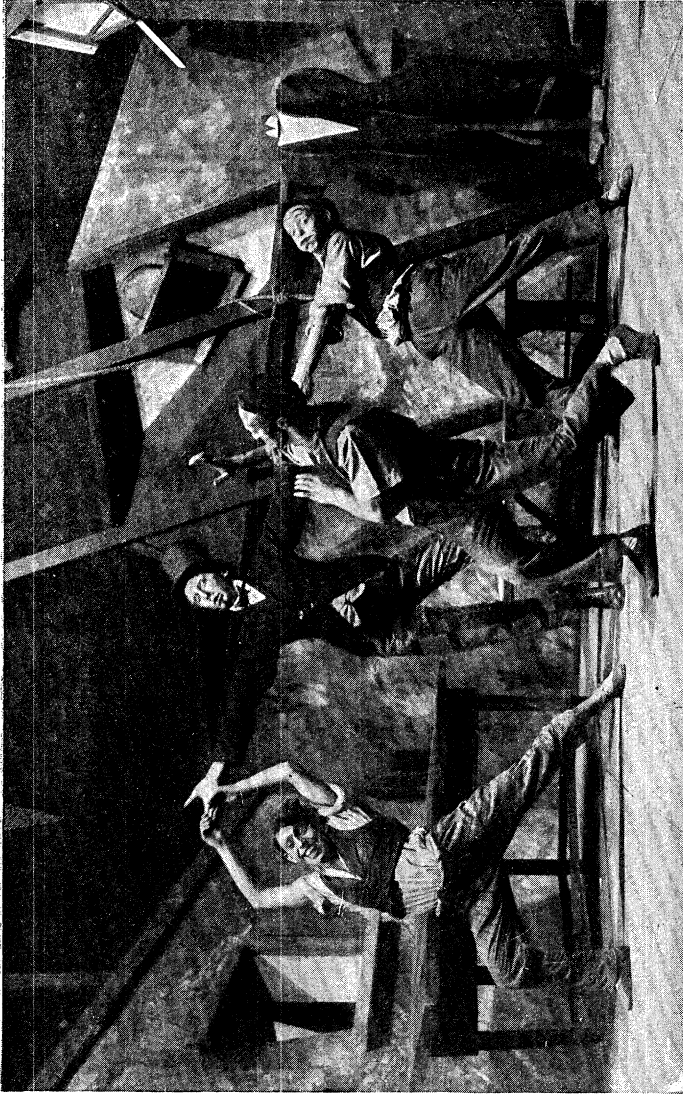
„באַ מיין לעבן איך שווער!“ (ביילקע)

„און איך באַ אייזן און שער“ (מאַטל).—

שטראַלט דערפון פרייד פון אייביקער אַרבעט-יוגנט.

„יוגנט האָב איך, יוגנט איז מיין גרויסער, גרויסער אויצער“
(קוויטקא). אָבער ניט קיין פּערזענלעכע יוגנט, נאָר יוגנט פון אַ קלאַס,
פון זיין אוראלטער סטיכע — פון דער אַרבעט.

און מיר פילן, אז ווען דיראָזיקע דערוויל נאָך אינסטינקטיווע,
סטיכישע פרייד פון אַרבעט וועט באַזינט ווערן, ווען די פרייד
פון אַרבעט וועט פאַרוואַנדלט ווערן אין דער אידעאָלאָגיע פון
אַרבעט, וועט דאָס מוזן ברענגען צום פריידיקן זיג פון דער אַרבעט.
און אין פינאַל פונם פערטן אַקט, ווען, באַפרייט פונם קאַשמאַר פון די
„צוויי הונדערט טויזנט“, וואָס האָבן זיך געהאַט ווי אַ מיין דיבעק אריי-
געכאַפט אין איינעם פון זיי, לאָזט זיך „אַמכאַ“ אין אן אייגנאַרטיקן
מאַסן-טאַנץ מיט זשעסטן און באַוועגונגען, ווי זיי וואַלטן פון זיך עפעס
אַפּטרייסלען, גלוסט זיך אונז מיטשעפטשן דעם טעקסט פון דער רוסישער
מאַרסעליעזע: „לאַמיר זיך אָפּזאָגן פון דער אַלטער וועלט, לאַמיר אָפּ-
טרייסלען איר שטויב פון אונזערע פיס“...

”דאס גרויסע געווינס”

(1-טער אקט).

און אפן צווייטן פאָליוס — א פאַרגוילעמטע וועלט פון געלט-
מאַנעקענעס, א קלאַס, וואָס אלע פסיכישע יעסוידעס זיינען באַ אים
אויסגעאַנגען און וואָס איז מעסוגל געבראַכט צו ווערן אין ריין מע-
כאַנישע באוועגונג נאָר דורך איין צויבער-שפרוך: „צוויי הונדערט
טויזנט!“ אָדער „קאנטא-קורענט“. דעם קאַפיטאַל גיבן זיי אָפּ די גאַנצע
הימלישע און ערדישע מאַכט:

- „אויב אַן אַליע — איז אין שול בא מיר“
- „און אויב קרעדיט — בין איך באַנקיר“
- „גאַט האָט געוואָלט, האָט ער געגעבן —
מיט מאַזל!“

אונטער אַ „קאלאנאדע“ פון צוויי גווירים — אַן אלטן און אַ ניי
אויפגעקומענעם, גייט דורך, זיך בוקנדיק, א ריי גווירים-מאַריאַנעטן,
און איבער דער „קאלאנאדע“ פאכט אַ בעזים פון אַ גאַנסקערער — א
בעזים, ווי א סאַטירישע „קרוין“ באם אויפגאַנג און ווי א סימבאָל פונם
קומענדיקן פינאַל זייערן...

דאָס איז דער ערשטער אויפטריט פון דער גווירישער וועלט אין
„גרויסן געווינס“.

דערנאָך קומט דער גווירישער באַל מיטן פראַגראם-הימן:
„מע דאַרף ניט זיין שייך, מע דארף ניט זיין פיין, מע דאַרף ניט זיין
קלוג, — מע דאַרף נאָר האָבן גליק!“ דאָרטן, באַ „אַמכאַ“, שטראַלט די
ליבע מיט פרייד אונטערן געקלאַנג פון „אייזן און שער“ און אונטער
הילך פון שפילקעסטל, און דאָ זיצן „געערטע דאַמען“, זיפצן נאך
„שנייערסאַנס“, „בראַדסקיס“ און דערקלערן קימאַט געשלעכטלאז
„ליובאַוו איז דאָך ליובאַוו!“ און ווען בא מאַטן שייך פון די לייכטערס
הויבן זיך אָן רוקן צום „טיש“ אָפגעלעבטע פיגורן פונם גווירישן אויַלעם-
האַטויע באַ טונקעלע טענער פונם ניגן, וואָס עס גרימפלען אַפאַטיש די
שאַגאַלזירטע קלעזמער, מאכט עס דעם איינדרוק, ווי א מין „אַל מלא“ —
טאַנץ אף אַ לעוואַזע-פראַצעסיע איבער אַן אָפגעשטאַרבענעם קלאַס.
דאָס גייט שוין ארויס ווייט פונם געדער פון א ריין אידישער
קאָמעדיע, דאָס איז שוין אַן אַניווערסאַלע קאָמעדיע, וואו די בורזשואזע

ווערט מאַמעש גיליאַטינירט דורך דער סאַציאלער סאַטירע פון דער
אַקטיאָר-עפּאָכע.

און אינמיטן דידאַזיקע צוויי פּלאַנגען — די קאָמעדיע פונם עכטן
קליינבירגערטום, פון שימעלע סאַראָקער, אין וועלכן עס לעבט נאָך די
אלטע נעשאַמע פונם אידישן לופט-מענטש און דאָן-קיכאַט, אָבער וועלכן
עס באהערשן שוין די נייע באַגערן צו ווערן אַ גוויר. אַ מ אַ ד ע ר נ ע ר
כ אַ ל ע ם פּו ן א ן אַ ל ט ן ש נ י י ד ע ר. אין טאָך איז ער אַ שניידער,
אַן „אַמכאַ“, נאָך אַ פאַטריאַרכאַלער באַלעבאַס פון שניידער-געזעלן,
אַבער ער וואַרט שוין אַף דער גליקלעכער „ציאונג“. און ווען עס
גליקט אים אַפּ, און ער ווערט פון שימעלע סאַראָקער „סעמיאַן מאַ-
קאַראָוויטש“ באַקומען מיר אַ מיין אידישע וואַריאַציע אַף מאַליערס (*
„בירגער אַלס אַדלמאַן“). דאָ ווערן געגעבן וואונדערלעכע בילדער פונם
אידישן (און ניט בלויז אידישן) קליינבירגערטום, מיט דער באנאליטעט
פון זיין אלטגעלעכן אומגאַנג, מיטן מוסער-האַטקל פון „ליוויאַנען“ (קינע-
מאַטאַגראַפּן), מיטן אומגעשיקטן גלייכן זיך לויטן עכט-גווירישן פראנט
„וויפיל אַ נאָגיר עסט איינגעמאַכטס“, — האַקלאַל, דאָס אויפגעקומענע
באלעבעסל אין זיין גאַנצער פראַכט. דאָ שפּילט שוין שאַלעם-אַלייכעס,
וועלכער באַקומט ווידער אין קאַמער-טעאַטער זיין גרעסטן קינסטלערישן
טיקן...

אין אין דערדאַזיקער פאַרשטעלונג האָבן מיר שוין די ווייטערדיקע
שטופע פון אַקטיאָרן-שפּיל-שפּיל פון איינצלנע אַרטיסטן, ניט בלויז
פון מאַסן-האַנדלונגען.

אין צענטר שטייט אויך דאָ, פאַרשטייט זיך, מיכאַעלס. שימעלע
סאַראָקער, וועלכער פאַרנעמט אין שאַלעם-אַלייכעמס גאַלעריע קיין אַרט
ניט, איז דאָ אויסגעוואקסן אין אַ געניאַל בילד. שימעלע סאַראָקער
איז פארוואנדלט געוואָרן דורך מיכאַעלסן אין איינע פון די גרעסטע
שאַפונגען פונם אידישן קאַמער-טעאַטער. דער געמיש פון אַ האַצמאַך

(* מאַליער-א גרויסער פראנצויזישער קאמעדיע-פארפאסער פון 17-טן יארהונדערט.

מיט א פאטריארכאלישן שניידער-באלאבאָס, אין וועלכן עס רייסט זיך שוין אָפט דורך, האַגאַם נאָך נאַאיווע, „באַלאַגופישע“ טנועס, איז דאָ געגעבן געוואָרן אין א העכסט קינסטלערישער פאָרם. דאן גייט זוסקין—דער שאַרכן סאַלאַווייטשיק. אַן אויסגעטרוימט בילד פון א אידישן שאַדכן, מיט זיין האַנדלען און וואַנדלען, מיט זיין צונויפירן „אַ וואַנט מיט א וואַנט“, אליין שוועבנדיק אין דער לופטן אף זיין קלאסישן „שירם“.

און די שניידער-געזעלן, גערטנער (מאַטל) און גאלדבלאַט (קאַפּל)— דאס זיינען די ערשטע קינסטלעריש געגעבענע ארבעטער-געזעלן אף דער אידישער בינע. באַזונדערס אַנציענד איז גערטנער — מאַטל, דער עמעסער יונגט-טעמפ פון סטיכישן אַרבעטער-באַגינען. ערשט אויפגעקומען אף דער אידישער בינע, איז דאס שוין קימאט געוואָרן סצענישע קלאַסיק אין א ניט באאַרבעטן געביט...

אַנגעמערקט, אָבער ניט גענוג אנטוויקלט איז עטיע-מעניע (ראטבוים), גאַנץ קאלאריטיש איז אָשער פּיין אין דער פאַרקערפערונג פון נארויד, און א גאַנץ בוילעטע פיגור פון דעם הויז-פארוואלטער קאלטון גיט קראַשינסקי.

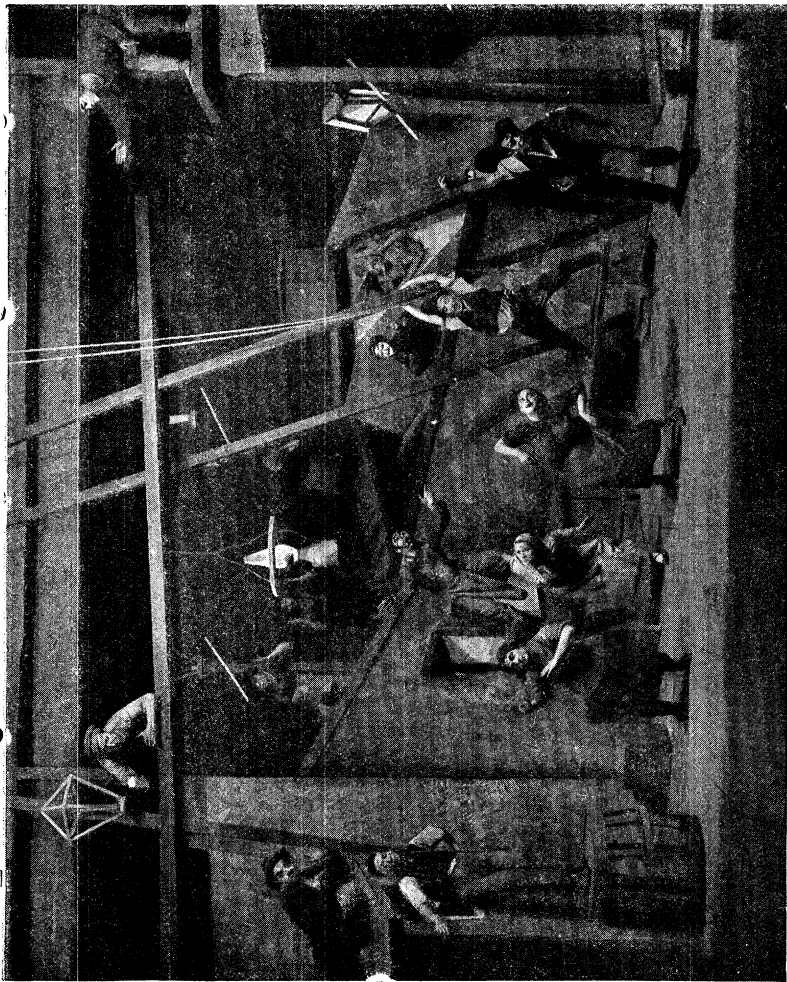
איבערהויפט האָבן מיר שוין אין דערדאָזיקער פאַרשטעלונג א גאַנץ גרויסע צאָל מער אָדער ווייניקער געלונגענע איינצל-געשטאלטן, געשאפענע דורך די אַרטיסטן פונם אידישן קאַמער-טעאַטער (ביילקע— ראָם—דערהויפט אין דער סצענע מיטן שפּילקעסטל; שידלאָ— בוכהאל— טער; ניי און פינקלקרויט—וויגדארטשיק און רובינטשיק א. א. וו.).

אבער באַזונדערס גלענצנד און ערפינדעריש איז דער איקער דער רעזשיסער אליין — א. מ. גראַנאַווסקי. ער האט דאָ געגעבן א ריי מאַסיסער-סצענעס, וואס וועלן פאַרבלייבן ווי אומפאַרגעסלעכע קלאַסיק פון דער נייער אידישער (און ניט בלויז אידישער) בינע. די סצענע פון דער גווירם-פּראָצעסיע אונטער דער „טויטלעבעדיקער קאלאנאדע“ מיטן אידישלעך-גווירישן נאַפּאַלעאַן, שימעלע סאַראַקער, בערויש; די סצענע מיטן לעבעדיקן קינעמאַטאָגראַף („א גרויסער סייכלז“) אין צווייטן אקט;

די סצענע פון קעמוי-פּאָטאָגראַפֿירן אפן גווירישן באל; די ליבע-דער-קלערונג פון מאָטל און בייִלקע אונטער „מוזיק“ פון א שפּילקעסטל, — איבערהויפט די גאנצע אראַנזשירונג איז איין אויסגעגאסן מאַיסטער-שטיק. אָבער, צום באַדויערן, קאָן מען די פּאַרשטעלונג נאָך ניט רעכע-נען פאַר פּאַרענדיקט. דאָס צווייטע בילד פונם צווייטן אַקט איז ווי ניט דערמאַכט. אין זיין איצטיקן אויסזעען מאַכט עס דעם איינדרוק פון באַנאלע אפּערע-שטיק, וואָס פּאַסן זיך לאַכלוטן ניט צו די גענג פון אַר-בעטער-כעווערע. דער פינאַל פונם פּערטן אַקט איז צופיל איבערגעלאָדן מיט טעניץ און געזאַנג קימאַט אן שום טעקסט. און דאָס שאַדט דעם איינהייטלעכן איינדרוק. די פּאַרשטעלונג ווארט נאָך אין דער הינזיכט אַף דער לעצטער רעדאַקציע פון דעם רעזשיסער.

אין „גרויסן געווינס“ האָט דער רעזשיסער אפּאַנים באַשלאָסן זיך באַגיין מיט נאך ניט אויסגעפרוואוּטע טוער אין די געביטן פון דעקארא-טיווער קונסט און מוזיק. איז די דעקאראַטיווע קונסט ארויסגעקומען נאָך ווי עס איז. זי האָט שוין די מאַילע, וואָס זי שטערט בעשום אויפן ניט דעם ארגאנישן גאַנג פון דער פּאַרשטעלונג. אַנדערש איז אָבער מיט דער מוזיק.

דער אידישער קאַמער-טעאַטער האָט אַף זיך גענומען די שליכעס וואָס באַ אַנדערע פעלקער פלעגט אויספילן אן אפּערן-טעאַטער: ער זאַמלט צונויף, ווארפט אין דער מאַסע מוזיקאַלישן פאלקלאר אין אַ קינסטלעריש-באַאַרבעטער און מאַדערניזירטער פּאַרם. דערביי דערפילט ער איין זייער וויכטיקע אויפגאַבע: ער עמאַנציפּירט דעם אידישן מאַ-טיוו, דעם אידישן ניגון פון דער שול-דיקטאַטור. ווייל אזוי ווי דער בייסאַהאַמערדערש איז געווען דער צענטר פונם אלטפּרענקישן „אינדנטום“, האָבן אפּילע וועלטלעכע מאַטיוון באקומען אַ רעליגיעזן בייטאַם. דער קאַמער-טעאַטער קערט זיי אום צו זייער וועלטלעכן שוירעש, און אוי-סער דעם קאַנאַניזירט ער די ריין וועלטלעכע גאַסן-מאַטיוון, וואָס האָבן קיינמאַל מיט דער שול ניט געהויזט, אָבער מיט וועלכע מע פלעגט זיך ווי „שעמען“.

"דאָס גרויסע געווינס"

(ו-טע אקט).

אזוי האָט דער טעאַטער געהאַנדלט אין „מאַזל־טאַוו“, אזוי האָט ער געטאַן באַווּנדערס אין דער „קישעפּמאַכערין“ און דאָס האָט ער זיך פאַרגענומען אין אַ גרויסן מאַסשטאַב אין „גרויסן געווינס“.

דאָ האָבן מיר, פון איין זייט, דעם מאָטיוו פונם רעליגיעזן „אָף בריי“, לעמאַשל, וועלכער ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ הומאַריסטישע קאַבצאַנים-ליד וועגן „און קיין געלט איז ניטאַ“; דער ציאַניסטישער הימן „אַל יבנה הגליל“ ווערט פאַרוואַנדלט אין ליד פון אַ שניידער-יונג „אונטערן גלעזל“. אין פערטן אַקט ווערן די כאַסענע-ניגונים שאַרושירט ביז דער לייצאַנישער כּופּע, — און אזוי אַרום עמאַנציפּירט פון זייער קאַנ-פעסיאַנעלן הייטל, גייען זיי גלייך איבער אין פריידיקע אמכאדיקע וואַקאַנאַליע-ניגונים. און פון דער אַנדערער זייט, זיינען דאָ רעאַבילי-טירט אַ גאַנצע ריי גאַסן-לידער (אַפן מאַטיוו פון „אוי, אוראַם, איך קאָן אָן דיר ניט זיין“, „דירע געלט דעם גאַראַדאַוואַי“, דער שפּילקעסטל-מאַטיוו א. א. ו.).

דאָס איז איינע פון די וויכטיקסטע מעטאָדן פונם קאַמער-טעאַ-טער, אָבער דערצו מוז דער קאַמפּאַזיטאַר האָבן אינערלעכע דערפאַ-רונג אין דעמדאָויקן שניט. צום באַדויערן, איז דערדאָזיקער געביט פאַר ל. מ. פּוּלווער אַ גאַנץ נייער, און ער איז מיט דער אויפגאַבע ניט אינגאַנצן פאַרטיק געוואָרן. ער פאַלט דאָ אַריין אָדער אין אַלטמאָדישע קלעזמער-גענג, אָדער אין עמעסע שול=„מאַראַליש“, אָדער פּאַשעט אין אפּערע-שטיק (באַווּנדערס אין בילד פון אוועקגאַנווענען בייַלקען). אין רעזולטאַט ווערן דאָ די מאַטיוון עמאַנציפּירט ניט אזוי דורך דער אַרקעסטריירונג, נאָר דורך דעם עצעם שפּילן פונם אַרטיסטן-אַנסאַמבל. אין דעם פּראַט איז די מוזיק פונם „גרויסן געווינס“ א פיל קלענער געווינס פאַר דער אידישער מא-סאָוער מוזיק-קולטור, איידער די מוזיק פון דער „קישעפּמאַכערין“...

אָבער דער סאַכאַקל איז: אַ פּראַכטפולע קאַמעדיע פון גרויסן מאַסשטאַב און אין אַ מאַדערניזירטן מאַליער-סטיל, א קאַמעדיע מיט אַ גרויסן רעוואָלוציאַנערן אינהאַלט, וועלכער איז פאַרקערפּערט אין העכסט קינסטלערישע פאַרמען.

„דער געט“

די פֿאַרשטעלונג „דער געט“ איז א נייע גרויסע דערגרייכונג פֿונם אידישן קאָמער-טעאָטער, — א דערגרייכונג סאַי אין קינסטלערישן, סאַי אין אידעאָלאָגישן זין.

אין קינסטלערישן זין איז די פֿאַרשטעלונג שטארק, ערשטנס, דערמיט, וואָס זי האָט אונז באַוווּן א שול פֿון ריין אַקטיאָרישער מאַסיטערשאַפט. אין דער שאַלעם = אַלייכעמשער מיניאַטור האָט א. מ. גראַנאַווסקי באַוווּן, אַז זיין סיסטעם פֿון מאַטעמאַטישער בויילעטקייט און אויסגערעכנטקייט, זיין מעטאָד פֿון ראַציאָנאַליזירן די קערפּער = לעכע און נעשאַמישע סצענישע באַוועגונגען מעכאַניזירן ניט די אַקטיאָרישע שפּיל, ווי פֿאַרשיידענע קאַטרילעווקער און ניט קאַטרילעוו-קער מעפֿונאָקים האָבן אין אָנהויב דעם קאָמער-טעאָטער פֿאַרגעוואָרפֿן. נאָר, אַדעראַבע, זיי זיינען מעסוגל צו באַפּליגען דעם מאַדערנעם אַקטיאָר, זיי סטימולירן און אָרגאַניזירן וויסנשאַפטלעך די שאַפֿונגס-פּראָצעסן פֿונם שוישפּילער. אין די פֿאַריקע ספּעקטאַקלען פּלעגט דער צושויער אָדער פֿאַרבּלענדעט ווערן פֿונם גרויסן ארטיסט מיכאַעלס, אָדער ער פּלעגט באַהערשט ווערן פֿון די וואַנדערשיינע מאַסן-שפּילן, אזוי, אַז אַף איינצלע ארטיסטן פּלעגט מען ניט ווענדן קיין באַזונדערע אויפֿמערקזאַמקייט. אין „געט“ פיגורירט ניט מיכאַעלס, און ס׳זיינען ניטאָ קיין מאַסן-שפּילן, — טרעט ארויס קלאָר און בויילעט די מאַסיטער-שאַפט פֿון איינצלע ארטיסטן און אַרטיסטינס.

די צענטראַלע פיגור אין דערדאָזיקער פֿאַרשטעלונג איז ראַטבוים (סאָרע - כאַנצע). אין „געט“ איז זי קימאַט דיזעלבע איבעראַשונג פֿון

קאמער-טעאטער, ווי מיכאעלס איז געווען אינם ערשטן מאַסקווער אַרויס-טריט פון קאַמער-טעאטער אין „אגענטן“ און „מאַולטאָוו“. מיט ראַטבויים - סאַרע-כאַנצע האָט דער קאַמער - טעאטער געגעבן דער אידישער בינע די ערשטע מאָדערנע ארטיסטין, אף וועמען דער אידישער טעאטער זאָל זיך שוין קאָנען אַריענטירן סאַי אין זינען פון שפּילן, סאַי אין זינען פון אינטערפּרעטירן (אויסטייטשן) ליטעראַריש-דראַמאַטישע פיגורן און סאַי אין זינען פון דער אידישער שפּראַך.

סאַרע - כאַנצע איז אייגנטלעך ניט קיין צענטראַלע פיגור ניט אין דער שאַלעם-אַלייכעמשער טיפּן - גאַלעריי און ניט אין דער טיפּן - גאַלעריי פון דער אידישער ליטעראַטור איבערהויפּט. נאָר ראַטבויים האָט אדאנק גראַנאַווסקיס פארטיפּטע קינסטלערישע און אידעאָלאָגישע טעאטער - מעטאָדן געמאכט פון דער צופּעליקער סאַרע - כאַנצע ניט בלויז א סצענישן, נאָר אפּילע א ליטעראַרישן ווערט, וועלכער וועט פאַרבלייבן אין דער אידישער קונסט - קולטור. די אַלטהאידישע „איי שעס - כאַאיל“, וועלכע האָט ניט וואו אַהינצוטאָן אירע ברויזנדיקע קרעפטן און ענערגיע אין דער סוויווע פון באַטלאָנעס און ספּאַריים - גריבלעריי, און ווערט דער איקער פארוואנדלט אין א פארביטערטער מאַרשאַאַס, אין א מין אידישלעכן נאַפּאַלעאָן אין א קליידל און מיט א בעזים אף די אַקסלען, - די דאָזיקע אויסגעטרוימטע און אויסגע-שפּילטע געשטאַלט גיט ראַטבויים איבער מיט דער גרעסטער קינסטלע-רישער בוילעטקייט. צו די פיגורן, וואָס דער קאַמער-טעאטער האָט אונט שוין געגעבן (מענאַכעם-מענדל, רעב אלטער, האַצמאַך און שימעלע סאַראַקער דורך מיכאעלסן; די קישעפּמאַכערין און דעם שאַדכן סאַלאָ-ווייטשיק דורך זוסקינען א. א. ו.), איז צוגעקומען א נייע סצענישע פאַרקערפּערונג, געשאַפּן דורך ראַטבויים.

א באַזונדערע אויפּמערקזאַמקייט פאַרדינט ראַטבויים שפּראַך אין „געט“, א זעלטן בוילעטע און שיינע שפּראַך. ביז אהער האָבן מיר אין קאַמער-טעאטער געהאַט נאָר די שיינע, דורכגעטראכטע און בוילעט-סצענישע שפּראַך פון מיכאעלסן און אינטערעסאַנטע פּראַוון פון נאַר-ווידן (אין „אוריכל אַקאָסטאַ“), איצט איז אויך צוגעקומען ראַטבויים

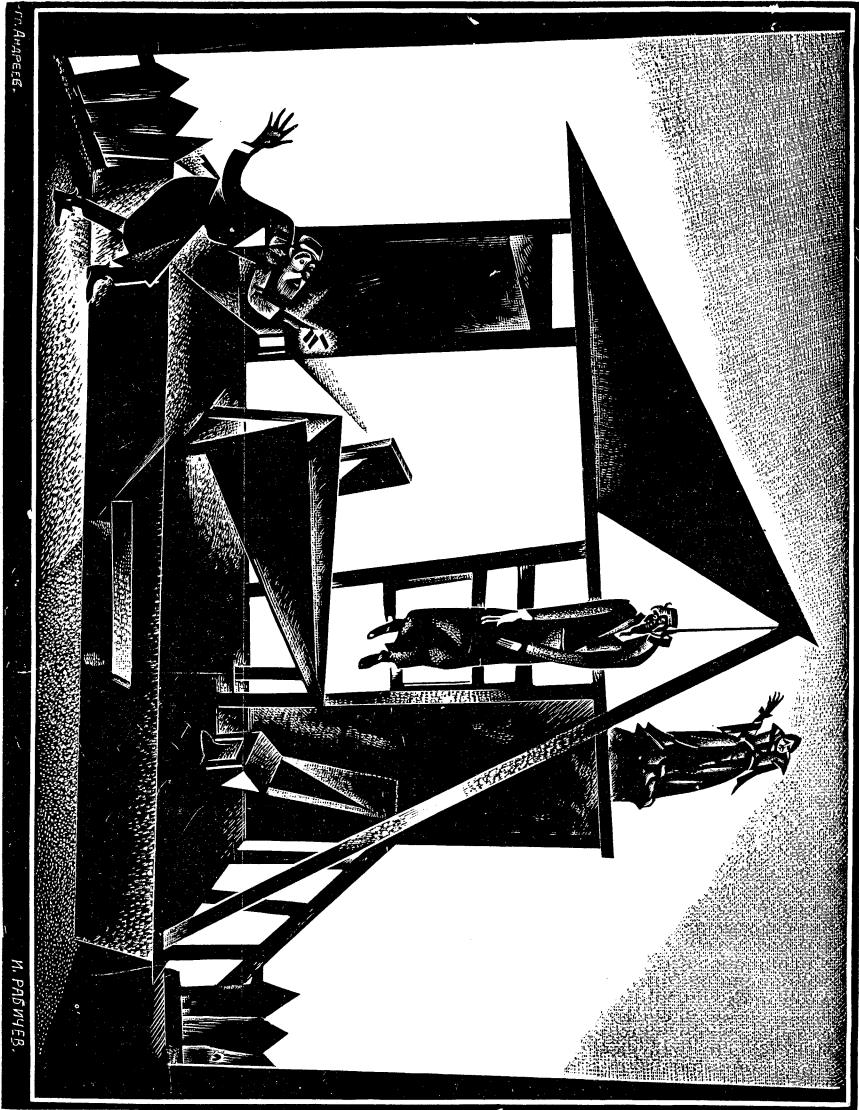
שפראך אין „געט“. ס'איז איבערהויפט נויטיק, אז אף דער שפראך פון די ארטיסטן פון אידישן קאמער-טעאטער זאל געלייגט ווערן די גרעסטע אויפמערקזאמקייט, ווייל ס'איז אונזער איינציקער מוסטערהאפטער אין אלע הינזיכטן טעאטער, טאָר דאָרט ניט דערלאָזט ווערן, אז די שפראַך, אפילע אין דער קלענסטער ראָלע, זאל גרילצן אין די אויערן, — און דאָס טרעפט דאָרט אַמאָל, צום באדויערן. דעמראָזיקן וויכטיקן מאַמענט דאַרפן אלע ארטיסטן און ארטיסטינס נעמען אין באטראכט, ווייל די שפראַך פון מיכאַעלס און ראַטבוים איז אויך א גרויסע קינסט-דערגריי-כונג פונם אידישן קאמער-טעאטער.

אַבער מיט ראַטבוים ווערט ניט אויסגעשעפט די אַקטיאָרישע דערגרייכונגען פונם ספעקטאַקל. א שאַרפע און א פארגעדענקלעכע פיגור פונם מאַסקיליש-מיסנאַגדישן איידעם (מאַטעלע) גיט אונז גערטנער. דער רעזשיסער האָט דאָ אויסגענוצט א ניי מיטל פון סצענישער שיל-דערונג: ער גיט איבער סצענישע כאַראַקטעריסטיקעס פון פארשיידענע אידישע קולטור-טיפן (כאָסיד און מיסנאַגעד) דורך אַנטשפרעכנדיקע דיאַלעקטן. האַגאַם גערטנער פאַרפלאַכט און „פאַרמיסנאַגעדט“ גאַנץ געלונגען דעם פוילישן דיאַלעקט און מאכט דורך דעם בוילעטער דאָס בילד פון א באַלעבאַטיש-מאַסקילישן יוגן מאַן, אַבער פאַלקלאַריסטיש האָט דאָ גראַנאַווסקי פארגרייזט. דער פוילישער דיאַלעקט איז לויט אלע זיינע אייגנשאַפטן ניט קיין מיסנאַגדישער, נאָר א ריין כסידישער... דאָך איז דער עצעם-מעטאָד, אַנגעצייכנט דורך גראַנאַווסקין און פאַרווירק-לעכט דורך גערטנערן, א גאַנץ שאַרפּויניקער און באַרעכטיקטער.

טאַקטפול, אַפּגעהיט פון צו פיל שאַרוזשירן איז מינקאַווע אין איר ראָלע פון א פאַרגוילעמט ווייבל (עטעלע), וועלכע איז „פאַרקאָכט“ אין איר מיסנאַגדישן מאַטעלע און איז פון אים געליבט.

ראַגאלער (רואוון הערש) איז, עמעס, אביסל צו ליריש און עמא-ציאָנעל פאַר די „איינובעטאַנישע“ מעטאָדן פונם קאמער-טעאטער, אַבער ער גיט א געלונגען בילד פונם זיידענעם לאַמדן, באַ וועמען דאָס ווייב „גייט אין די הויזן“.

„УДА“

И. АЛЕКСЕЕВ.

И. ПАЛДИН'ЕВ.

און זוסקין גיט אין זיין עפיואָדישער ראָלע (רעב שאַלעם) א גלענצנדר שאַרפן און קאָלאָריטישן וואַריאַנט פון שאַלעם-אַלייכעמשן שאַדכן.

אזוי, צו אין א גאַנץ קליינער מיניאַטור, ווי דער „געט“, דע-מאַנסטריט אונז שוין דער קאַמער-טעאַטער אַ מערקווירדיק בינטל גאַנץ באַגאַבטע אַרטיסטן.

און שאַרף און אויסדריקלעך, אין פאַרטיפטן סטיל פונם קאַמער-טעאַטער, איז די איינציקע מאַסן-סצענע פונם ספּעקטאַקל — די סצענע פונם געט. דער ראָוו (קראַשינסקי) מיט זיינע „עשרה (צען) באַטלאַנים“, זייער אויסריכטן דעם געט, דערנאָך זייער טאַנץ מיט לאַמטערנעס, ווי פאַרלוירענע מאַסקעס פונם אידיש-קליינבירגערלעכן אוילאָם-האַטויע, — דאָס איז אן עמעסער „באַרוך דאָיאָן עמעט“ איבער דער אָפּגעשטאַרבֿע-נער וועלט פון דער אלטער אידישקייט. און דאָ קומען מיר שוין צו דער אידעאָלאָגישער זייט פון דער פאַרשטעלונג.

גראַנאַווסקי האָט דאָ געהאַנדלט לויט זיין אויסגעפרוואוטן מעטאָד: ער נעמט געוויינלעכע שטייגער-פּיעסן, אַנטבלויזט זייער סאַציאַל-פּסיכאָ-לאָגישן סקעלעט, פאַרשאַפט זיי און טייטשט זיי אויס סצעניש אזוי, אַז זיי ווערן אומגעריכט פאַרוואַנדלט אין רעוואָלוציאָנערע זאַכן. און אין דעם „שאַלעם-אַלייכעם-אָוונט“ זעען מיר די עוואָלוציע, וואָס די סצענישע אידעאָלאָגיע פונם קאַמער-טעאַטער האָט דורכגעמאַכט פאַר זיינע מאַסקווער יאָרן. „מאַזלסטאָוו“ איז נאָך גוטמוטיק הימאַריסטיש, ניט געקוקט אָף זיין פּינאַל; „ס'אליגן“ איז שוין מער סאַטיריש; „דאָס גרויסע געווינס“. איז שוין אינגאַנצן א טעאַטראַלע סאַטירע, אָבער צוליב דעם האָט דער רעזשיסער בעקיוון פאַרגוילעמט די בורזשוואַזע פּערסאָ-נאַזשן. „געט“ איז שאַרף סאַטיריש לויטן עצעם צוגאַנג: מענטשן זיינען דאָ לעבעדיקע, באַוועגלעכע, אָבער זיי לעבן און באַוועגן זיך ווי אין אוילאָם-האַטויע, ווייל זיי האָבן ניט קיין קויכעס ניט צו לעבן און ניט צו באַרואיקן זיך אין זייערע קוואַרים אָף דער וועלט. און סאַי דער פּראָטעסט-הימן פון די באַטלאַנים („פע, אָבער גאָר פע“), סאַי דער טאַנץ פון די לעבעדיקע מייסיים מיט זייער וואַנדערלעך צוגעפאַסטן ניגן

וועלכער ענדיקט זיך מיטן האָפענונגסלאָזן קרעכץ „סאַרע-כאַנצע“, טאַי
דער פינאַל, ווען רואוון-הערש הענגט זיך און זינגט הענגענדיק, שוין
נאָכן טויט זיין ליד „פע, אָבער גאַר פע“,--דאָס זיינען אלץ שאַרף
פאַרטראַכטע און בוילעט אויסגעפירטע מאַמענטן פון רעוואָלוציאָנערן
אַנטבלייזן די קליינבירגערלעכע אידישקייט: גיט זי לעבט, גיט זי איז
נאָך אינגאַנצן אָפגעשטאַרבן. און אפילע זייער „יוגנט“ (מאָטעלע און
עטעלע) איז פאַרגוילעמט, און פון יוגנטלעכער ליבע - ליד בלאָזט אַ
קוואַרים-ווינטל.

און ווידער האָט דער קאַמער-טעאַטער אויסגענוצט זיינע אויסגע-
פראוויטע מעטאָדן: מוזיק און דעקאָראַטיווע קונסט אלס אָרגאַנישע אנ-
טיילנעמער אין שאַפן דעם ספּעקטאַקל. דער קאַמפּאָזיטאָר אַל. קריין
האַט דאָ ארויסגעוויזן זיין גרויסן טאַלענט און וואונדערלעכן כוש, און
זיין באַאַרבעטונג פון די ניגונים און מאָטיוון דרינגט אריין טיף אין
טאָך פון דער געשילדערטער סוויוע און פון אירע איינצלנע פּערסאָ-
נאַושן. קריינס מוזיק אין „געט“ איז איינע פון די גרויסע געווינסן פונם
קאַמער-טעאַטער, וועלכע מע דאַרף צורעכענען צו די ווערק פון שא-
גאלן, אלטמאַנען, ראַבינאָוויטש און אַכראָן.

דערצו דאַרף מען נאָך צוגעבן די טרעפלעכע קאָנסטרוקטיווע
דעקאָראַציעס און די קאָסטיומען פונם יונגן קינסטלער ראַביטשעוו,
וועלכע דערגאַנצן דאָס בילד.

דער „געט“ איז א שיינער קאַנדענסירטער סאַכאַקל פון פינף יאָר
קאַמער-טעאַטער.

קליינקונסט-
פארשטעלונגען

קליינקונסט

דער אידישער קאמער-טעאטער פארמאגט פיל פרייד — פרייד אַנגראָן און פרייד לאכאדים. גיסט ער פאנאנדער די אַנגראָ-פרייד אין זיינע מאנומענטאלע פאַרשטעלונגען, און די לאכאדים-פרייד שטראלט ער אויס אין „קליינקונסט“, וואס ער שאפט ביינע לעביינע, אין שטונדן פון שפילעוודיקן אַפּרו, צווישן איין גרויסער ארבעט און דער צווייטער.

„קליינקונסט“ — דאס איז קונסט אין פיזיש קליינע מאָסן און פארנעמען, וועלכע בלייבט אבער און מוז בלייבן ניט געמינערטע קונסט אין אלע אנדערע הינזיכטן. דאס איז טראפנס קונסט, אין וועלכע עס שפילען זיך אפ באַשטימטע „וועלטן און וועלטעלעך“ אונטער א בא-זונדערן זע-ווינקל מיט אַ באזונדערן צוגאַנג. אין קליינקונסט איז דער קינסטלער פריי פונם שווערן צוואנג פון גרויסע, אויסשעפנדיקע קאוואַנעס, זיין שעפערישער בליק גיט, ווי אן איינצל-שטראל פון א פראַזשעקטאָר, א טאַפ אָן עפעס אַן אפגעזונדערטן מאמענט, דערשיינונג, פאקט אָדער עפיזאָד, באַלייכט אים און פארשווינדט, איבערלאָזנדיק א באַשטימטן אַפּואַץ.

ווען און וואו איז אַנטשטאַנען די קליינקונסט און וועלכע סיבעס האָבן זי ארויסגערופן צום לעבן — וועגן דעם וועלן מיר דאָ ניט ריידן, אָבער איינס ווילן מיר דאָ פאַרצייכענען: די בורזשואזיע האָט פאַרוואַנדלט די קליינקונסט אין קליינלעכע שונדקונסט, אין קיצל-קונצן פאר די זאטע און דעגענערירטע שיכטן פון דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאַפט. פון קצבאַרע, וואס איז אויפגעקומען ווי א מיקלאט פאר

שפילגייסטער, וועלכע האבן זיך געפילט געענגט אין זיי ער בורזשואזער געזעלשאפט און זוכן וואו און ווי אויסצוגיין קעגן איר זייער אויפ- גערודערטן געמיט, איז געוואָרן שאַנטאַנען און „וואַריעטע“ טעאַטערן, וואו עס בליט ניבלפע, אומציקטיקייט און באלעבאַטישע באַגרעניצטקייט אין זייער גאַנצן „גלאַנק“.

דערפון איז אָבער די קליינקונסט אלס אַזעלכע ניט געפאַטלט געוואָרן. אַדעראַבע, לויט איר עצעם און פאַרמען איז זי עפּשער מער צוגעפאַסט צו דער גאַס אין גוטן זינען פון ווארט, זי איז מעסוגל צוליב איר צוגענגלעכקייט סאי אריינזאפן איינצל-מאַמענטן פון מאסאון האנדל- וואנדל, סאי אריינציען אין איר קרייז אומגעריכטע שעפער פון צווישן די מאסן. ניט אומזיסט ווערט, לעמאַשל, אין מאַסקווע אין א געוויסער מאַס קולטיווירט די אַזוי אָנגערופענע עסטראדע-קונסט.

דער אידישער קאַמער-טעאַטער, וועלכער האט אף זיך גענומען די מיסיע אויסצובויען אלע געביטן און זשאנווען פון אידישער טעאַטער- קונסט, האט געווענדעט און געמוזט ווענדן זיין אויפמערקזאַמקייט אויך אף דער קליינקונסט. אבער די קליינקונסט אינם אידישן קאַמער-טעאַטער האט נאך א באַשטימונג: זי איז דאָס מיטל צו רעאַליזירן דעם איבער- פלוס פון שעפּערישע קויכעס, וועלכע אירן און ברויזן אין אים. אין די גרויסע פאַרשטעלונגען שפילט דער טעאַטער צוליבן אוי לאַם, אין דער „קליינקונסט“ שפילט דער טעאַטער צוליב זיך: טאַלענטן באלעווען זיך, לאדן אויס זייער אַנגעזאַמלטן אימפעט, און עס איז שטענדיק א פרייד צו זעען טאַלענטן-שפיל...

אָבער בא דער גאַנצער זאַרגלאזיקייט פון דער קליינקונסט אינם אידישן קאַמער-טעאַטער שטעלט ער דאָ פאַר זיך אויך געזעלשאפטלעך- קינסטלערישע אויפגאַבן:

דאָ ווערן אפגעשליפן און אפגעפיילט איינצל-שטיקער און איינצל- עפיואדן, וועלכע וועלן דאַרפן שפּעטער אריינגיין ווי באשטאַנד-טיילן אין גרעסערע ארבעטן.

עס ווערן אויפגענומען „רעאַביליטירט“ און באאַרבעט מאמענטן פון מאסן-שאפונג און געזאַמלט די קליינקונסט פון אונזער פאָלקלאָר.

עס ווערן אָפגעשליפן און טרעפלעך געשיקט פאַרגיפטעטע פּיילן
אין געוויסע רעאקציאָנערע דערשיינונגען פון אונזער געזעלשאפטלעכן
און קולטורעל-קינסטלערישן לעבן.
אזוי ארום באקומט אויך די קליינקונסט איר גרעסטן טיקן אף
דער בינע פונם אידישן קאמער-טעאטער.

קאָמעדיאַנטן-קאַרנאוואל

„קליינקונסט“, וועלכע באשטייט פון אַ גאַנצער ריי גלענצנדע קאמעדיאַנטן-שטיק און פריידיקע קונדייסים-גענג.
 גאסן-לידער, שיין אויסגעפירטע דורך רָאָם. זי האָט אויפגעזאַמלט אלע ניואַנסן פון אידישע גאסן-זינגערינס און דערהויבט זיי צו מאד-רייגע פון עכטער קונסט. די אויסשפראך, די טראפן, די שטים-מאדוליא-ציעס, די מימיק — אלץ, וואָס מעפונאקים האבן געהאלטן פאַר „וואולגאַר“, איז דא איבערגעגעבן מיט אַזאַ עכט קינסטלערישער „אַמכאַדיקער“ שלייעס, אַז מיר דערפילן אַ ווארימען שטראם פון סימפּאַטיעס צווישן אונז און דער גאַס — אונזער גאַס.

דאַסזעלבע, האַגאַם אין אַן אַנדער פאַרם און זין, פילן מיר באַם אַנסאַמבל „די ווארשעווער גאַנאַוים“. אַזאַ אימפעט, אַזאַ אויפברויז, אַזאַ דראַנגפולער הו-האַ, אַז מיר ווערן מאַמעש פאַריכאַפט ווי דורך אַ ווירבל. מיר פאַרגעסן דאָ גאַנאַוים און לאַבוסן און זעען נאָר אַ מאַסע און שטורעם. זאָל דער שטורעם זיגן — גאַנאַוים און לאַבוסן וועלן מעמיילע פאַרשווינדן. עכטער פאַלקלאַר, איבערגעדיכטעטער אין ריינע קונסט. אָדער „בעשאַס אַנטראַקט אַף דער „קישעפּמאַכערין“. מאַמעש אַ פּראָזשעקטאַר-שטראַל, געוואָרפן אַף אַ ווינקל פון אונזער קולטור-לעבן. זוסקין גיט וואונדערלעך איבער אלע „גייסט“-ניואַנסן פון אונ-זער באַרופענעם „כינקע-פינקע“-צושויער און פון זיין טעאַטער. אַ העל באַלויכטענער מאַמענט פון אידישעלעכער קולטור-געשיכטע.
 „פּריילעכס“, „כּסידישע טענץ“, „כּסידישע ליבע“ — זיינען שוין

מאמענטן, וועלכע דער טעאטער גרייט אדער האָט געגרייט פאר זיינע גרעסערע ארבעטן. דא גיט אונז דער טעאטער די מעגלעכקייט אריינצו-קוקן אין די „קאָדשע-קאָדאָשים“ פון זיין לאַבאָראַטאָריע. מיר דערזעען דאָ פאַר זיך אינטערעסאנטע מעטאָדן און אויפגאבן:

ערשטנס, אן אָנגעשטלענגטער פּראָוו אָפּצורייניקן דעם כּסידישן פּאַלקלאָר פּון זיין רעליגיעז-מיסטישן הייטל. צווייטנס, אנטפלעקן דעם קינסטלערישן סאָר פון דער כּסידישער מיסטיק, שאפן די ריכטיקע, אָנשוילעכע היסטאָריש-קולטורעלע פּערסעקטיוו, קעדיי צו באַקומען די מעגלעכקייט צו שאפן צווישן דער מאַסע און דערדאזיקער מיסטיק דעם ריכטיקן מעהאלעך...

באָ אונז זיינען, צום באַדויערן, פאַראַן צו „פרומע“ קאָמוניסטן, וועלכע זיינען נויטע מאַכמיר צו זיין און צו אַסערן כּסידישע טענאָ אָ רעוואָלוציאָנערער בינע. דאַרפן מיר זיי דערמאָנען, אז אָף דער רו-סישער בינע האָט נאָך ביז איצט קיינער זיך נאָך ניט דערטראַכט צו אַסערן טענאָ פון „באָיאָרינעס“, האַנאַם דיִדאָזיקע טענאָ זיינען דורך און דורך דורכגעדרונגען מיטן רוסישן באַיאָרישן אַלטערטום, מיט זיין לייבאייגנטום, פּאָליטישער פאַרשקלאַפּונג א. א. וו. אויסשילן די פּאַלק-לאָרישע שיינקייט פון אירע היסטאָריש אָנגעוואַלגערטע רעאַקציאָנערע פּלאַסטן, עמאַנציפירן די פּאַלקסאָנסט פון איר רעאַקציאָנערן איבערבו-דאָס איז די אויפגאבע פון רעוואָלוציאָנערער קונסט איבערהויפּט, און דאָס טוט אויך דער אידישער קאַמער-טעאטער סאי אין זיינע גרויסע ארבעטן, סאי אין זיין „קליינקונסט“.

דערנאָך גייט דער גלענצנדער שאַרזש פון דער „כּסידישער מאַר-סעליעזע“, אזוי מאַיסטערהאַפּט אויסגעפירט דורכן אָנסאַמבל מיט מיכאַעלסן בערויש. דער גאַנצער „סאָד“ פונם „אידישן פעווראל“ מיט זיין ציאָנים-טישער רעוואָלוציאָנערישקייט, מיט דער „קאַמפּס-גרייטקייט“ פון פאַרשיי-דענע אייער-הענדלער*) באַ פאַרשיידענע, דעמאָקראַטישע וואַלן זיינען

(*) באַ די וואַלן צו די קעהילעס און צום אידישן צוואַמענפאַר אין 1918 יאָר האָבן פיגורירט קאַנדידאַטן-צעטלען פון „אייער-הענדלער“ א. ד. גל.

דא שאַרפּוּניק איבערגעגעבן. „מי פּאָידיאַמסיאַ“. „דאַכט זיך: אַי-אַי-אַי—
 נאַר נאַם נייע נאַדאַך“ (וועגן דעם געלט-אַפּגאַט)...
 און שוין גאַר אַ גלענצנדיקע זאַך ניט בלויו אין געפּיט פּון אַידי-
 שער קליינקונסט איז דער „שידעך“ — אַ „פּיעסע אין ח"י מוויקן“. עס
 איז זעלטן צו טרעפּן אַזאַ שאַרפּע קינסטלערישע סאַטירע אפּן גאַנצן
 קלאַפּער-געצייג פּון דער דעגענערירטער אַפּערע און אַפּערעטע, מיט זייער
 קאַלבי-מוזיק, מיט זייער באלעט, מיט זייערע ליברעטאַס, מיט זייער
 „אַיידלקייט און פּיינקייט“. מיכאַעלס אלס אַפּערע-זאַקן, וואס באַכערט זיך,
 די מומעס און מעכטענעסטעס, די קאַלע, די באַלערינעס, די דעקאַראַ-
 ציעס, דער גאַנצער אַרום איז פּול מיט אַזאַ קינסטלערישן יוגנט-כּויעק
 קימאַט אפּן גאַנצן איצטיקן בורזשואַן טעאַטער-וועזן, אַז דער „שידעך“
 איז, ניט געקוקט אפּ זיין הויך קוואליפּיצירטער רייזן-אַידישער פּאַרם, אַן
 סאַפּעק אַיינער פּון די בעסטע נומערן אין דער מאַדערנער „קליינקונסט“.
 איבערהויפּט באַווייזט דער אַידישער קאַמער-טעאַטער אין זיין
 קאַמעדיאַנטן-קאַרנאַוואַל, אַז ער איז אין זיין „שקאַצעריי“ פּונקט אַזוי
 יונג, פּריידפּול, קינסטלעריש און רעוואַלוציאַנער, ווי אין זיינע גרויסע
 און ערנסטע אַרבעטן.

„דריי פינטעלעך איד“

ווי דער אַ ספעקטאַקל, אָף וועלכן דאָס „גרויסע“ פּובליקום לעבט איבער אַ דורכפאַל אָדער האַלט זיך אָף אַ האָר פּון אַ דורכפאַל, און דאַפּקע שוין צוליב דעם, וואָס דערדאָזיקער ספעקטאַקל נעמט באַ אים אויסערגעוויינלעך אויס. — מער פּון אַלע ספעקטאַקלען פּונם אידישן קאַמע-טעאַטער. אָבער דערדאָזיקער „דורכפאַל“ אָדער קימאַט-„דורכ-פאַל“ איז שוין אַזעלכער, אַז ער שטעלט מיט זיך פאַר אַ געפאַר פאַרן טעאַטער גיפּע.

אַ ספעקטאַקל, וואָס זיין קאוואַנע איז—שאַרפע סאַטירע אָף אַלע „הייליקטימער“ פּונם בירגערלעכן „פאַלק יסראַעל“, נעמט אויס דאַפּקע באַ דעמדאָזיקן פאַלק יסראַעל אין רופּט אַרויס אַ סאַך ווייניקער באַ-גייסטערונג באַ דער אַרבעטערשאַפּט, וואָס „פאַר איר, צוליב איר און מיט איר“ אַרבעט דער טעאַטער.

וואָס איז די מאַיסע?

שוין מיט דער „קישעפּמאַכערין“ האָט זיך אָנגעהויבן אַ פּעריאָד פּון אייגנאַרטיקער דיאַלעקטיק אין די באַציאונגען פּונם „גרויסן“ פּוב-ליקום צום טעאַטער. אין דער „קישעפּמאַכערין“ האָט זיך דער טעאַטער צוגערירט מיטן צויבער-שטעקן פּון זיין וואונדערלעכער קונסט צום קוואַל פּונם אידישן פּאלקלאַר, און עס האָט אַ שפּריץ געטאָן מיט רייכ-קייט פּון אַזעלכע שיינקייטן, אַז דער אוילאַם איז מאַמעש פאַרגאַפּט געוואָרן. דער טעאַטער האָט דעם פּאלקלאַר ניט גענומען ווי ער שטייט און גייט, נאָר ער האָט אים געשליפּן און געפּיילט. ער האָט אים סטיי-ליזירט דורך די מעטאָדן און מיטלען פּון זיין רעוואָלוציאָנערער

קונסט, ער האָט אים באַפרייט פון זיין אידיש־לעך-באַלעבאַטישן בייגע-שמאַק און האָט אים געגעבן אַ מאָדערנע, „ווידערשפעניקע“ ווענדונג. האָט דאָס טאַקע דער אַרבעטער באַלד אויפגענומען מיט דער גרעסטער היספּאַילעט, און דער באַלעבאַטישער אוילאם האָט לעכאַטכילע גע-פרוואוט אַרויסווייזן אַ ווידערשטאַנד, אָבער סאָפּקאַלסאַף איז ער אויך באַזיגט געוואָרן.

אָבער דער באַלעבאַטישער אוילאם איז באַזיגט געוואָרן ניט בלויז אָדער, ריכטיקער, ניט אַזוי דורך דער „ריינער“ קונסט פונם טע-אַטער. דערדאָזיקער אוילאם האַלט זיך באַם קלאַל: „רוף מיך נאר און גיב מיר לעקאַך“. טאַקע, הייסט עס, סטיליזאַציע, טאַקע „כילעל האַ-שעם“, אָבער פּאַרט אַ אידיש זעמערך און ריקערל... און ווען דערנאָך איז געקומען דאָס „גרויסע געווינס“ מיט אַ שלאַל נייע זעמערלעך און ריקערלעך, און ווען אין „קאַרנאַוואַל“ זיינען ווידער געקומען זעמער-לעך און ריקערלעך, האָט זיך באַם „גרויסן“ פּובליקום געשאַפן די אי-לוזיע, אַז „וואָס מיר זיינען—זיינען מיר, אָבער אידן זיינען מיר“, און אַז אַפּילע אין קאַמער-טעאַטער, אין דערדאָזיקער קינסטלערישער פעסטונג פון דער רעוואָלוציע, איז „דעם זיידנס מיטוואָך דויערט נאָך און דוי-ערט“...

אַף איין מאָמענט האָט ווידער א שווינדל געטאַן דער אָנגעשטרענג-טער אַמאָל אין די באַציאונגען פונם „גרויסן פּובליקום“ צום טעאַטער—דאָס איז געווען באַם וואַינדערשיינעם „געט“, זיינען אָבער גלייך גע-קומען די „דריי פינטעלעך“, האָבן אַלעס פאַריכט, און די „מאַלפּן-לאַ-פעס“ פון בירגערלעכער „אוילאם-גוילאם“-ליבע האָבן ווידער אָנגעהויבן דראַען דעם טעאַטער...

קיינער קאָן מיך ניט כּוּישעד זיין, אַז איך בין קעגן דער גרוי-סער אַרבעט פונם טעאַטער אין געביט פון רעסטאָורירן און עמאַנצי-פירן פונם אידיש־לעכן אַלטוואַרג די שיינקייטן פונם אידישן פאַלקלאַר, אָבער די אַרבעט איז, אַזוי צו זאָגן, אַ העכסט דיאַלעקטישע און זי פּאָ-דערט די גרעסטע פאַריכט. און דאָ שטעלט זיך פאַרן טעאַטער אין איר גאַנצער שאַרפּקייט די פּראַגע פון רעפּערטואַר.

בזו איצט האָט דער טעאטער קיין לעכאטכילעדיקן רעפערטואַר
ניט געהאַט, נאָר דער רעפערטואַר פלעגט באַ אים געשאַפן ווערן שוין
לויט די גרייטע פאַרשטעלונגען. איצט אָבער, ווען ער
קומט אין באַריר מיט אַלץ גרעסערע און אַלץ פארשידנאַרטיקערע
שיכטן פונם ברייטן אוילאם און גראד אפן געפערלעכן באַדן פון „אי-
דישקייט“, מוז ער שאַפן שטרענגע אידעאָלאָגישע מעכיצעס צווישן זיך
אַלס רעוואָלוציאָנערן טעאטער און די פרעמדע קלאַסן-עלעמענטן. און
דאָס איז שוין שווער דורכצופירן מיט מיטלען פון ריינער פאַרם, וועל-
כע זיינען ניט שטענדיק צוגענגלעך פארן ברייטן אוילאם. דאָ מוז שוין
קומען צו הילף דאָס בויילעטע וואָרט. דער קלאַרער טעקסט, דער אויס-
געשפראַכענער רעפערטואַר.

און דידאָזיקע פראַבלעם ווערט פארן טעאטער שארף אוועקגע-
שטעלט דאָמקע אין צוזאמענהאנג מיט די „דריי פינטעלעך“ און נאָך
זיי. ווייל האַגאָם די „דריי פינטעלעך“ רעכענען זיך אָפיציעל פאר אן
„אויסער-פלאַן-ספעקטאַקל, איז ער דאָך, צום באדויערן, פארוואנדלט
געוואָרן אין דעם צענטראַלן פלאַן-ספעקטאַקל פונם יוביליי-סעזאָן...

פליאסקא-דריגא

„דריי פינטעלעך איד“—דאָס איז א ספעקטאקל פון „קליינקונסט“, און יעדער „פינטעלעך“ האָט זיך זיין באזונדערן כאראקטער, פארנעם און סטיל.

דריי „פינטעלעך“—דריי קולטור-צושטאנדן, דריי עסטעטיקעס, דריי אידעאָלאָגיעס,—דריי טעאטערן.

דאָס ערשטע „פינטעלעך“ („פרינץ פליאסקא-דריגא“)—דאָס איז דער „בארדיטשעווער (ווארשעווער, אָדעסער, קיעווער) טעאטער“,—דער אלטער אידישער טעאטער, וועלכער האָט אף א וואונדערלעכן אויפן זיך דערשלעפט אין זיין גאנצער אומבארירלעכקייט ביז דער עפאָכע פון אָקטיאבר. באשאפן דורך דעם גרויסן פורימשפילער, אווראם גאָלד-פאדן, האָט דערדאָזיקער טעאטער פון זיין שעפער געיאַרשנט בלויז דעם שונד, וועלכער איז גאָלדפאדענען געווען אויפגעצוואונגען דורך די בא-דינגונגען פון זיין סוויווע און עפאָכע, אָבער קיין איין טראָפן ניט פון זיין בריוונדיקן טאלענט און שפילעווודיקער פאָלקסטימלעכקייט. ער איז געווען און איז פארבליבן דער טעאטער פונם אידישן קליינבירגערטום און באלעבאטישן גראד, וואָס, ניט געקוקט אף אלע פארוואנדלונגען פון זייער סאָציאל-פאָליטישן שיקזאל, האָבן זיי פארהיט דעם גייסטיקן שניט פון דער אלטערענישער אידישלעכקייט.

אפאלאגיע פון „מיר-אידן“—שטייגער מיט זיין לאָזונג: „א איד איז דאָך עפעס א אידו“ דער טראדיציאנעלער אידישלעכער גויה, וועלכער איז די פארקערפערונג פון „אידן בניי ראכמאנים“. די גרויסע „ניסיים“, וואָס עס טוט מיט זיינע אויסדערוויילטע דער „אויבערשטער“, וועלכער

הייסט שוין דאָ ניט „קאוויאכל“ נאר אפן „הויכן“ סטיל פון טעאט; ר-
דייטשמעריש „ליבער הער גאַט“, וואָס „ער איז גערעכט און זיין מיש-
פעט איז גערעכט“. די „הויכע“ מאָראַל פון „מיט קיין געלט דאַרף מען
ניט שטאַלצירן, מע קען דאָס לייכט פאַרלירן“. די „טיטע“ ליריק פון
„די גאַנצע וועלט איז אַ פינסטערע גרוב, און אַלעס איז העוול האַ-
וואַלים“. די ליבע... פון ווייטן צו דער שטאַט יערושאַלאַאים און די
ציאָניסטישע כאַלומעס, וועלכע קאָנען פאַרווירקלעכט ווערן דורך די
„כאַסאַדים“ פון קייסאַרים און סולטאַנען, וואָס זייער „גוטסקייט און
קלוגשאַפט זיינען באַוואוסט איבער דער גאַנצער וועלט“. און דאָס אַלעס
אַף אַ פסיכישן פאן פון אומענדלעכער באַגרעניצטקייט אין אומבאַזוגבאַ-
רער באַנאַליטעט. אַ מין פאַרויס צוגעגרייטער באַדן פאַרן געדאַנקען-און
געפילן-גאַנג פונם קומענדיקן „בינטל בריוו“ אינם אַמעריקאַנישן „פאַר-
ווערטס“.

און די דאָזיקע פאַרשעפטע וועלט האָט פאַר זיך געשאַפן אַ טע-
אַטער, וועלכער איז וואונדערלעך צוגעפאַסט צו איר מעהוס.
קאָדערען שאַלעם-אַלייכעמשע „גאַלדשפינער“, נאָר מיט אַ באַ-
שטימטער געשולטקייט פון אַ באַזונדערן מין. נאַפּטאַלי מיט די לאַנגע
פיס, באַ שאַלעם-אַלייכעמען, האָט פראַקטיצירט איבער דער ראַלע פון
מעמוכן אין „אַכאַשווירעש-שפיל“, די „פאַנפּעוואַטע ניאָני“ האָט אָפּע-
רירט איבער די ראַלע פון וואַשטי האַמאַלקע, די פראַפּעסיאָנעלע
„גאַלדשפינער“ פונם אַלטן אידישן טעאַטער אַלס „מאָדערנע“ אַקטיאָרן.
האַבן שוין געהאַט צו טאָן מיט פּערסאָנאַזשן פון שאַמער-סיוושעטן.
פרינצן און באַסמאַלקעס, קאָנסולן פון דענעמאַרק און ניסים אין סטאַמ-
בול. און אַפילע אין די קלוימערשט „ליטעראַרישע“ פּיעסן פון יאַקאָו
גאַרדין האָבן מיר געהאַט צו טאָן מיט איבערגעניצעוועטע קעניג לירס
אוכעדימע. נאָר נאַפּטאַלי מיט די לאַנגע פיס האָט „געשפילט“ לויט
אייגענער אימפּראָוויזאַציע, האָט זיך „געקליידעט“ לויט דער אייגענער
פאַנטאַזיע, און דעקאָראַציעס פלעגט פאַר אים בילדן דאָס בלאַטיקע פו-
רים-שטעטל. די פראַפּעסיאָנעלע גאַלדשפינער האָבן שוין איבערגענומען
די ערגסטע שאַבלאַנען פון פאַרעלטערטע טעאַטערן, האָבן זיך געקליי-

דעט „אַלפי שאַמער“, באַ וועמען, לעמאַשול, די שפּאַנישע אידן אין די צייטן פון יעהודע האַלייווי טראַגן לאַנגע קאַפּטנס מיט געלע לאַטעס אָף די פּלייצעס, און די דעקאַראַציעס זיינען לויטן שניט פון אייניקע אילוסטראַציעס צו „האַנאַדע שעל פייסאַך“ אָדער צו „מעגילאס עסטער“. נאַפּטאַלי האַט געהאַט „סאַקאַנעס לאַנגע פייס“, וואָס האָבן זיך באַ אים אָנגעהויבן „קימאַט פון האַלז“. אָט די דאַזיקע פייס האָבן געיאַרשנט די נייע גאַלדשפינער פונם אַלטן טעאַטער, און דאָס האַט באַשטימט זייער באַוועגונגס-„קונסט“ אָף דער בינע. די פייס קומען זיי צונאָך נאָר באַם „רייבן“ אַ טאַנץ. זיי האָבן אָבער אויך געיאַרשנט נאַפּטאַליס „אַקטיאָרן“-שטאַלץ...

דאָס אַלץ האַט געשאַפן די „שול“ פונם „באַרדיטשעווער“ (לויטן קאַמער-טעאַטער-„אַדעסער“) טעאַטער. „איידעלער“ פרעמיערן-„גלאַנץ“; געליימטע באַוועגונגען; סטאַטיסטן, וואָס ווייסן ניט, וואו זיך אַהינטאַן פונם רעזשיסערס גזאַר; הויכער סטיל פונם וואָלינער דייטשמעריש מיט זיינע „טשיוויליוירטע מענצן“; פּיעסן פון דער האַפּטיורע, דעקאַראַציעס פון דער האַנאַדע—און די אויסשעפּנדיקע פאַרקערפּערונג פונם אַרט פילן און דענקען פונם „פּאָלק יסרועל“ (אפן וואָלינער דיאַלעקט)...

„פּליאַסקע-דריגאַ“ איז אַ וואונדערלעכער שאַרוז אָף דעמדאַזיקן טעאַטער. געבנדיק דעם טעאַטער אלס אַזעלכן, האַט שוין צוזאַמען דער-מיט גראַנאַווסקי העכסט געלונגען אנטבלויזט אין כּוּזעק-שפּיל די פּסי-כאַאידעאַלאָגיע פון די שיכטן, פאַר וועלכע דער טעאַטער לעבט און פון וועלכע ער ציט זיין מאַטעריעלע און גייסטיקע כאַיונע. דאָס גוויריש-„שטאַלצע“ „פּאָלק יסרועל“ מיט זיין „ליבן הער גאַט“; די „נאַציאָנאַל-לע“ לעגענדע וועגן דעם „איביקן יודע“ אין געשטאַלט פון יאַשע יודע דעם פעלדשער; די גרייטקייט צו מאַכן אַ „לעכאַאים אין דער שטאַט יערושאַלאים“; דער „אירישער קעניג איבער הייליקן לאַנד“, וואָס דאָס „פּאָלק“ באַקומט פונם „עדעלן סולטאַן“ פאַר זיינע „בלוט און טרערן“; די אומפאַרמיידלעכע בני-באַאייס באַ אַ לייטיש-נאַציאָנאַלן גוויר; „נעבעך“ אַ יעסומע און אַן אָרימער קאָרעו, אַן איבערגעגעבענער, אָבער ניט איבערגעשפיצטער „כאַיוועקאַיאַם“ מיט אַן אומזיניקן, אָבער קלוימערשט

עכט אידיש לעכען פיזמען „יאָקעס-בעמבע“—דאָס אלץ לעבט, שלענגלט זיך אין דרינגט ארויס פון דער עצעם שפיל אלס א ריין עסטעטישער אורטייל איבער דעם קלאל-ישראל, —אן עסטעטישער אורטייל, וועלכער באַקומט שוין פון זיך אליין אויך א פאָליטישן אינהאלט און באדייטונג.

דאָס אלץ איז ארגאניש פארבונדן און דרינגט ארויס פון דער פאָרם, פון דער אויסשטאטונג, פון דער אויספירונג, פון דער מוזיק.

די טרעפּלעכע באלאגאן-דעקאָראַציעס, בעקווין „צופעליקע“ און ביליק-פלאַכע; די סטאטיסטן, ווי ליימענע גוילאַמס, מיט דעם קאסקעט פון א פייערלעשער אף איינעם פון זיי, וואָס בילדן אין צאָל פון פיר פּערזאָן אי די גאַנצע ארמיי פונם באַגדיכאן „איבערן קיטאיעס-לאַנד“, אי זיין גווארדיע, אי זיין באַזונדערן אָפּטייל, אי די גווידישע געסט. דער מערקווירדיק-לוסטיקער האַקאָפּעס-טאַנץ פון די „הויף-דאַמעס“ פון „ציפּע דער באַגדיכאַניכע“ מיט די „כינעזיש“-אידישע סיפּערטוירעס אף די אָרימס; „די טערקישע באַלעטע“, וואָס ווייזט זיך ארויס פאר א פּאַשעטן קראַקאָוויאַק, א. א. וו.—דאָס אלץ ברויזט מיט פריידיקן הו-מאַר און ליכטיקן שפּאַס.

און אין צענטער פון דער שפיל לעבט און שטראָמט מיט טאַלענט זוסקין, אן עכט קינסטלערישע אָפּערעטן-געשטאַלט, א וואַנדערלעכער פּליאַסקא-דריגאַ, אן עמעס פּרימאַלערישער אידיש-טעאַטראַלער „פּרינץ“, אין וועמעס אָדערן עס „פּליסט דאָס בלוט פונם איידעלן מאַגנאַט רעב זאָרעך“... זיין מימיק, זיינע זשעסטן, באַוועגונגען, טענץ זיינען, דוכט זיך, פּונקט דיזעלבע, וואָס אין אלטן אידישן טעאַטער, אָבער עס שטראַלט פון זיי דער קינסטלערישער, אויסגעזעכנטער און אויסגעמאַסטענער שמיכל פונם אידישן קאַמער-טעאַטער, און זיי שאַפן פרייד ארום זיך, ווידער האָט דער קאַמער-טעאַטער באַוויזן א „קונץ“: פון א גישטיקן, צופעליקן ליטעראַרישן רעמעז געשאַפן א קלאַסישע סצענישע געשטאַלט — א פאַרענדיקטן פעליעטאַן-סימבאָל.

און פול מיט באַזונדערן גראַטעסק-כייזן איז גערטנער אין דער דאָלע פון דעם טראַדיציאָנעלן „טאַם“ פונם אַלטן אידישן טעאַטער. אַ

קינסטלערישע פיגור, פול מיט לופטיקע באוועגונגען און שטראלנדיקן
הומאָר.

אַבער אויך די איבעריקע אויספירער זיינען דאָ גאַנץ געלונגען:
שטיימאַן דער גוטמוטיקער אידישלעכער „מאַנאַט“ רעב זאָרעך
מיט שטענדיקער סאַנטימענטאַליטעט און „מאָראַליש“, שאַפּיראַ—זיין
פרוי, אן עמעסע „גענענדל-זא גענאַנטע עליזאַבעט“, מינקאַוו—„כאַשע“
די יעסוימע. ניי—דער באַגדיכאַן, אבראַהאַם—ציפּע די באַגדיכאַניכע,
קראַשינסקי—„מיינע מיניסטאַרן“, וואָס באַטראַכטן די „זאַכע סעריאַזנע“,
א. אַו. וו.

„פּליאַסקאַ-דריגאַ“ איז דאָס איינציקע פון די „דריי פינטעלעך“,
וואָס גויטיקט זיך ניט אין טעקסטן, ווייל די פאָרם אַליין איז דאָ אַ ריי-
דעוודיקע און נוצט מאַקסימאַל אויס די קנאַפע טעקסטן, וואָס זיינען
איר געגעבן געוואָרן. דערפאַר איז, ניט געקוקט אַפן ניסאַיען פונם זשאַנר,
ווערט דאָ אָפּגעהיט אַ געוויסער מעהאַלעך צווישן דעם טעאַטער און
דעם „גרויסן“ אוילאָם. אַבער נאָר אַ געוויסער און דערביי ניט גאָר אַ
גענוגנדער מעהאַלעך. ווייל דער טעאַטער האָט דאָ גענומען דעם טאַן
פון גוטמוטיקן, זאָרגלאַזן הומאַר און ניט פון שאַר-
פער, באַזאַרגטער סאַטירע, און דער געביט איז גראַד אַזעל-
כער, וואָס פאַדערט שאַרפּקייט און באַזאַרגטקייט. ווערט טאַקע דער
גאַנצער אוילאַם, אפּילע פיינט, מיטגערין דורכן הילכיקן, גוטמוטיקן
הומאַר, וואס שטראַמט פון דער בינע, — עס באַקומט זיך באַ אים א
אילויע, אז „מיר אלע“ לאַכן גוט-ברודעריש אפּ פון „אונז אלעמען“...

„סאַראַ וויל א נעגער“

פונם אָפגעשטאַנענעם רוסלאַנד זיינען די שיכטן, וואָס האָבן גע-
שפייזט דעם „אַדעסער טעאַטער“, געקומען אין דער גרויס קאַפּיטאַליס-
טישער אַמעריקע. דאָרט זיינען זיי, לויטן אויסדריק פון כ' וואלאַברין-
סקי (אין „וועקער“), געווארן פון „שניידער“ „קלאַמייקער“, ד. ה. זיי
האָבן זיך אָנגעהויבן איבערקאָכן אין קאַפּיטאַליסטישן קעסל.
אפגעריסענע פון זייער שוירעש, פון זייער אלטער סוויוע, אין
וועלכער זיי האבן געהאַט, עמעס, אן אָפגעשטאַנענע, אָבער דאָך א
קולטור, זיינען זיי אין אַמעריקע אריינגעפאַלן אין באדינגונגען פון
„אויסער קולטור“,— זיי זיינען געווארן א קולטורעל. זייער באנא-
ליטעט, וואָס אין דער אלטער היים, אנגעטאן אין היסטאָריש-אידישע
פאָרמען און טראַדיציעס, האָט זי ניט אַזוי געשטאַכן די אויגן, איז דא,
אן אנטבלויזטע, ארויסגעטראַטן בוילעט און אומדערטרעגלעך. פילבאר-
קייט איז בא זיי פאַרבליבן און האָט זיך אַפּילע אומגעהויער בא זיי
אנטוויקלט נאר צו די הויפטשטריכן פון דער אַמעריקאַנישער בירגער-
לעכער סוויוע—צו דאלארן-קלאנג און צו כאַקוועלעכקייט פון אוי-
סערלעכער אויסשטאַטונג סאי פון דער „מאַטעריע“ און סאַי פונם „גייסט“,
אף דעם פּסיכישן פּאָן פון אומבאָרגעניצטער זעלבסטצעפּירנדקייט פון מע-
גושעמדיקע טאַלעס-לייט...

דאס איז פאר זיי און דורך זיי באשאפן געוואָרן דאָס „בינטל
בריוו“ אין „פאָרווערטס“ מיטן האפענונגסלאזן שונד פון זיינע אויס-
טערליש באנאלע „שאלעס-טשוואוועס“, צי מעג א ברודער קושן א כאַ-
סענע געהאַטע שוועסטער; וואָס זאָל א מאַן טאָן מיט א ווייב ניט קיין

בעריע, צו מיג א „באָי“ קנייפן א פרעמדע קאַלע און מיט וואס פאַר א סאָרט קנייפן א. ד. גל. דאס איז צוליב זיי פירט דער הויפט-מיטאר-בעטער פון „פארווערטס“ באראנאו „מערקווירדיקע“ דיסקוסיעס איבער די פראַגן, וואָס איז בעסער געבוירן צו ווערן: 1) א איד אדער א „גוי“, 2) א מאַן אָדער א פרוי 3) אן אַרבעטער אדער א קאַפיטאַליסט א. ד. גל און אלס א זייכער פון דער אלטער היים, פון דער נאַאיווער „יוראָפּ“, שוועבט איבער דאָס אלעס א סאנטימענטאל-קרעמערשער נאַ-ציאָנאַליסטישער „אידעאָליזם“, א איסטבראזוויאישער „שטאַלץ“ מיטן אידישלעכן „אתה בחרתנו“, וואָס דאָס דריקט זיך אויס, לעמאַשל, אין לייטארטיקלען אין דעמזעלבן סאָציאליסטישן, בימכילע, „פאַרווערטס“ וועגן פייטאָך-דעם „יאנטעוו פון פרייהייט“ („זמן חירותנו“) און וועגן „שוואַועס“—„זמן מתן תורתנו“, דעם יאנטעוו פון „הויכער אידישער מאראל“...

פארשטייט זיך, אז אויך דער אוילאָם האָט זיך געמוזט שאַפן זיין טעאַטער, „דאָס אמעריקאַנישע אידישע טעאַטער“.

דער טעמפ איז דא א פיל שנעלערער, אף אזוי פיל שנעלער, אף וויפיל דער טעמפ פונם דאלאר אין ניויאָרקער איסטבראדוויי איז שנע-לער, איידער דער טעמפ פונם „שמארדאוואגעץ“ אין קאַסרילעווקע. די אויסשטאַטונג איז דא אן אָרגאַניזירטע און רייכע,—די ניכטערע ארגאַ-ניזירטקייט און געשמאַקלאזע רייכקייט פונם אויסגעגרינטן „כאַזערשן ווידל“, וואס איז שוין באצירט מיט א דאלאַרן-„שטריימל“. דער אויס-דערוויילטער זשאנר—איז די ביליקע העפקער-אַפערעטע מיטן קייקוואק „אין נאָמען פון פאָלק יראעל“, מיט אומגעלומפערטן סיוזשעט און אומ-זיניקע, „פעטע“ טעקסטן און אמעריקאַניזירטע לואך-וויצן פון אויסגע-גרינטע פייטלס און טרייטלס. און דער איקער—דער באלבסטטער עכט אידיש-אַמעריקאַנישער טעאַטער—„טריוק“: פרויען אין מאנסבילשע הויזן...

און דידאָזיקע אלע מאַמענטן פון דער אמעריקאַניש-אידישלעכער „עסטעטיק“, די גאַנצע פסיכאָאידעאלאגיע פונם אידיש-אמעריקאַנישן קליינבירגערטום האָט אויפגעכאַפט און געגעבן אין א שאַרפער פאר-

שטעלונג דער אידישער קאָמער-טעאַטער אין דעם צווייטן „פינטעלע“
 («סארא וויל א נעגער»). ער האָט זיי אָבער געגעבן, ווי זיי שטייען און
 גייען, נאר אין א פארפולקומטער פארם. ווייל אַזוי באוועגן זיך, אוי
 טאנצן קאסקאדן-טענץ, אזוי זיך לוסטיק מאכן, ווי אין אידישן קאמער-
 טעאַטער, באוועגט מען זיך, טאַנצט מען און מען איז זיך מעסאמייאך
 זעלטן אין א וועלכן טעאַטער. די באאבאכטע פארמען זיינען דאָ העכסט
 אפגעשליפן און אויסגעפיילט. אבער דער אידישער קאָמער-טעאַטער איז דאך
 ניט קיין אקאדעמישער צענטער פאר דער אידישער אפערעטע אין אמע-
 ריקע, און ניט ער איז בארופן צו ארבעטן איבער איר האשלאמע: „סארא
 וויל א נעגער“ איז קימאַט קיין פאראדיע ניט—ס'איז קימאַט דער „ארי-
 גינאל“ גופע.

קעדיי צו ראטעווען דאָס „פינטעלע“ פון איבערגעטריבענער טריי-
 הייט דעם „אַריגינאל“, האָט דער טעאַטער אריינגעשפריצט אין דעם א
 פאר שארפע טראפנס פון פאָליטישער סאטירע. און ווירקלעך זיינען
 אין דעם „פינטעלע“ פאראן צוויי שארפע מאָמענטן פון בייזער פאָליטי-
 שער סאטירע: ווען דער נעגער (ווסקין) און מיס סארא (ראם) זינגען
 „עוד לא אבדה“ און טאנצן זייער ריזע-טאנץ „נאך פאלעסטינאַ“, און
 ווען דער נעגער „אַנטפלעקט“ די „ווארהייט“ פון זיין אָפשטאַמונג, —
 לאָזט זיך גאָר אויס, אַז ער איז אַ וואַרער יודע“—רעב לייזוי יצכאָק
 בערדיטשעווערס אַן אייניקל, אַ קוזען פון טעאַדאר הערצל און זיין
 פאַמיליע איז מאנטעפיאַרע! אַזאַ מין פאַרייניקונג פון טוירע-יכוס, „נאַ-
 ציאָנאַל“—ציאַניסטישן יכוס און באראָנען-יכוס איז טאַקע אַ זעלטהייט און
 דער געטרוימטער אידעאל פון אויפגעקומענע דאָלאָרן-פאַרשוניגען. אָבער
 די אָפגעזונדערטע מאָמענטן פון פאָליטישער סאַטירע האָבן ניט קיין
 אַרגאַנישע שאַיכעס צו דער גאַנצער פאַרשטעלונג אין זיינען פונקט אַזוי
 מעכאַניש צוגעשטוקעוועט אַהער, ווי די ליד „דאָס פינטעלע איד“ צו
 די קאסקאדן-טענץ. מענטשן טאַנצן אָפּ געשמאַק קאסקאדן-טענץ, ווי
 „נאָט האָט געבאַטן“—אין „מיצקע דרינען“ איז גאָר: „אָבער עס רעדט
 אין אינו דאָס פינטעלע יודע!“ וואָס? ווער? וועמען?
 פאַר פאָליטישער סאַטירע מוז מען האָבן טעקסטן, און דאָ זינגט

מען פוילע קופלעטן אָף דער ביליקער און פאַרשימלטער טעמע „אַז
גאַט וויל, קאָן דער רעבע אויך“, אָדער די באַנאַלע און „פעטע“ קופלעטן
„דער פעטער זוכט אַ מומע“,—טאַקע אַזוי און וואָס מע זינגט אין
די אידיש-אַמעריקאַנישע אָפּערעטן, אָן אַ ברעקל פאַראָדיע. צו קיין
פּאָליטישער סאַטירע איז דאָ ניט דערגאַנגען, קיין טעאַטראַלע פאַראָדיע
איז דאָ ניט ארויסגעקומען. האָט זיך שוין דעם טעאַטער געוואָלט
שטעלן אן אָפּערעטע, האָט ער זערו געדאַרפט האָבן ניט אַ פּאָליטישן
העכשער, נאָר אַ פּאָליטישן אָדער לעכאלהאפּאַכעס אַ טעאַטראַל-
קינסטלערישן אינהאַלט.

ביפּראַט נאָך, אַז אין דער אויספירונג פון די אַרטיסטן פעלט דאָ
אויך דער עלעמענט פון פאַראָדיע. אויסער זויסקינען, באַ וועלכן עס
פילט זיך די גאַנצע צייט אַ באַהאַלטענער כויעק איבער דעם „פינטעלע
איד“ פונם פאַרשטעלטן נעג, ראָם, וועלכע פירט קלוג און מיט איינ-
געהאַלטענעם שפּאַט איר ראַלע פון מיס סארא, און מאַמענטנווייז שיד-
לא, דער אידיש-אַמעריקאַנישער „פאטער-רעזאנער“, שפּילן אַלע איבע-
ריקע זייערע ראָלן „ערנסט“, טאַקע אַזוי, ווי מע שפּילט זיי אין דעם
פאַראָדירטן טעאַטער. באַזונדערס צייכנט זיך אויס אין דער הינזיכט
מינקאָוו, וועלכע שפּילט טאַקע „בידכילע אורכימע“ קלארע יונג...
זי טוט עס גאַנץ אנגעשטרענגט, מיט נאַאיווער ערנסט. אָבער אף שפּילן
קלארא יונג דאַרף מען זיין קלארא יונג מיט איר נאַטירלעכער שפּי-
לעוודיקייט, לייכטייט און אַרגאַנישקייט אין איר זשאַנר...

אַז גערטנער (פּאַיקלסאָן) איז לייכט און לופטיק אין זיינע באַ-
וועגונגען, ווייסן מיר שוין פון פריער און דאָ באשטעטיקט ער דאָס אָף
אַ נאָך מער גלענצענדן אויפן,—אָבער ער פירט זיין ראַלע ניט לויט
דעם, נאָר ווי אין דעם פאַראדירטן טעאַטער...
אין רעזולטאַט נעמט טאַקע דאָס צווייטע „פינטעלע“ אויס באם
„גרויסן“ אוילאם, וועלכער האָט זיך מאמעש דערפרייט: אין אַן אומגע-
ריכטן אַרט געפונען אַן „עמעסן“ אידישן טעאַטער, מיט אַן „עכטער“
קלארא יונג, מיט שמאלציקע לויט זיין גייסט קופלעטן און—דער
איקער: אַן גייסטיקער פייניקונג, ווי בא „לייטן“...

די מוזיק פון „פליאסקא-דריגא“ און פון „סארא וויל א נעגר“ באווייזט, אַז נאָכן „גרויסן געווינס“ האָט שוין דער קאָמפּאָזיטאָר מ. ל. פּוּלווער געכאַפּט דעם שניט און געפּונען דעם מאָדערנעם צוגאַנג צו מוזיקאַלע מאָטיוון אָף אידיש לעכקייט-טעמעס. אין דער מוזיק פון ביידע ערשטע „פינטעלעך“ שלענגלט זיך די גאַנצע צייט אַזאַ קלוגער און, מע קאָן זאָגן, דורכגעטריבענער שמייכל. אַז דידאַזיקע מוזיק, די אר-קעסטריונג פון אַזעלכע באנאלע און אָפּגענוצטע אידישע מאָטיוון, איז אין „פליאסקא-דריגא“ אן אָרגאַנישע דערגאַנצונג פון דער ריין טעאַט-ראַלער פּאַראַדיע, און אין „סארא“ איז זי קימאַט דער איינציקער עלע-מענט פון פּאַראַדיע...

„נאַכט באַם רעבן“

דאָס דריטע „פינטעלע“ האָט געזאָלט זיין א פאַרזאָדיע אָף דעם „פינטעלע יודע“, פאַר וועלכן עס בוקן זיך און וועלכעס עס אַנערקע-
נען און פאַרגעטערן די ערשטע צוויי „פינטעלעך יודע“: אָפן העבדע-
איש-ציאָניסטישן, גוויריש-„אידעאליסטישן“, כסידיש=קוועטשערישן „פוינ-
טעלע“ פון „האבימא“... איז אָבער אויך דאָ ארויסגעקומען א פאר-
דרייעניש.

די „נאַכט באַם רעבן“ איז א גלענצנדער סצענישער עטיוד
קינסטלעריש געלייטערטער כסידישער פּאָלקלאָר, איינע פון די גוי-
לעטע צייכענונגען פונם אידישן קאַמער-טעאַטער, וועלכע וועלן אים
מיסטאַמע נייטיק זיין פאר איינע פון זיינע גרעסערע ארבעטן. האָט
דאָס אָבער דער טעאַטער אינטערגעטראָגן אונטערן אידעאלאָגישן צייכן
פון „פינטעלע איד“, איז שוין פאַר אים געשאַפן א שווערע לאַגע: ווי-
באַלד ער האָט די „נאַכט באַם רעבן“ געגעבן מיט א פּאָליטיש-
סאַטירישער כאַראַקטעריסטיק, האָט ער זיך שוין מיסכאַיעוו געווען דאָס
אויך עסטעטיש קאַמפּראָמעטירן, פארן צושויער-אוילאַם; וואַלט
ער דאָס אבער עסטעטיש קאַמפּראָמעטירט, וואַלט ער פאַר זיך אליין פאַר-
שטאַפּט איינעם פון די קוואַלן, פון וועלכן עס וועט נאָך אָפּט אויסקו-
מען צו שעפן געלייטערטע פאַרם פון אידישן פּאָלקלאָר. ווייל כסידיש
פארמאָגט אין זיך פיל שאַצבאַרע עלעמענטן פון דער אידיש-פּאָלקסטימ-
לעכער מאַסן-עסטעטיק, וואס מע דאַרף זיי בלויז באַפרייען פון זייער
מיסטישן הייטל, און ניט אומזיסט, לעמאַשל, האָבן פּערעץ (אין זיינע

גוטע יאָרן) און ניסטאָר אָפּגעגעבן אזוי פיל שעפּערישע מי זיי צו אנטפלעקן און עמאַנציפירן.

האָט זיך געשאַפן אינם דריטן „פינטעלע“ א שווערער פּלאַנטער : גיט דער טעאַטער געלייטערטע פּאַרם, — שלעפט ער דערמיט אפּן עסטעטישן בוקסיר די פּאַליטיש-קולטורעלע רעאַקציע פּונם „פינטעלע איד“ ; שפּריצט ער אריין טראָפּן פּון פּאַליטישער סאַטירע — שטעלט ער אין געפּאַר זיין ריין עסטעטישן געביי... .

איז אבער די מאיסע, וואָס דער עלעמענט פּון סאַטירע איז אין דעם „פינטעלע“ גאַנץ שוואַך, און טאַקע אויך צוליב דעם פעלן פּון געהעריקע טעקסטן. אזאָ גרויסער געביידע, ווי פּאַליטיש-קולטורעלע סאַ-טירע אף כאַסידיזם, קומט אויס זיך צו האַלטן אף הינערשע פּיסלעך פּון א פּאַר פּאַרעלטערטע אנעקדאָטן, וואָס מאַכן שוין פּון לאַנג ניט קיין סענסאַציע אפּילע אין דער סוויוע פּון כאַסידיזם גופּע (אויב ניט רעכענען דעם ערשטן „עפּיזאָד“ פּון „וויפל מע דאַרף האָבן אַרימע לייט, אז איין נאָגיד זאָל האבן גאַניידן!“).

איז שוין אויסגעקומען זייער אסאַך צו ארבעטן דעם רעזשיסער גראַנאַווסקי, ארויסצואווייזן זיין ניט אויסשעפּבאַרע ערפינדערישקייט אין דער אראַנושירונג פּונם אַנסאַמבל, אין די פּאַרשיידענע גרופּירונגען און סיטואַציעס ; און אויך מיכאַעלסן, וועלכער האָט געמוזט מיט זיינע באוועגונגען, זשעסטן און מימיק אויסשפּילן טעקסטן... עס איז דערגאַנגען אזוי ווייט, אז מיכאַעלס האָט אין זוכעניש נאָך עלעמענטן פּון סאַטירע, וואס פעלן לאַכולטן אין די טעקסטן, זיך געלאָזט אף א צו-פעליקן איינפאַל ; אין דער מאיסע מיטן רוזשינער האָט ער זיך גענו-מען קאַפּירן אָנזיכין, ווי ער לייענט זיינע „רעב אַבעס“, וואָס איז שוין ניט קיין פּאַליטישע און ניט קיין קולטורעל-עסטעטישע דערשיינונג, נאָר בלויז א לאַנגווייליקער איינצל-פּאַקט...

עס פעלן טעקסטועלע און דעריבער סצענישע דערייזונגען אין דער מאיסע מיטן רוזשינער און אין פינאַל מיטן רעבנס טויט. אגעוו, דער פינאַל ווערט געראַטעוועט אויסער דורך דעם שאַרף סאַטירישן

טאנץ אויך דורך דער העכטס געלונגענער ארלעקינען-מוזיק פון דעם
כסידישן טרויער-ניגון...

אן אויצער שיינקייט, פארמעל אָנגעווענדעטע אף א נישטיקן
סיוושעט, א גראנדיעזער אפאראט אף קנאַקן ניס, — שפילט דערפון אויס
ניט אזוי דער אפאַראַט, ווי די ניס. מאיסטערהאַפט געגעבענער עקסטאַז,
קינסטלעריש ארויסגעבראַכטע דוויקעס. א מין אנשוילעכע לעקציע פאר
דער „האַבימאַ“, וועלכע שטרייכט זיך מיט איר „ספעץ“-דוויקעס און
פארשטייט ניט, ווי זי ריכטיק ארויסצוברענגען. אָבער דער אידישער
קאמער-טעאַטער איז ניט קיין אקאדעמישער צענטער אויך פאר דער
„האַבימאַ“.

און דאָס „גרויסע“ פובליקום פילט זיך אויפגעריכט און ווי
אמניסטירט...

מיר האָבן אזוי פיל אָרט געווידמעט דער „אויסער-פלאַן ספעק-
טאַקל“ פון די „דריי פינטעלעך“, וויל, ערשטנס, איז ער געוואָרן דער
צענטראַלער ספעקטאַקל פון יוביליי-סעזאָן; צווייטנס, האָט ער צופיל
„רעאַביליטירט“ דעם טעאַטער באַם פיינטלעכן אוילאָם, און, דריטנס,
האָט דאָ דער טעאַטער ווירקלעך געהאַנדלט אָן אַ פלאַן: אזא שלאַל
שיינקייט, א רעוואָלוציאַנערע שפילעוודיקייט איז אַזוי אָן סיידער פאר-
טיילט און ניט פלאַנמעסיק פארייניקט. דאס ווייזט א גרויסן איבערפלוס
פון קויכעס, וועלכער מאַנט שוין א העכערע שטופע פון ארבעט ניט
בלויז אין קינסטלערישן, נאר אויך און דער איקער אין אידעאלאָגישן זין..

דער טעאטער

אף די ערטער

ערשטע באגעגעניש

א טעאטער צו גאסט באם פראלעטאריאט

דער מלוכישער אידישער קאמער-טעאטער האָט געמאַכט זיין ערשטן ארויספאָר אין דער אידישער פראָווינק, און די ערשטע שטאַט, וואוהין ער איז געקומען, איז מינסק, די אידיש-פראָלעטאָרישע הויפט-שטאַט פון ווייסרוסלאַנד.

גאַסטראָלן פון א טעאטער זיינען אן אלטעגלעכער שטייגער-פאַקט. אָפּגעאַרבעט דעם סעזאָן אין זיין רעזידענץ, הויבט זיך א טעאטער אויף זומער-צייט פון זיין אָרט און פאַרט ארויס ווייזן דער פראָ-ווינק, וואָס ער קען. אָבער ווי, מיט וואָס און צו וועמען פאַרט געוויינלעך ארויס א טעאטער אין דער פראָווינק?

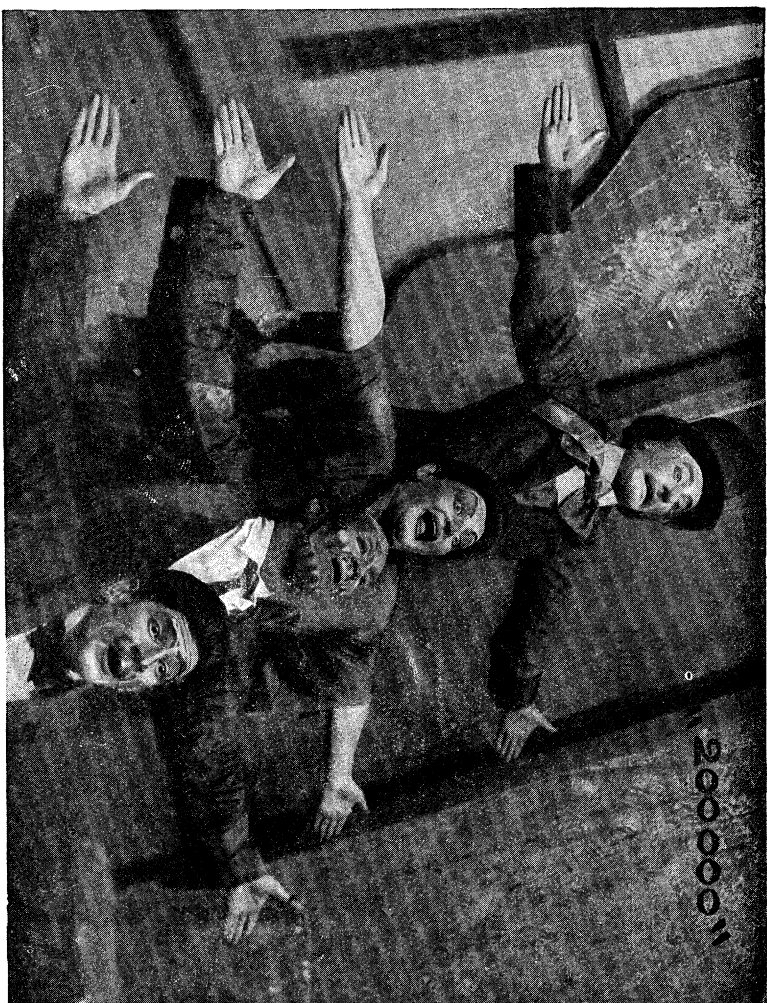
אין זיין רעזידענץ און בעשאַס דעם סעזאָן אַרבעט דער טעאטער ערנסט און אָנגעשטרענגט, — פאַרשטייט זיך, ערנסט און אָנגעשטרענגט אַפּן שטייגער און לויטן שניט פון דעם געגעבענעם טעאטער. דאָס טעאטער-פּובליקום פון דער הויפט-שטאַט האַלט זיך פאַר א מייזון אין הילכעס קונסט, און טיילווייז איז דאָס טאַקע בעעמעס א שטיקל מייזון. ס'זיינען פאַראַן „שטרענגע“ רעצענזענטן-פאַקקענער אָדער וואָס האַלטן

זיך פאר אַזעלכע. מע מוז געבן דאָס בעסטע, אָף וואָס מע איז פעאיק, באַווייזן טאָג-טעגלעך דעם גאַנצן קונסט-אַפּאַראַט, וועלכן מע פאַרמאָגט. ווערט מען צום סאָף סעזאָן פאַרמאַטערט, מוז מען זומער-צייט זיך אַביסל אָפרוען און דערביי אַביסל פאַריכטן די געשעפטן: די הויפט-שטאָט עסט דאָך אויף אזוי פיל מאַטריעלע מיטלען!

פאַרט מען אָף גאַסטראָלן אין דער פּראָווינץ. איז דאָך די פּראָ-ווינץ ניט אזא מאַקפּיד, קונסט-מעפּונאַקים זיינען דאָרט ווייניק, מע איז דאָרט לעכטאָטכילע גרייט אריינצופאַלן אין היספּאַילעס פון א טעאַטער, וואָס אָף אים רוט די שכינע פון דער הויפטשטאָט, לאָזט זיך אַהין דער טעאַטער לייכט געזאָטלט. ניט די גאַנצע טרופּע, נאָר א טייל פון איר, און דערביי ניט שטענדיק מיט די עמעסע גדוילים אירע, נאָר זייערע דובלערן, די שטעל-פאַרטערטער; די בעסטע דעקאָראַציעס לאָזט מען איבער אינדערהיים—מע וועט שוין ווי ס'ניט איז צופאַסן זיך אַפּן אָרט; דער רעפּערטואַר—פון די לייכטסטע שטיק פון טעזאָן. די אויסשטאַטונג, דעם אָרקעסטער לאָזט מען איבער אין דער מעטראָפּאָליע, —מע וועט זיך באַגיין מיט אָרטיקע מאַכשירים און „קלעזמער“ שפּילן? פאַרשטייט זיך, מע פלייסט זיך, אָבער אָן אַנשטרענגונג: נישקאַשע, די „ליבע פּראָווינץ“ וועט סאַי-ווי-סאַי פאַרדייען!

און צו וועמען קומט מען? צו די בורזשואַזע פּניי, צו די אָרטיקע לייטישע מעפּונאַקים. עמעס, אינם ראַטן-פאַרבאַנד האָט זיך שוין אויסגע-אַרבעט א געוויסער ריטואַל: מע מוז האָבן א מאַגעאומאַסע מיט די פּראָפּאַריינען, מיט די פּאַבקאַמען, מיט ראַטן - אינסטאַנצן. איז מייילע, דערויף איז מען דאָך אין גאַלעס! אָבער דער ארבעטער דאַרף דאָך וויסן זיין אָרט! קונסט איז ניט פּאַליטישע מאַכט, זי האָט איר נאָך, גוטע ברידער, ניט פאַרכאַפט אין אייערע הענט, אָף קונסט איז פאַראַן אנדערע קלאַסן-מעווינים, און ניט צו אייך זיינען „מיר“ געקומען, ביפּראַט, אז רייך מאַכן די קאַסע זייט איר ניט מעסוגל...

אזא איז שוין פון קאַדמוינים דער נוסעך און כאַראַקטער פון טע-אַטער-גאַסטראָלן אין דער פּראָווינץ.

”דאָס גרויסע געוויינס“
(2-טער אקט).

גאָר אנדערש איז דאָס מיט די „גאַסטראָלן“ פונם מלוכישן אידישן קאַמער-טעאַטער, — ס'איז אייגנטלעך ניט קיין גאַסטראָלן, נאָר א צייטווייליקעס אריבערפירן דעם גאנצן טעאַטער, אויסער זיינע געביידעס, פון מאַסקווע קיין מינסק.

די גאנצע צייט, וואָס דער טעאַטער האָט געארבעט אין מאַסקווע, איז געווען א מין צוגרייטונג צו דער קינפטיקער ארבעט זיינער אין דער אידישער פראָווינץ. די גאנצע אָנגעשטרענגטקייט פון זיין ארבעט — און וואו ארבעט מען נאָך אזוי אָנגעשטרענגט, ווי אינם אידישן קאַמער-טעאַטער? — איז געווען לעשעם דער פראָווינץ. און ווען ס'איז באשטימט געוואָרן די נעסיע קיין מינסק, האָט דער טעאַטער אָנגעהויבן זיך זאָרגן: ווי פירט מען אריבער דעם גאנצן מעכאַניזם קיין מינסק?

ווייל אָפּפאַרן אָדער, ריכטיקער, אריבערקלייבן זיך אָף א צייט האָט געוואָלט דער גאנצער אפּאַראַט: די גאנצע טרופע צוזאמען מיט די סטודיאַנטן, וועלכע נעמען אָנטייל אין די ספּעקטאַקלען; אלע דעקאָ-ראַציעס — און וואו האָט איר נאָך אזעלכע קאָמפּליצירטע דעקאָראַציעס, ווי אין אידישן קאַמער-טעאַטער? — דעם באַלעט; די סוילעם פונם אָר-קעסטר; די עלעקטרישע איינריכטונג; די אייגענע מאַנטיאַרן, די ארבע-טער פון סצענע, די שניידערינס א. א. וו.

ווען די אָנפירער פון טעאַטער פלעגן אזוי ארומגיין פאַרוואָרט — אָף אריבערפירן אזא אפּאַראַט דאַרף מען דאָך האָבן גוואַלטיקע געלט-מיטלען, — האָבן אייניקע היגע „מעפונאַקים“ זיך געוואונדערט:

— דאָס אלץ ווילט איר פירן קיין מינסק? מעשוגע!

„מעשוגע“ — דאָס איז דאָך פון אָנהויב אָן די קוואַליפיקאַציע, וואָס „געשטעלטע“ מענטשן גיבן דעם אידישן קאַמער-טעאַטער.

אָף די טאַינעס פלעגט מען אין טעאַטער לאַקאָניש ענטפערן:

— דער מינסקער ארבעטער דאַרף דאָס אלץ זען, צוליב דעם זיינען מיר באַשאַפן געוואָרן.

און קיין מינסק זיינען אוועק 70 מענטשן — ארטיסטן, מוזיקאַנטן, טענצערנינס, ארבעטער, מאַנטיאַרן א. א. וו.; דעקאָראַטיווע שטעטלעך —

פון דער „קישעפמאכערין“ און פונם „גרויסן געווינס“, — שאגאלישע וואַ-
גאַנעס (פון „אגענטן“, פאַלאַצן און שולן (פון „אוריעל אַקאָסטאַ“) —
א גאַנצע באַפעלקערונג מיט א גרויסן אייגנארטיקן פאַנטאַסטישן פאַר-
מעגן. מע האָט פאַרנומען גאַנצע פּראַכט-פּלאַטפּאָרמעס, וואַגאַנעס, — און
מיט לידער האָט מען זיך געלאָזט אין וועג.

אַף יעדער סטאַנציע, באַזונדערס, ווען ס'האַט זיך אָנגעהויבן דער
אידישער ישעוו, פלעגט מען זיך ציוויפקלייבן אַפּן „בייו וואונדער“: א
מאָדע כאַליאַסטרע מיט געזאַנג פון דער „קישעפמאכערין“, פונם
„גרויסן געווינס“, געמישט מיט „אינטערנאַציאָנאַל“, מיט טענץ און פאַר-
שיידענע אנדערע שטיק.

— וואָס איז דאָס פאַר א כעוורע? פון וואַנען און וואוהין אזא
אוילאָם?

— דאָס פאַרט דער אידישער טעאַטער פון מאַסקווע קיין מינסק.
— א סימכע אביסל!
און די מענאַכעס-מענדלס אף די וואַקזאַלן האָבן איבעראַשט גע-
קנייטשט מיט די פלייצעס...
מע איז געקומען קיין מינסק.

באַם אויסלאַדן די דעקאָראַציעס—די שטיבעלעך מיט די לייטערס,
די שאַגאלישע וואַגאַנעס און איבערגעקערטע ציגעלעך, די אַלטמאַנישע
וואַקזאַל - לאַמטערנעס און אַמסטערדאַמישע טרעפּ, די מעשוועדיקע
מאַלבושים, דערנאָך באַם אַנקומען פון דער „קאַפעלע“ — איז געוואָרן אַ
געלאַף:

— מעשוגע!

— וואָס איז דאָס פאַר פאַרשוניגען?

אזוי האָבן זיך געכידעשט לייטישע אידן, אידן פון נעמיגע (מינס-
קער אילינקע) און פון דער געוועזענער קאַרשול.
און די ארבעטער האָבן מיט ליבע-אומגעוילד געוואַרט אַפּן ערשטן
קאַבאַלאַס-פּאַנים...

איך בין געקומען קיין מינסק מיט עטלעכע טעג שפּעטער נאָכן
טעאַטער, שוין נאָך דער ערשטער פאַרשטעלונג זיינער („די קישעפמאַ-“

(כערין). האָב איך שוין געטראַפן די „קאַפעלע“ אויסגעקניפט און אויס-
 געבונדן מיט דער ארבעטערשאפט, מיט די פראָפּאַריינען, מיט די ראַטן-
 טוער, מיט די קאַמוניסטן. אין „וועקער“ זיינען שוין געווען בריוו פון
 ארבעטלאָזע, וואָס פּאַרערן, מע זאָל זיי באַזאָרגן מיט דער מעגלעכקייט
 צו זען די פּאַרשטעלונגען פון זייער טעאטער; בריוו פון ארבעטער,
 וואָס וואָרענען די סאָנים פון טעאטער, זיי זאָלן זיך ניט זאָרגן דערפאַר,
 וואָס דער טעאטער איז קלוימערשט אומפאַרשטענדלעך פאַרן ארבעטער.
 ס'זיינען שוין געווען געמעלדעט לעקציעס פונם כ. מיכאָעלס פאַר די
 לערער, פאַר ארבעטער-קרייזן. אומעטום, אין גאַס, אין שטוב, אין די
 קאַפעס, אין די רעסטאָראַנען — ארטיסטן, ארומגערינגלט מיט „אַמכאַ“,
 איך בין געקומען קיין מינסק אין א יאָנטעוו-טאַג: דריי-יאָריקער
 זוביליי פון דער באַפרייאַונג פון מינסק פון דער פוילישער אָקופאַציע.
 איז אַף דער פייערלעכער זיצונג פונם מינסקער ראַט אין טעאטער —
 דער גרעסטער טייל פון דער טרופע, אייניקע אפילע לויט איינלאַדונגען;
 אַפן טרעק א קינדער-יאָנטעוו — איז אומעטום ארטיסטן און אַרטיסטנס
 פונם טעאטער אין גרופעס פון ארבעטער, ראַטן-טוער און פאַרטיי-כאַ-
 וויירים. דאָ אַפן אָרט, זיינען גלייך געפלאַנט געוואָרן פּאַלקשפילן,
 איינגעאַרדנטע דורכן טעאטער.

אַף די פּאַרשטעלונגען קאָכט און זידט. עלעקטרישע שטראַמען
 צווישן דער בינע און דעם אוילאָם. די מערהייט „אַמכאַ“, וועלכע דיס-
 קוטירט, פּאַרשט, פרעגט — אָבער האָט האַנאַע, פרייט זיך, די מינדערהייט —
 ברויגעזע באַלעבאַטיים און באַלעבאַטישע אינטעליגענץ. ברויגעזע צוליב
 צוויי טאַימים: ערשטנס, צו „העפקער“, אַף דער בינע א „פאַרקערטע
 וועלט“, מע שפּרינגט פון דעכער, פון לייטערס. מע מאכט כויעק, מע
 פרייט זיך צו „פאַרשייט“ — כויעק פון אלע „הייליקטימער“ און דער
 איקער — מע אינטערעסירט זיך ניט מיט זייער מעווינעס. צווייטנס, די
 גאַנצע אויפמערקזאַמקייט איז געווענדעט נאָר צו די ארבעטער: נייע
 מאַכניסאַרכים פון קונסט! נייע מעיוכאָסיים אפילע פאר קינסטלער — און
 וואו זיינען „מיר“, די דוירעסדיקע קונסט-פאַרשטייער?

מע גייט ארום קימאט נאָר מיט קאָמוניסטן און אויך אויסשליסלעך מיט ראַטן-טוער. פאָרשטייער פון דער אָרטיקער מאכט האלטן אין איין ארומפירן—אין אַוואַטאָמאָבילן און אנדערע פארקער-מאָכשירים—די פאָר-שטייער פונם טעאטער און זיי באווייזן די אנשטאלטן פון מינסק; מע מאכט פאר זיי עקסקורסיעס אויסער דער שטאָט—אין דער לאנדווירט-שאַפּטלעכער פערמע און א. איז געווען דער יוביליי פון די „טיילן פון באזונדערער באשטימונג“ („ששאָן“), און די קאָמאָראַניזאציע איז אוועק אויסער דער שטאָט אין די לאַגערן—האָט מען א גר יסן טייל פון דער טרופע געבראכט אַהין אַף אַוואַטאָמאָבילן, און די ארטיסטן און ארטיסטינס האָבן געטרונקען ביר מיט די רויטארמייער, האָבן באווכט די רויטע קאָמאנדירן, זיך באקאנט מיטן לעבנשטייגער פון דער רויטער ארמיי—און צוריק זיינען זיי געפאָרן צוזאמען מיט די פאראנטוואָרט-לעכע פאָרטיי-טוער. אפילע אָפּגערעדט וועגן געבן א קאָנצערט אין די לאגערן פאר די רויטארמייער.

פאר יעדער פאָרשטעלונג הערשט הינטער די קוליסן אן אויפרע-

גונג:

— פיל ארבעטער אין זאל? יאָ? ס'זאָל כאָטש היינט גוט אַראָפּ-

גיין די פאָרשטעלונג—מיר זאָלן אויסנעמען!

זאז אויפרעגונג הערשט אַף פּראָפּאַריינישע פאָרשטעלונגען—אַף

„נעפישע“ האלט מען זיך רואיקער.

גייט דער באַלעבאַטישער מינסק ארום ברויגעז, פאַרצאָרנט.

— צו גאסט באַ „אַמכאַ“! און מיר זיינען שוין גאָרניט אפילע

אין קילטור און קונסט?!. . .

— ניין, דער איינציק אידישער טעאטער איז פאָרט די

„האַבימאַ“! יענע, זאָגט מען, שפילט פאַרן עמעסן אידישן אוילאָם. יענע

וואָלט געקומען צו אונז צו גאסט!

און דער מלוכישער אידישער קאַמער-טעאטער איז נאָר געקומען

צו גאסט צום פּראָלעטאַריאַט!..

א מַעֲרָוִירֵי דִיקָעֵר עֵקֶספֶּרִימַעֲנֵט

איצט, ווען אין ראָטן-פאַרבאנד ווערט דער טראָפּ געשטעלט אָפּ קולטור, ווען כ' לענין האט אַרויסגערוקט אַלס איינעם פון די צענטראַלע לאָזונגען—"קולטור-טרעגעריי", ווען כ' טראָצקי שרייבט ארטיקלען אונ-טערן קעפל: "ניט בלויז מיט פּאָליטיק לעבט אַ מענטש"—איצט קאנען און דאַרפן אויך מיר, אידן-קאָמוניסטן, זיך ארומקוקן, ווי האלט עס מיט קולטור אין דער אידישער סוויווע.

איך קלייב זיך דאָ ניט, פאַרשטייט זיך, מאכן אַן איבערויכט אי-בער אונזער קולטור-טעטיקייט און קולטור-אנשטאַלטן פאַר דער גאנצער צייט פון דער אָקטיאַבר-רעוואָלוציע, — דאָס איז ניט מיין איצטיקע טעמע. אָבער איין אלעמען באַוואוסטן פאַקט וויל איך דאָ דאך אונ-טערשטרייכן: אין קולטור-הינזיכט האט די אידישע אַרבעטערשאפט פון דער אָקטיאַבר-רעוואָלוציע געוואונען אומגעהויער פיל, עפּשער מער, ווי די ארבעטערשאפט פון אלע אַנדערע פעלקער פונם גרויסן ראטן-פאַרבאנד.

אריינגעקומען זיינען מיר אין דער אָקטיאַבר-עפּאָכע מאמעש מיט ליידיקע הענט, קימאט אַן יעדן סימען פון קולטור-און בילדונג-אנ-שטאלטן, און איצט האבן מיר אזא קולטור-נעץ און בילדונגס-אַפּאַראַט, וואס וועגן זיי קאָן אפילע ניט כאַלעמען די אידישע באפעלקערונג פון די סאמע "פרייסטע" מעדינעס. אפילע פאלעסטינע, וואס אף איר האָבן אוועקגעלייגט זייער גאנצן "דאָבריאָזל" באַראָנען און באַנקירן, ציאניסטישע אָרגאניזאציעס מיט קאָלאָניאַל-בענק און נאציאָנאַל-פּאַנדן,

13 קאנגרעסן און תרפ"ט אלעמאנע קאנפערענצן, בא דער שטיצע פון ענגלישע מיניסטערן און פעלקערליגישע כאסאָדיום, — אפילע פאלעסטינע האט ניט און וועט ניט האָבן אונז פארצווייגטע נעץ קולטור-אנשטאלטן, וואס מיר האָבן איצט אין דער ראַטן-פעדעראציע.

עמעס, אונזערע קולטור און בילדונג-אנשטאלטן האָבן אַסאך פע-לערן, מיר פילן א שטאַרקן מאַנגל אין קולטור-טוער איבערהויפט און קאָמוניסטישע קולטור-טוער ביפראַט, מיר האַלטן אין איין קרעכצן און זאָרגן. — אָבער דאָס איז נאָר א באַווייז אף אונזער אויפגעברענטן קול-טור-כיישעק, אף אונזערע אויפגעפלאַקערטע קולטור-אינסטיטוטן. אין אַלגעמיין קאָנען מיר דאך זאָגן, אַז בא אלע כעסרוינעס און ניטגע-נוגקייט זיינען אונזערע קולטור-אנשטאלטן געקניפט און געבוידן מיט דער אידישער אַרבעטערשאפט, אנטשפרעכן איר נויט און זיינען נאָענט צו איר גייסט.

ווילן מיר דאָ האבן א בויילעסטע אילוסטראציע פון אָט דעם אומבאשטרייטבאַרן פאַקט, איז לאַמיר נעמען אַן אַנשטאלט, וואס געהערט ניט צו דער ערשטער שטופע און ניט צו דער צווייטער, וואָס אין פלוג האָט ער ניט קיין שאיכעס צו פאַלקס-בילדונג און גייט ניט אריין אין געדער פון דער סקאַרבאָווער „פאַלקסטימלעכקייט“ און וואס וואָלט דעריבער, אלס אזעלכער, ניט געדארפט האבן קיין באַריר מיטן גייסט פון די ארבעטער-מאסן, — לאַמיר נעמען דעם מלוכישן אידישן קאמער-טעאטער.

די אַקטיאָר-רעוואָלוציע האט אַרויסגערופן א גרויסע אויפרודע-רונג אין אלע געביטן פון קונסט, איז געקומען א שטאַרקער אויפשטייג אויך אין טעאטער-לעבן, אלע טעאטערן האָבן זיך אנגעהויבן פיבער-האַפט איבערגרופירן, אלע, אייניקע אויפריכטיק און אייניקע צוויסענדיק, האָבן געפרואווט זיך איבערפאַרבן אין רעוואָלוציאָנערע און אפילע אין פראַ-לעטארישע פאַרבן. אָבער אַרום קיינעם פון זיי איז ניט געשאפן געווארן קיין פראַלעטארישע אַטמאָספער, — פון אַ קאָמוניסטישער אַטמאָספער איז דאך שוין אַפגערעדט. עמס, מייערכאָלדס טעאטער איז דער איינ-ציקער פון די אלגעמיינע טעאטערן, וואָס האט אויפריכטיק געשטרעבט

אָנצוטאָפן דעם דויפּעק פון דעם פּראָלעטאַרישן צושויער-פּובליקום, און אים האט זיך טאַקע אין דער הינזיכט עפּעס יאָ איינגעגעבן. אָבער נאָר איין שטריך האָט ער ריכטיק געטראַפּן: די דינאַמיק, די רירעוודיקייט, דעם אימפּעט. אָבער דערדאָזיקער טעאַטער איז אינגאַנצן אַרים אין פאַרבן און שטום אין קלאַנגען. אלס אַ אינטעליגענט אַ באלטשוואווע האלט, ווייזט אויס, מייערכאַלד, אז דער ארבעטער און דער פּאָלקס-מענטש איבערהויפּט האלט ניט פון אויסערלעכער שיינקייט און קלאַנג-גען-רייכקייט, אז ער זוכט נאָר גוטגעמיינטע טענדענץ אפן פּאָן פון גרויקייט און טובישטומקייט. אָבער די מאסן האלטן גראַד פון העלקייט, פילפאַרביקייט און פילקלאַנגיקער האַרמאָניע, און טענדענץ ווילן זיי אין קונסט אויך באקומען ניט דורך אינסצענירטער פּובליציסטיק, נאָר דורך דער שפּראך פון בויילעטער פאַרם. אָט האט מען מיט יאַרצענדליקער צוריק געמאַכט אַן אַנקעטע בא די דייטשישע סאָציאלדעמאקראַטישע ארבעטער וועגן זייערע טעאַטער-געשמאַקן, האבן זיי זיך ארויסגעזאגט פאַר שילערס דראמעס און קעגן הויפטמאַנס „וועבער“. שילער, האָבן זיי געשריבן, איז טאַקע אַ בורזשואַזער דראמאַטורג, אָבער ס'איז בא אים פאַראן אימפּעט, דראַנג, לעבעדיקע האנדלונג, אַן בוימלדיקן מוסער, און הויפטמאַן איז צו זיס, פול מיט טרערן-ראַכמאַנעס צו נעבען-אַרימע שטרייקער...

און דער איינציקער טעאַטער (אויסער די פּראָלעטקולטישע פּרואוון) אין דער ראַטן-פּעדעראַציע, וועלכער איז פון אָנהויב אַן גלייך באלויבט געוואָרן פון די אַרבעטער-מאַסן, און נאָר פון זיי, — איז דער מלוכישער אידישער קאַמער-טעאַטער.

דערדאָזיקער פּאַקט צעשטערט פיל אָנגענומענע אינטעליגענטישע אויסטראַכטענישן. דער אידישער קאַמער-טעאַטער איז ניט קיין „רעאַ-ליסטישער“, ער לאָזט זיך ניט אַראָפּ צו די קלוימערשטע געשמאַקן פונם פּראָסטן אוילאָם, ער אַרבעט מיט עכטע, דאַפקע קאַמפּליצירטע קונסט-מעטאָדן, זיינע שפּעער און מיטאַרבעטער זיינען די מאַדערנסטע קינסטלער. — וואלט ער, דוכט זיך, געדאַרפט זיין ניט צוגענגלעך פאַר די מאסן. לאָזט זיך אויס — פּונקט פאַרקערט: די בירגערלעכע קרייזן, די

אינטעליגענץ, די פאטענטירטע קונסטוועלט האבן דעם טעאטער ניט
אָנגענומען, און אנערקענט האָבן אים פון ערשטן מאָמענט אָן נאָר די
אַרבעטער און די קאָמוניסטן.

מיר איז שוין וועגן דעם מלוכישן אידישן קאמער-טעאטער פיל
אויסגעקומען צו שרייבן, און איך דאַרף דאָ ניט מאַרירן זיין וועגן די
סיבעס, פאַרוואָס דער טעאטער געפּעלט אַזוי די מאַסן און רופט ארויס
אזאָ סינע מיצאַד דער בורזשואַזיע. נייע פרייד, אומגעהערטער אימפעט,
באפליגענדיקע רירעוודיקייט, פאַוראַגעס אין פאַרבן, ראַכוועס אין
קלאַנגען, באפרייטיקייט פון אַלטוואַרג-טראַדיציעס, זאָרגלאָזער שמייכל,
אומבאַזיגבאַרער דראַנג צום קומענדיקן, — דאָס זיינען אַזעלכע אייגן-
שאפטן, וואָס מוזן פאַנגען די אַרבעטער-מאַסן און אָפּשרעקן געשטעלטע
מענטשן מיט מויכעס און הערצער פון שטייענדיקע זומפן.

האָט דער טעאטער אין מאַסקווע גלייך אויסגענומען באַם בינטל
אידישע אַרבעטער, וואָס איז דאָ פאַראַן, באַ דער פראַלעטאַרישער און
קאָמוניסטישער סטודענטשאַפט, באַ די אידן-קאָמוניסטן. אויך אַ אי-
בעראַשנדיקער פאַרן קלאַל-יסראַעל פאַקט: דער „צורר היהודים“ טשע-
מעריסקי, דער האַמאַן מערעזשין, די זינדיקע אידישע טאַכטער, די
מאַרשאַאס עסטער, דער פראַנאַטיס ליטוואַקאָוו, דער ראַשע „אין מונדיר
פון ג. פ. אוי.“ ראַפעס (אַזוי קוואַליפֿיצירט אונז אַלעמען די אידישע
שונד-פרעסע אין אויסלאַנד), זיי זיינען אַלע געוואָרן כאַסידים פון אַ
טעאטער, וואָס שטעלט ניט קיין אַגיט-פיעסן, איז ניט בלוין ניט רע-
אַליסטיש, נאָר איז אפּילע „עקספרעסיאָנאַליסטיש“— „פוטוראליסטיש“,
לויט איינעם אַ קאַרעספּאָנדענט פון „פאַרווערטס“!..

אַבער דער טעאטער האָט דאָך געאַרבעט אין מאַסקווע, ווייט פון
די אידישע אַרבעטער-מאַסן. עפשער איז דאָס נאָר אַ מאַסקווער פאַר-
בלענדעניש? אַ הויפט-שטאַט האָט דאָך אירע קאַפּריון. עפשער איז
דאָס נאָר אַ נייע גוירע פון יעווסעקן, מיט גוואַלד אָנגעבונדענע סימ-
פאַטיעס? ווי באַוואוסט, זיינען דאָך אין מאַסקווע אפּילע דעם ערשטן
מאַי הונדערטער-טויזנטער פראַלעטאַריער ארויס אין גאַס, נאָר געטרי-
בענע דורך די יונגען פון „גע-פע-או!“ וואָס וועט אַבער זאָגן די אי-

דישע אַרבעטערשאַפט אָף די ערטער? צי וועלן זיי ניט פאַרשטיינערן זיך אַזויקע טעאַטראַלע פאַרזעעניש, וועלכע פעלשט אין אלע אָנגענומענע יעסוידעס פון דער אידישעלעכער (און ניט בלויז אידישעלעכער) טעאַטער-קולטור און אין אלע הייליקטימער פון פּאַלק יסראָעל?

מע דאַרף מוידע זיין, אז דער טעאַטער גופע האָט שטאַרק גע-ציטערט פאַר זיין ערשטע באַגעגעניש מיט די אידישע אַרבעטער-מאַסן אין זייערע אַלטגעזעסענע ערטער. ווען עס איז געקומען די צייט אָפּ-צופאַרן קיין מינסק, איז דער קאַמער-טעאַטער מאמעש געווען פאַר-מאַרעשכירעט — אָן אומגעוויינלעכע זאַך פאַר דעמדאָזיקן טעאַטער וואס וועט דער אידישער אַרבעטער אָף די ערטער זאָגן וועגן די מע-שוועדיקע זשעסטן, די באַרימטע לייטערס, די געפּלעקטע קאַסטיומען די שפּרונגען פון דער הויך און די קולביטן (קוליען זיך)? ווי וועט ער באַנעמען די מאָדנע שטיק פון דער אויסטערלישער קאַפעלע?

פאַר דער ערשטער פאַרשטעלונג אין מינסק (די קישעפּמאַכערין) איז די טרופע געווען ניט טויט, ניט לעבעדיק, א פּאַכאד איז אָנגע-פאלן אָף אלעמען, — אָף די אַרטיסטן, מוזיקאַנטן, אַפּילע אָף די טעכ-נישע אַרבעטער פון סצענע, א ווערטעלע: מע דאַרף באלד זיך בא-וויינן פאַר די אויגן פון זיין מאַיעסטעט דעם פּראָלעטאַריאַט! און די אַרטיסטן אליין דערציילן, אז אַזוי האָבן זיי נאָך אָף זייער לעבן ניט געשפּילט: מיט גרויס קאָוואַנע, מיט עקסטאַז, מיט גוף און נעשאַמע... און זיי האָבן דעם עקזאַמען אויסגעהאַלטן!

דער מינסקער אַרבעטער האָט דעם טעאַטער באַלד אָנגענומען. די שפּילעוודיקע היספּאַילעס פונם טעאַטער האָט גלייך באַגעגנט א צעטומלטע היספּאַילעס פונם אַרבעטער-צושויער; א צעטומלטע, ווייל געפעלן איז דער טעאַטער שטאַרק, אָבער פאַרשטאַנען דעם מעהוס סאַי פּינע שפּילן, סאַי פון זייער אייגענער האַנאַע האָבן זיי ניט גלייך. אַזא טעמפּ, אַזא ריטם, אַזא ראַכוועס, אַזא באַוועגלעכקייט אָף אלע שעטאַכן און אין אלע כּאָלאָרן האָבן זיי דאָך קיינמאַל און ערגיץ ניט געווען. דער מאַסן-אינסטינקט האָט דאָס געהערטע און געזעענע באלד אויפגעכאַפט, אָבער דער באַוואוסטזיין האָט עס ניט גלייך באַנומען.

בעשׂאס די אַנטראקטן האָט אין די פּאָיעס געהערשט א מין פריי-
דיקע פּאַרלענגהייט. הייסע דעבאַטן, אויפגערודערטער מיינונג-אויסטייש.

— פאַרשטאַנען?

— איך ווייס ניט, אָבער ס'איז גוט, אָבער גוואלדיק געפעלן!

— צו וואָס די לייטערס, די צירק-שטיק?

— איך ווייס ניט, אָבער ס'איז נויטיק, ס'איז גוט!

— וואָס זשע געפעלט דאָ, אז מע פארשטייט ניט?

— ס'איז לעבן, ס'איז באוועגונג, א גאַנצע וועלט ארבעט, פרייט

זיך, זינגט, טאַנצט און לאכט—מיט אונז, אבער ניט פון אונז!

מינסק איבערהויפט האָט נאך קיין עכטע קונסט ניט געזעען,
ביפראט די מינסקער ארבעטערשאפט. איז דער באלעבאטישער מינסק
האט נאָך עפעס באקומען ביערושע פאַרשימלטע קונסט-טראדיציעס,
בריקעוועט ער זיך, צאָרנט ער, שרעקט ער זיך. אָבער די ארבעטער,
וועלכע הויבן ערשט אָן זייער באוואוסטויניק קונסט-לעבן, וועלכע גע-
פינען אין זיך אליין זייער אָנהויב און זייער סאָף, האָבן דערפילט אינם
טעאטער זייער דינאַמישן דראַנג, זייערע פארבאָרגענע פריידן, זייער
האַרציקן, געזונטן, שעפּערישן שמייכל. ביפראט נאָך, אז צווישן דער
ברויזנדיקער קונסט שלענגלען זיך אומעטום זייערע רעוואלוציאָנערע
טענדענצן, אונטערגעטראָגענע ניט אין דער פאָרם פון פובליציסטיש-
אויסגעטייטשטע פראַגראַם-פונקטן, נאָר אין העלע, בוילעטע, גלענצנדיקע
קונסט-פאַרמען...

דאָס איז קימאַט דאָס ערשטע מאָל אין דער געשיכטע פון דער
קונסט, ווען זי קומט פאַר די אַרבעטער-מאַסן האלטן עקזאַמען נאָר
מיט ריינער פאָרם, און האַלט אים אויס אויך אין אינהאַלט. ס'איז דער
ערשטער עקספּערימענט—און צום גליק א גאַנץ געלונגענער עקספּע-
רימענט!

צווייטע באגעגעניש

די מינסקער באגעגעניש, דער ענטוויאסטישער קאָבאָלאַס-פּאָנים, וואס דער מינסקער פּראָלעטאריאט האט געמאכט דעם אידישן קאמער-טעאטער, האט אפן טעאטער געהאט א קאָלאָסאַלע, אבער אייגנארטיקע ווירקונג.

בא דער גאנצער באגייסטערונג, וואס די מינסקער אַרבעטערשאפט האט ארויסגעוויזן צום טעאטער, האט זיך דאך געפילט, אז אין איר לעבט אַ פארבאָרגענע אין אָנגעשטרענגטע בענקשאפט און דאָרשט צו דערזען אף די ברעטלעך פון דעמדאָזיקן טעאטער זיך, די איצטיקע עפאָכע אין קאָנקרעטע האנדלונגען און געשטאלטן, אויס-געדיכטעטע אין די טעמפן און ריטמען, לויט די מעטאָדן און גענג פון דעמדאָזיקן טעאטער.

פון דער אנדערער זייט, האט אויך דער טעאטער דערפילט די אי-נערלעכע נויטווענדיקייט צו געבן דעם אַקטיאָר-געמיט, דעם אויפשטייג פון דער אַרבעטער-רעוואָלוציע ניט אף אַרומיקע וועגן, נאָר אין אומיטלעכער סצענישע קונסט-פאַרשטעלונגען.

— מיר נויטיקן זיך אין פאַרשטעלונגען פון רעוואָלוציאָנערער פאטעטיק, — פלעגט מיר נאָכן מינסקער באזוך אָפט זאָגן דער באַשע-פער און אָנפירער פּוּנס טעאטער, כ. גראַנאָוסקי, — אין סצענישע אי-בערדיכטונגען פון גראַנדיעזע אַרבעטער-שלאַכטן און אַרבעטער-ניצכוינעס. און דיזעלבע בענקשאַפּס האָט גענאגט אויך אין די מער וואַכע נאַטורן פונם טעאטער-קאָלקטיוו.

אָבער...

— אינז, צייט-כאווירים, אַנטיילנעמער און איידעס פון דער אָק-טיאַבר-רעוואָלוציע, איז אומגעוויינלעך שווער צו איבערצשן מיט רע-וואלוציאָנערע פּאַרשטעלונגען, — פלעגט טאַקע דערביי פאר מיר זיך קלאַנג דערזעלבער א. מ. גראַנאָוסקי. — די רעוואָלוציע האָט געשאפן און האַלט אין איין שאַפן אַזעלכע גראַנדיעזע מאַסן-שוישפילן און גאַסן-האַנדלונגען, וואָס קיין איין רעזשיסער וועט זיך צו זיי ניט דערהויבן און קיינע אַקטיארן וועלן זיי ניט אויספירן. און איך זאָג דאָס ניט בע-דערעך מעליצע, פיגוראל, נאָר טאַקע אין בוכשטעבלעכן זין פון וואָרט. — אַט האָבן מיר איבערגעלעבט די גרויסע וואָך פון אילאייטש טויט. אַ גאַנצע מיליאָנען-שטאָט, גרייז און קינד, אַלט און יונג, אַ גע-מיש פון קלאַסן און שיכטן, פון אלערליי געשטאַלטן און פיגורן האט אין מעשעך פון אַ גאַנצער וואָך געהאַלטן אין איין אַנגעשטרענגטן בא-וועגן זיך צו דער וועלט-עסטראַדע—צום קאַלאָנען-זאל פונם פארייניגן-הויז, וואו עס איז געלעגן לענין אין זיין אָרן. באַטאַג—באזילבערטע פון פראַסט און פארויכערטע פון שייטערס, בא וועלכע זיי פלעגן זיך ווא-רימען, אויסטאַנצנדיק אַ מין אימפּראָוויזירטן טרויער-טאַנץ; באַנאַכט, פארויטלט פון די שייטער-פייערן, וועלכע האָבן זיך ווי דורך אַ וואונ-דער באוועגט צוזאַמען מיטן אַנגעשטרענגטן אוילאַם. און דאָס אַלץ פלעגט זיך דורכשלענגלעך פארביי דעם אָרן אין דעם מאַט באלויכטע-נעם זאל מיט זיין אין טרויער פארגליווערטער וואָך אונטער דער פאר-דומפטער מוזיק פון טרויער-מאַרשן—זיך דורכשלענגלעך און צעשפריצט ווערן אין אלע עקן פון דער אויפגעברויזטער שטאָט. אַ וועלט-שטאָט, אַ גאַנץ אומגעהויער לאַנד אין טרויער פון רעוואָלוציאָנערן אוילע-רעגל זיין, -ווער קאָן נאָך שאַפן אזאַ גראַנדיעזע שוישפיל?

— איך האָב גענומען די פרישסטע גראַנדיעזע שוישפיל, אַראַנושיר-טע דורך דער רעוואָלוציע, אָבער אַזעלכע שוישפילן קומען דאָך פאַר אזוי אָפט, און ניט בלויז אין ראַטן-פאַרבאַנד, נאָר אפן גאַנצן ערד-קיילעך פונם אויפגעברויזטן פראַלעטאַריאַט! קאַנען מיר, טעאַטערן, „קאַנקורירן“ מיט דער שאַפונג פון דער רעוואָלוציע? רעוואָלוציע איז

נאָך אלץ פליסנדיק לעבן, יעדערער פון אונז איז נאָך אליין ניט וויסן-דיק און ניט פילנדיק א געצוואונגענער אַקטיאר, און קונסט האָט צו טאָן מיט אפּזאָך, עס מוז געשאפן ווערן א מעהאלעך, א פערספעקטיוו צווישן אונזערע יסטיכישע האנדלונגען און אונזער קינסטלערישן בא-וואוסטזיין, קעדיי מיר זאָלן שוין זיין אימשטאנד זיי אויפצונעמען ווי דיכטונגס-מאטעריאל.

— ניט צופעליק איז דאָס, לעמאַשל, וואָס ניט בלויז דער אלט-פרענקישער קינסטלערישער טעאטער האָט זיך גענומען פאר אַפּערעטן, ווי „מאדאם אנגא“, „פּעריקאלא“ א. א. וו. נאָך אויך מייערכאלד האָט נאָך „מיסטעריא בוף“ געגעבן א פארס „דער גרויסמוטיקער האָרנטרע-גער“ (*), און נאָך דער „ערד קאפּויר“—אַסטראָוויסקיס „וואלד“. דער רעוואָלוציאָנערער צושייער-מאסע נאָך דער טאָג-אנגעשטרענגטקייט פון איר שטערן און בויען געלוסט זיך א הייזליכן און זאָרגלאזן לאך טאָן, און דער רעוואָלוציאָנערער טעאטער, וועלכער פילט זיך ניט בעקוואַך זיך פארמעסטן אין שוישפּיל-קונסט מיט דער רעוואָלוציע, פילט די וויטוענדיקייט אויסצולאָדן זיין שאפונגס-ענערגיע אף דער אנטבלייוונג פונם אלטן שטייגער. ביפראט נאָך, אז קיין איין פּיעסע, וועלכע זאָל ווערט זיין די עפאָכע און איר טעאטער, איז ניטאָ.

העכסט באזאָרגט פון אַנגעשטרענגטער ווארטעניש פון די ארבע-טער-מאסן, וועלכע ער האָט ס ט י כ י ש געפילט הינטער זיך, אליין פול מיט רעוואָלוציע-פולווער, וועלכן עס איז אזוי שווער אויסצולאָדן, האָט דער טעאטער פאַרבראַכט אַ סעזאָן פון אַן אייגנאַרטיקער האַפּ-ס אַ קע. ער האָט זיך פאַרנומען אָדער מיט קינסטלערישן אַפּשלייפן און אויספייילן מיניאַטורן (דער „געט“) אָדער אין באלעווען זיך מיט קליינ-קונסט („דריי פינטעלעך“). איבער דער גרעסערער אַרבעט — פּערעצעס „באַנאַכט אפן אַלטן מאַרק“—האָט ער, עמעס, געאַרבעט אינטערעסאַנט און אַנגעשטרענגט, אָבער אַלץ אָפּגעלייגט איר פאַרענדיקונג: „באַנאַכט“ איז די פאַרענדיקונג פון אַ באַשטימטן שאַפונגס-עטאַפּ, ווען אין טעאטער ברענט אזוי דער כיישעק שוין אַן איבערצוגיין צו אַ נייעם...

(*) „האַרנטרענער“—א מאַן, אין וועלכן עס פעלסט זיין ווייב.

האָט זיך דער טעאטער געשפייזט דער איקער פון איין פלאַמענדן
וואונש: זיך וואָס גיכער ווידער איינטונקען אין די אַרבעטערמאַסן, זיי
עסטעטיש אויפריכטן מיט זיין דערוואָרבענער קונסט און פון זיי
אליין רעוואָלוציאָנעריש אויפגעריכט ווערן דורך דעם רעוואָלוצי-
אָנערן ברען פון זייער ליבע.

און די ליבע און ענטוויאַזם פון די אַרבעטערמאַסן צום טעאטער
איז פאַר דעם יאָר אומגעהויער אויסגעוואַקסן. די מעטאָדן און גענג פונם
קאַמער-טעאטער זיינען געוואָרן נייער שטייגער אין קינדער-אנשטאַלטן,
אין אַרבעטער-קלובן, אין אַלערליי אַרבעטער-פאַרוויילונגען. אוילערעגל
פון די ערטער, וואָס פלעגן אין מאַסקווע זעען די פאַרשטעלונגען פונם
טעאטער, האָבן די בסורע וועגן זיין פרייד-שאַפונג פאנאָדערגעטראָגן
איבער אלע אידישע אַרבעטער-צענטערן פונם ראַטן-פאַרבאַנד, — און
דאָ איז געקומען דער מינסקער אויפנאַם, וועלכער האָט נאָך פאַר-
שטאַרקט דעם וואונש צו זעען. בא זיך דעם טעאטער צו גאַסט...

האט זיך דער טעאטער ענדלעך געלאָזט אין וועג — קיין קיעוו,
קיין האַמעל, קיין אָדעס, קיין כאַרקאָוו.

אין אַלגעמיין איז דאָס בילד געווען דאָסזעלבע, וואָס אין מינסק
פאַראַיאָרן: אַ טעאטער צו גאַסט באם פראָלעטאַריאַט. אָבער עס זיינען
צוגעקומען פיל נייע שטריכן, לויט די באַדינגונגען פון אַרט און מאַמענט.
דער ערשטער ארויספאַר איז געווען קיין קיעוו.

מינסק איז אַן אלטער צענטער פון דער רעוואָלוציאָנערער אידישער
אַרבעטער-באוועגונג, קיעוו איז אַן אלטער צענטער פון דער נייער אי-
דישער מאַסן-קולטור און א פיל גרעסערער קולטור-צענטער איידער
מינסק איבערהויפט. האָט מינסק אויפגענומען די נייע עסטעטיק פונם
אידישן קאַמער-טעאטער דורך דער פריזמע פון רעוואָלוציע, און
קיעוו האָט אויפגענומען די רעוואָלוציע אינם אידישן קאַמער-טע-
אטער דורך דער פריזמע פון קולטור. זיי מינסקער אַרבעטערשאַפט
האָט געהאַט מער רעוואָלוציאָנערע היספּאַילעס פון די נייע קאַמעדיאַנטן,
די קיעווער — מער קולטורעל-עסטעטישע היספּאַילעס. אין אַלגעמינעם
סאַכאַקל באַווייזט דאָס, אז דער אידישער קאַמער-טעאטער ברענגט

מיט זיך קונסט-קולטור אין דער רעוואָלוציע און רעוואָלוציע אין דער קונסט-קולטור.

דערפאר זעען מיר טאַקע, אז די ליטעראַטור וועגן די ספּעק-טאַקלען פונם טעאַטער, וועלכע איז באשאפן געוואָרן אין מינסק (אין „וועקער“) איז געווען דערהויפּט אַן אַמכאַדיקע, מיינונגען און געפילן פון געוויינלעכע אַרבעטער, וואָס דריקן אויס זייער עסטעטישן פארגעניגן אין אַן איינפאַך פּאָליטישער שפּראַך; און די ליטעראַטור, וועלכע איז באשאפן געווארן אין קיעוו—די זאַמלונג „אידישער קאַמער-טעאַטער“—איז דערהויפּט צוואמענגעשטעלט דורך קוואליפיצירטע ליטעראַטן און קולטור-טוער און אייניקע אַרבקאָרן, וועלכע דריקן אויס זייער רעוואָלוציאָנערן פאָרגעניגן אין אַ קולטור-עלעסטע-טישער שפּראַך.

אַבער אין אַלגעמיין האָבן מיר געהאַט פאַר זיך דאָס מינסקער בילד: אויפגעברויזטע אַרבעטערשאַפט, רעוואָלוציאָנערע אויפמערקזאַמ-קייט אין גאַסטפריינטלעכקייט פון דער פאַרטיי, דער מאַכט, די פּראָ-פאַריינען. אין קיעוו איז נאָך צוגעקומען דער באַפּאָליגלטער עקסטאַז פון דער אַרטיקער אידישער ליטעראַריש-קינסטלערישער וועלט.

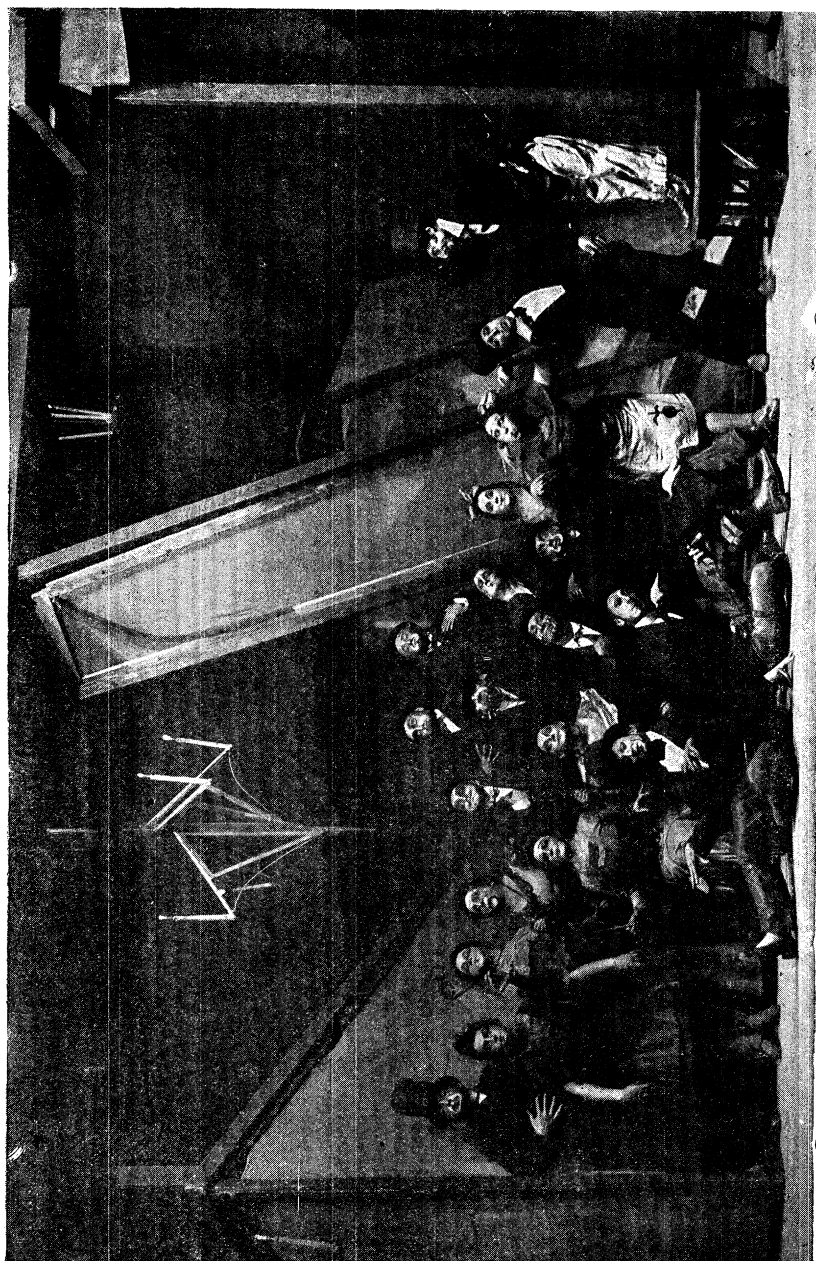
אַבער דער יאַנטעוו איז געווען ניט בלויז אַ אידישער, צווישן דער גרויסער צאָל באַזוכער (22 טויזנט) איז געווען פון 25 ביז 30 פּראָצענט ניט אידן; אַרבעטער, ראַטן-טוער, פאַרטיי-טוער, קולטור-טוער, ווייל דער טעאַטער איז אַן אַלגעמיין אַקטיאָר-קינד. דערפאַר האָט טאַקע די אַרטיקע אַלגעמיינע פרעסע, סאַי די רוסישע „פּראָלע-טאַרסקאַיאַ פּראַוודאַ“, סאַי דער אוקראַינישער „בילשעוויק“ א. א., קי-מאַט אַלע טאָג געגעבן וועגן די ספּעקטאַקלען פונם טעאַטער אַנטציקטע יאַנטעוו-אַרטיקלען.

אַבער שוין גאָר אן אויסגעשפּראַכענעם כאַראַקטער פון אַ „טע-אַטער צו גאַסט באַם פּראָלעטאַריאַט“ האָבן באַקומען די גאַסטראָלן אין האַמעל. דאָ איז דער טעאַטער געקומען בוכשטעבלעך צום גובקאַם פון דער פאַרטיי, צום גובאויספּירקאַם, צום גובראַט פון די פּראָפאַריינען—אַפּילע צו דער רויטער אַרמיי. פון 15 ספּעקטאַקלען אין האַמעל זיינען

8 געווען פראָפאָריינישע, די גאַנצע אַרבעטערשאַפט, איינגעשלאָסן אַ גרויסער טייל רוסישע אַרבעטער, האָט די גאַנצע צייט געלעבט אין יאַנטעוו-צושטאַנד, און אויסער דעם האָט די טעאַטער-כאַליאַסטערע גע-מאַכט אַ וויזיט אויך קיין בעליצע, צום רויטאַרמייאישן טייל, פאַר ווע-מען זי האָט געגעבן אַ באַזונדערע פאַרשטעלונג, אַרויסרופנדיק די גרעסטע באַגייסטערונג באַ די קריגער פון דער רעוואָלוציע.

און אומעטום האָבן אַרבעטער אַרומגערינגלט דעם טעאַטער-קאָ-לעקטיוו, און די אַרטיסטן האָבן זיך געצויגן צום פראָלעטאַריאַט. פייע-רונגען און באַגריסונגען, באַנקעטן און ברידערנישן, — דאָס איז געווען דער אויסטערלישער שטייגער פון די באַגעגענישן.

אַזוי אַרום האָט זיך דאָס יוביליי-יאָר פונם אידישן קאַמער-טעאַ-טער, דאָס פינפטע יאָר פון זיין עקזיסטענץ, פאַרענדיקט מיט דער פול-קומער צונויפגיסונג פונם טעאַטער מיט דער אַרבעטערשאַפט, מיט דער פאַרשטאַרקונג פון זיין צוואַמענבונד מיט די מאַסן-קאַדערן פון דער אַק-גטיאַבר-רעוואָלוציע, וואָס וועט אים געבן מוט און דראַנג אָף איבער-יין צו אַ ווייטערדיקן עטאַפּ אין זיין שאַפונג—צום שילדערן דעם או-מיטלבראָן אַקטיאַבר, צום דיכטן לעבעדיקע געשטאלטן פון זיינע שלאכטן און ניצכוינעס...

"דאס גרויסע געווינס"
(3-טער אקט).

סאכאקלען

דער טעאטער האט דאס ערשטע יאָר פון זיין עקזיסטענץ געאַרבעט אין לענינגראד, וואו ער איז אנטשטאנען. דאס איז געווען דעם „מאי-סטערס שול-יאָר“. א יאר פון יוגנטלעכן קרעפטן-פרואוו, פון פאָרמעלע עקספּערימענטן, פון פאָרם-זוכענישן. אבסטראקטע פאָרם (מעטערלינקס „בלינדע“), שטייגער-דראמע („גאט פון נעקאַמע“, ערשטער, לענינגראדער, וואריאנט). טראגעדיע („אוריעל אַקאַסטא“, לענינגראדער וואריאנט) א. א ווי עס שיינט, האט נאָך דער טעאטער דאן קיין רעפּערטואר ניט געהאט, — אפילע אין דעם זין, ווי דער אידישער קאמעד-טעאטער בילדעט אויס זיין רעפּערטואר, ד. ה. לויט זיינע אפגעפארטיקטע פארשטעלונגען. ווייל דאס זיינען נאך אייגנטלעך ניט געווען קיין פארפליכטנדיקע פארשטעלונגען, נאר סטודיען-ארבעטן פון א העכערן שניט, וועלכע האבן געהאט די אויפגאבע צו ארגאניזירן און פארהארטעווען די ערשטע קאדערען פונם ערשטן מאדערנעם אידישן טעאטער-קאלעקטיוו. אבער די שאפונגס-מעטאדן: ראציאנאליסטישער עקסטאז אדער עקסטאטישער ראציאנאליזם, אויפגעברויטע, אבער שטרענג אויסגערעכנטע טעמפן און ריטמען העכסט שפארעוודיקע, אבער פולסטע אויסנוצונג פונם טעאטער-ברעטל, מוזיק און קונסט אלס אַרגאַנישע מיטאנטיילנעמער אין ספעקטאַקל — דאס אלץ בא א אינערלעכע נעטיע צו מאסן-האנדלונג, — די דאזיקע מעטאדן האבן זיך גאנץ בוילעט אנגעמערקט שוין אין דעם עמבריאנאלן צושטאנד פונם טעאטער.

אין לענינגראד, וואו קיין רעוואלוציאָנערע אידישע ארבעטערשאפט האט זיך אין יאר 1919 לאכלוטן ניט געפילט, נאר דערפאר האבן זיך דארט אפילע טכילעס ראטן-מאכט שטארק געפארקעט איינגעשפארטע רעשט-לעך פון די אלטאידישע „פייטערבארגער“ כעוורעס, האט נאך דער טעאטער

קיינ אויסקריסטאליזירטע אידעאָלאָגיע אין זיין ארבעט ניט געהאט, — אבער אריענטירט האט ער זיך גלייך באם אָנפאנג אף די מאסן. און בא דער ערשטער מעגלעכקייט האט ער זיך (אין יאר 1919) געלאזט אף גאסטראלן אין וויטעבסק, וואו ער האט שוין דאן שטארק אויסגענומען בא די ארבעטער און האט געארבעט אין ענגסטן קאנטאקט מיט די גע- העריקע ראטן-אנשטאלטן און די פראפעסיאנעלע ארגאַניזאַציעס.

און סאפקאָלסאָף איז דער טעאטער אין יאר 1920 אריבערגעפאָרן קיין מאַסקווע, וואוהין ס'האט אים שטארק געצויגן — דאך נעענטער צו די אידישע ארבעטער-צענטרען! — און וואוהין עס האבן אים ארויסגעצויגן די אידישע פארטייאישע און סאָוועטישע אנשטאלטן.

דאס יאר 1920 איז געווען דאס יאר פון פולן ניצאכן פונם קאמו- ניום אין דער אידישער ארבעטער-סווייווע, און דער ניצאכן איז געאונגען פון מאַסקווע און דורך מאַסקווע. אין מאַסקווע האָט זיך שוין צו יענער צייט צונויפגעזאמלט א היפש בינטל אקטיווע אידישע קאמוניסטן. עס האט זיך אנגעהויבן דער אויפגאנג פון די אידישע סאָוועטיש-פאַרטייאישע קולטור-אַנשטאַלטן, און וואס ווייטער האבן זיך אין מאַסקווע געקליבן אלץ מער אידישע ארבעטער, פראלעטארישע סטודענטשאפט, סאָוועטישע און פארטייאישע קולטור-טוער, ליטעראטן און קינסטלער.

אזוי ארום האָט אין מאַסקווע דער טעאטער גלייך געפונען די סווייווע, אין וועלכער ער האָט זיך גענויטיקט, וועלכע זאָל אים פאָלי- טיש און אידעאָלאָגיש באַגייסטערן און פאַר וועלכער ער זאָל אליין ווערן א צענטראלער פאַקטאָר פון קולטורעל-עסטעטישער אנטוויקלונג און אויפוירקונג. און אויב שוין אין לענינגראד האָט דער טעאטער געאַרבעט אין ענגסטן קאנטאַקט מיט דער ראַטן-מאַכט און מיט די דאָרטיקע פּיאָנערן-קעמערלעך פון די סאָוועטיש-פאַרטייאישע אידסעק- ציעס, האט ער זיך אין מאַסקווע אינגאנצן איינגעשלאָסן אין דער סיס- טעם פון דער קאמוניסטישער אויפוירקונג און דערציאונג אין דער אי- דישער סווייווע.

האָט טאַקע אין מאַסקווע דער טעאטער גלייך אָנגעהויבן אַנט- וויקלן דעם נאַנצן ברען און אימפעט, וועלכער איז אין אים געווען פאַר-

באָרגן, און איז געוואָרן דער מלוכישער אידישער קאַמער-טעאַטער, וועלכן עס קען, וועלכן עס שאצט און וועלכן עס ליבט אַזוי די אידישע אַרבעטערשאַפט.

און די דערגרייכונגען פאַר די ערשטע פינף יאָר פון זיין עקזיס-טענץ זיינען אומגעהויער גרויס אין אַלע געביטן.

דער אידישער קאַמער-טעאַטער האָט געפונען דעם סאָד פונם אידישן זשעסט, פון דער אידישער באַוועגונג, פון דער אידישער פּלאַסטיק און דינאַמיק, און אַראָפּגעענדיקט פון זיי דאָס הייטל פונם אידישעלעך „דריי“ און קער, האָט ער אַנטפּלעקט דעם ראַנד, באַ וועלכן דאָס נאַציאָנאַלע גייט איבער אין דאָס אינטערנאַציאָנאַלע. ער האָט געשאפן אַזא אידישן טעאַטער-סטיל, וועלכער קאָן מיט רעכט פּרעטענדירן צו זיין איינער פון די סטילן, וואָס אין זייער סכּום וועלן זיי אויסבילדן דעם נייעם סטיל פונם קומענדיקן אינטערנאַציאָנאַלן פּרייהייטס-טעאַטער.

דורך דער קראַפט פון גוואַלדיקער סאָציאַל-קולטורעלער קפיצאַס-האַדערעך, אַף וועלכער דער טעאַטער איז מעסוגל, האָט ער פּאַרפילט דעם בלויו אין דער אידישער טעאַטער-קולטור, — דאָס פעלן פון קונסט-טראַדיציעס. אין איין און דערזעלבער צייט שאַפט דער טעאַטער קונסט-טראַדיציעס, וועלכע האָבן דעם ווערט פון דוירעס-קולטור, און איז זיי טאַקע באלד אפן אָרט גויווער, פאַ-וואַנדלענדיק זיי אין עלעמענטן בלויו פון קינסטלערישער מעסורע. דער טעאַטער האָט געפונען דעם צויבר-שליסל צו די אויצרעס פונם אידישן פּאָלקלאָר, וועלכע ער דיכטעט איבער אין קונסטווערק פון נייצער מאַסן-קולטור. דערפאַר טאַקע האָט דער אלטער אידישער טעאַטער פון אלע מינים אַזא געפערלעכען סוינע אין געשטאַלט פונם אידישן קאַמער-טעאַטער. שפילעוודיק פאַרניכטעט דער קאַמער-טעאַטער אלע מינים אלטן אידישן טעאַטער, וועלכע שטעלן מיט זיך פאָר ניט בלויו טעאַטער-שימל, נאָר אויך אַ קאַנדענסאַציע פון אלערלייאיקער רעאַקציע. אלע פלאַנגען פונם אלטן און אפילע „אַלטיניעס“ אידישן טעאַטער קאָנען האָבן נאָר איין טרייסט: אַזא צויבערפולן הענקער, אַזא פּריידיקן קאַברען איז נאָך קיי-נעם ניט באַשערט געווען!..

ס'איז געשאפן געוואָרן (אין „מאָלטאַוו“) דער העכסט קינסטלע-
 רישער סטיל פונם עכטן פּאָלקסהומאַר, וועלכער איז דער יעסאַך פון
 דער עמעסער קאַמעדיע. דער סטיל פון שפּריצן פּאָלקסאטירע („אגענטן“,
 „ס'אליגן“), וועלכע וואקסן דערנאָך אויס אין א גרויסע סאַציאלע סא-
 טירע („דאָס גרויסע געווינס“). דער סטיל פון טראַגיקאַמעדיע („געט“),
 פון אינטעלעקטועלער דראַמע („אוריעל אַקאַסטא“). דער סטיל פון גרוי-
 סער פּאָלקשפּיל („קישעפּמאַכעריין“), וועלכע אנטהאלט און קאָן אין זיך
 אנטהאלטן דיִדאָזיקע אלע איינצלשפּילן און איז דער יעסאַך פאר טע-
 אטער פון מאָדערנע מאסן-האַנדלונגען. און ענדלעך דער סטיל פון רע-
 וואָלוציאַנערע אַרלעקינאַדעס (אויסער איינצל-סצענעס אין דער „קי-
 שעפּמאַכעריין“ און אין „גרויסן געווינס“—באַזונדערס „קאַמעדיאַנטן-
 קאַרנאַוואַל“ און „דריי פינטעלעך“). איצט גרייט זיך דער טעאַטער צו
 שאפן דעם סטיל פון אן ערנסטער אַנטינאַציאנאַליסטישער און אַנטי-רע-
 ליגיאַנער סאַטירישער מיסטעריע („בא נאַכט אפן אַלטן מאַרק“), נאָך
 וועלכער עס וועט זיך פאר אים שטעלן די פראגע וועגן דעם סטיל פון
 רעוואָלוציאַנערער פאַטעטיק, וואָס אין פלאקאַט-פאַרם האָט ער שוין
 מיט איר א שפּיל געטאַן אין „פאַרטאַג“...

פאר פינף יאָר און פאר א טעאַטער, וואָס מוז נאָך דערביי גלייכ-
 צייטיק אויך דורכמאַכן די סטאַדיע פון „אַנפאַנגלעכער אַנזאַמלונג“, איז
 דאָס איבער גענוג.

אין טעאַטער איז די אַנטוויקלונג פון זיינע פאַרמען געגאַנגען האנט
 בא האנט מיט דער אַנטוויקלונג פון זיין אידעאָלאָגיע. און אזוי ווי פאר
 זיינע מאַסקווער יאָרן איז די אידעאָלאָגיע פונם טעאַטער אַלץ מער און
 מער פאַרשאַרפט געוואָרן קעגן יעדן ארט בורזשאַזן שטייגער, איז אויך
 די אַנטוויקלונג פון זיין פאַרם געגאַנגען אַלץ מער פון גוטמוטיקן הומאַר
 צו שאַרפער סאַטירע.

אין דעם ערשטן מאַסקווער ספּעקטאַקל („שאַלעם-אַלייכעם-אַוונט“) פילן
 מיר נאָך, עמעס, אַ שוין סטילזירטן, שאַלעם-אַלייכעם קליינביר-
 גערלעכן שמיכל, און דער פינאַל פון „מאַלטאַוו“ איז נאָך דורכגע-
 דרונגען מיט פאַטיראַרכאַל-האַמוינישן פּראָטעסט. בלויז אין „אגענטן“

און באזונדערס שפעטער אין „ס'אליגן" פילן זיך שוין רעמאזים אף א מער שארפע באַציאונג. נאָר אָנהויבנדיק פון „אוריעל אַקאָסטא", וואו עס זיינען צום ערשטן מאל אזוי ביזו פאַרגוילאמט געוואָרן די בורזשואזע פערסאָנאַזשן, דערגייט שוין אין „גרויסן געווינס" די שארפע סאַטירע ביז איר העכסטן פונקט. און אין די „דריי פינטעלעך", ניט געקוקט אף אַלע זייערע אויבן אנגעוויזענע כעסרוינעס, שפילט שוין די סאַטירע פריי, ווי א נאַטירלעכער עלעמענט אין דער שאַפונג פונם טעאַטער.

די קינסטלערישע אנטבליזונג און דעמאָסקירונג פון דעם בורזשו-אָון וועזן האָבן דערגרייכט זייער העכסטן פונקט, — און איצט שטייט שוין אויך דאָ פאַרן טעאַטער די פראַבלעם פון קינסטלערישן באַשטע-טיקן דעם פראַלעטאַרישן באַגינען. פאַרשטייט זיך, פאַרועצנדיק דערביי די אַנטוויקלונג און פאַרפולקומונג פון זיינע דערגרייכונגען אין זיין ביז איצטיקן גאַנג.

דער טעאַטער האָט דער ערשטער אין דער אידישער סוויזע געגעבן קלאַסישע סצענישע פאַרקערפערונגען פון אויסגעדריכטע פּי-גורן, וועלכע קאָנען מיט רעכט פאַרנעמען זייער אָרט אין דער פערסאָ-אַזשן-גאַלעריי פונם וועלט-טעאַטער. מענאַכעם-מענדל, רעב אלטער, האַצמאַך אין שיימעלע סאָראָקער אין דער פאַרקערפערונג פון מיכאַעלס; די קישעפּמאַכערין, סאַלאַווייטשיק, פליאַסקאַ-דריגע אין דער אויספירונג פון זוסקין; סאַרע-כאַנצע (ראַטבויים) און מאָטל (גערטנער) — דאָס איז אַ גאַנץ רייכע גאַלעריי פון סצענישע געשטאַלטן, געשאַפענע דורכן טע-אַטער אין מעשעך פון זיינע פיר מאָסקווער יאָרן. קיין טעאַטער אַן מאָסקווע האָט פאַר די יאָרן ניט געשאַפן אזוי פיל פיגורן, וואָס זאָלן זיין אויסגערעכנט אף לאַנגן דויער אין דער געשיכטע פון דער טע-אַטער-קולטור. דערצו דאַרף מען נאָך צוגעבן די דורכשווינדלענדיקע געשטאַלטן און בילדער אין דער קליינקונסט, אין וועלכער עס האָבן זיך באזונדערס אויסגעצייכנט מיכאַעלס, זוסקין און ראם.

דאָס אליין זאָגט שוין אויך וועגן דער צאָל טאַלענטן, וואָס דער טעאַטער האָט פאַר אזא קורצער צייט געשאַפן און ארויסגערוקט: דער גרויסער אַרטיסט מיכאַעלס, זוסקין, ראַטבויים, גערטנער און אַ ריי אַנ-

דערע. היינט גראנאָווסקי אליין—דער שעפער. באנייטערער, אָנפירער
 און אָרגאניזאטאָר פון דעם גאנצן וואונדערשיינעם ביניען...
 דער טעאָטער האָט ארום זיך גרופירט און ארגאניזירט אלע געביטן
 פון קונסט, וואס זיינען פאַרבונדן מיט שפילקונסט, און האט דערמיט
 בארייכערט די קונסטקולטור פון די אידישע מאסן. שאגאל, אלטמאן,
 ראבינאוויטש, פאַלק און דער יונגער, נאך גיט אויסקריסטאליזירטער
 ראביטשעוו — בא זיי אלעמען האט דער טעאָטער גענומען אף באנייען
 די אידישע מאסן-קולטור דאס גויטיקסטע, וואס ער האט געדארפט,
 און דאס בעסטע, וואס זיי פארמאגן. און אין געביט פון מוזיק: ראזאווי-
 סקי, אכראן, קריין. די אידישע מוזיק-טוער זיינען די סאמע אפגעשטא-
 נענע אין אידעאלאגישן זין, האט דעריבער באזונדערס דא דער טעאָטער
 גענומען גיט אוי דאס, וואס זיי האבן געוואלט געבן, נאר דאס,
 וואס ער האט געקאנט און געמוזט געמען. אין דער לעצטער
 צייט האט זיך דער טעאָטער גענומען דערציען פאר זיך אין זיין גייסט
 אן אייגענעם, אזוי צו זאגן, קאמפאזיטאר, — און די „דריי פינטעלעך“
 באווייזן, אז ל. מ. פולווער כאפט אלץ מער און מער דעם שניט פונם
 טעאָטער. אזוי ארום איז דעם טעאָטער געלונגען צו ווארפן אין די מאסן
 גאנצע אויצרעס קינסטלעריש באארבעטן מוזיקאלן פאלקלאר, א פולווערטן
 פאר זיך אליין און באזונדערס אלס באדן פאר מאדערנער מאסן-שאפונג.
 אונזער איצטיקע ליטעראטור איז אידעאלאגיש אויסגעהאלטענער
 און בוילעטער, ווי אלע אינזערע קונסטגעביטן אונזערע, אבער אדאנק
 דעם, וואס זי האט איר גאַנץ לעבן פאַרבאָנט בלויז אין די נאַציאנאלע
 דאלעדאמעס, איז איר נאך שווער נאכצויאָגן דעם רעוואָלוציאָנערן טעמפ
 פונם קאמער-טעאָטער. דעריבער האט זיך דעם טעאָטער איינגעגעבן נאר
 שעפן פון איר שטייגער-שטאף פון לייכטן זשאנר, און אין דעם געביט
 זיינען אינטערעסאנט באזונדערס די זשאנר-לידלעך פון י. דאברושין.
 דערפאר האט אבער אונזער קלאַסישע ליטעראַטור געהאט א גוואל-
 דיקע פולע פונם טעאָטער. דער טעאָטער האט אַזוי ווי ארגאניש געפילט,
 אז ער מוז פריער קינסטלעריש בייקומען די ארגאניש-קליינברגערלעכע
 מאטיוון פון אונזער ליטעראַטור, איידער ער וועט מיט פולן גאנג זיך

לאזן אף אוניווערסאלע שאפונגען. אין וואס באשטייט דער צענטראלער שליאך פון אונזער קלאסישער ליטעראטור? אין באַארבעטן און איבער-דיכטן די מאטיוון פונם אידישן דאן-קיכאט און לופטמענטש. ביניאמין האשלישי, מענאכעם מענדל, בערל כאקרען, בינעש רובינשטיין, — אַ גאַנצע גאלעריי טיפן פון לופטמענטשן און דאן-קיכאטן, צו וועלכע אוינזערע שרייבער קערן זיך אום אין אומענדלעכע וואַריאַציעס. זיי זיינען אָבער נאָר געלייענט געוואָרן און אַפילע דורך דער קריטיק ניט אַנטפלעקט געוואָרן אזוי, אַז מע זאָל זיך קאָנען פון זיי באַפרייען. דער טעאַטער האָט אַנטפלעקט זייער קינסטלערישע שיינקייט, אָבער גלייכ-צייטיק דערמיט אַנטבלוזט זייער סאַציאַל-קולטורעלע אָפּגעלעבטקייט און פאַרמישפּעטקייט. מענאכעם מענדל יאַקנעהאז, רעב אַלטער, האַצ-מאָך, סאַלאַווייטשיק—דאָס זיינען אַלץ פיגורן פונם אידיש-קליינבירגער-לעכן אוילאם-האַטויע, ליבלינגען פון אונזער קלאַסישער ליטעראַטור. אין דער מיניאַטיר „געט“ האָט דער טעאַטער ווי אויסגעפירט איבער זיי זיין שטרענגען פּסאַקדין. שימעלע סאַראָקער לויט דער אינטער-פרעטאַציע פונם טעאַטער איז שוין אַ באַמערקבאַרער איבערגאַנג צו אַ נייעם טיפ, אָבער אויך אַ געקאַנסטער דורכן טעאַטער. און דער צו-גאַנג פונם טעאַטער צו דיִדאַזיקע דירעסדיקע טיפן פון אוינזער קלאַסי-שער ליטעראַטור שטעלט האַרט און בוילעט פאַר אוינזער נייער ליטע-ראַטור די שאַרפע פּראָבלעם פון דיכטן פיגורן און מאַטיוון פון אוינזער מאָדערנער עפּאָכע. און דאָס איז אויך איינע פון די גרויסע פאַרדינסטן פונם טעאַטער.

שוין אָפּגערעדט פון דער פּאָליטישער באַדייטונג און דערגריי-כונגען פונם אידישן קאַמער-טעאַטער. ער איז איינער פון די סאַמע בוילעטע באַווייזן אָף דער גראַנדיעזער שאַפונגס-ענערגיע פון דער אַקטיאַבר-רעוואָלוציע. נאָר זי האָט געקאָנט ווי דורך א צויבער עפענען די געוועזט פאַרשטאַפּטע קונסטקוואַלן פון די אידישע מאַסן און אַרויס-ברענגען אָף דער ליכטיקער וועלט אזוי פיל עסטעטישן געמיט. דער טעאַטער איז די בעסטע אילוסטראַציע צום שעפּערישן וועזן פונם קאָ-מוניזם אין דער אידישער סוויוע. בלויז „יעווסעקן“ האָבן דעם טעאַטער

אָפּגעשאצט פון דער ערשטער מינוט אָן, און בלויז מיט „יעווסעקן“
האָט דער טעאטער געקאָנט און געוואָלט ארבעטן פון זיין ערשטער
מינוט אָן און ביז איצט. ער איז איינער פון די בעסטע באווייזן אף דעם
גרויסן ווערט פון דער „אידישער ארבעט“, איבער וועלכן עס פארגיסן
אזוי פיל גודנע טרערן די היימישע אויך-מיר „סאָציאלאגן“ ווי פארשיי-
דענע כמורנעס אין ווארשעווער „פאָלקסצייטונג“.

און טאקע דערפאר האָט זיך דער טעאטער אזוי פעסט פארבונדן
מיט די ארבעטער, דערפאר ברידערט ער זיך אלץ מער מיט דער רוי-
טער ארמיי—און דערפאר טאקע באגעגנט ער אזוי פיל שונד-סינע אינם
אמעריקאנישן „פאָרווערטס“.

טרוכטבארע פינף יאָר פון א וואונדערשיינער אָקטיאבר-שאפונג!

אינה אלט

דער טעאטער אלס אזעלכער

7	I טעאטער און רעוואלוציע
10	II טעאטער און קאמעדיאנטן פון רעוואלוציאנערע פרייד
14	III טעאטער פון ארגאניזירטן פארשטאנר
19	IV דער טעאטער און די אידישע מאסן-קולטור
23	V אין ריטם פון אקטיאבר

פארשטעלונגען

29	„שאלעם-אלייכעם אָוונט“
35	„פארטאג“
39	„גאָט פון נעקאָמע“ „אוריעל אקסטא“:
44	I פראגראם פארשטעלונג
50	II רעאליזם פין מארגן
55	„קישעפמאכערין“
65	די „קישעפמאכערין“ בא די ארבעטער
70	„דאָס גרויסע געווינס“
80	„דער געט“

קליינקונסט - פארשטעלונגען

87	„קליינקונסט“
90	„קאמעדיאנטן-קארנאוואל“
93	דריי „פינטעלעך איר“

דער טעאטער אף די ערטער

111	ערשטע באגעגעניש
123	צווייטע באגעגעניש

129 סאכאקלען

הילע געצייכנט פון נאטאן אלטמאן

